

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra antropologie a zdravotní vědy

Diplomová práce

Bc. Vendula Komárková

Učitelství odborných předmětů pro zdravotnické školy

Specifika práce pedagoga s dětmi v pěstounské péči

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala Bc. Vendula Komárková samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne

podpis.....

Děkuji vedoucí své diplomové práce RNDr. Kristýně Tománkové, Ph.D., za velmi užitečnou metodickou pomoc a cenné rady při zpracování diplomové práce.

ÚVOD	5
1 CÍLE PRÁCE.....	6
2 TEORETICKÁ ČÁST	7
2.1 Pedagogika.....	7
2.2 Pěstounské péče.....	8
2.3 Formy pěstounské péče	10
2.4 Dítě v pěstounské péči.....	11
2.4.1 Příchod dítěte do rodiny	12
2.4.2 S čím dítě do rodiny přichází.....	14
2.5 Specifika ve výchově dětí v pěstounské péči	21
2.6 Vzdělávání dětí v pěstounské péči.....	23
3 PRAKTICKÁ ČÁST	26
3.1 Metodika vyhledávání literárních zdrojů.....	26
3.2 Metodika výzkumu	27
4 VÝSLEDKY A DISKUSE PRÁCE	34
4.1 DVO 1.....	34
4.2 DVO 2.....	41
4.3 DVO 3.....	47
ZÁVĚR.....	55
SUMMARY	58
REFERENČNÍ SEZNAM.....	59
SEZNAM ZKRATEK.....	63
SEZNAM PŘÍLOH.....	64

ÚVOD

Když jsem začala uvažovat o tématu mé diplomové práce, zjišťovala jsem si, o jakých tématech se nejčastěji akademické práce píše. Zadala jsem název do vyhledávače a vždy mi ukázalo velké množství odkazů na nejrůznější práce – seminární, kolokviální, bakalářské, magisterském či dizertační. Byla jsem bezradná. A tak jsem se zamyslela nad tím, o co mi vlastně jde. Šlo mi o originalitu, neokoukanost a opravdovost. Odpověděla jsem si na následující otázky: *Čím se posledních par let zabývám? O čem mám nastudováno mnoho knih? K jakému tématu jsem se zúčastnila několika kurzů a vzdělávacích pobytů? O čem bych mohla hodiny mluvit? V čem žiji?*“

A záhy jsem měla téma mé práce. Téma, které spojuje můj život – pěstounství a mou novou profesi pedagoga. Vzhledem k tomu, že již působím jako učitelka, mám i zkušenost s dětmi v pěstounské péči z naší školy. Pěstounství je stejně tak jako učitelství pro mě poslání a celoživotní cesta k poznání.

Tato práce se zabývá problematikou dětí v pěstounské péči a specifiky pedagogické práce s nimi. Teoretická část je zaměřena na problematiku výchovně vzdělávacího procesu u dětí v pěstounské péči a vliv sociálně znevýhodněného prostředí na vzdělávání dítěte. Vysvětluje rozdíly v chování dětí s deprivací, jejich začlenění do kolektivu a témata ve vzdělávání, která jsou pro dítě z pěstounské péče bolestná.

Druhá, teoretická část práce je zaměřena na kvalitativní výzkum, který byl realizován polostrukturovaným rozhovorem a diskuzí s pěstouny, polostrukturovaným rozhovorem s pedagogy vyučujícími děti v pěstounské péči. Cílem je zjistit znalost pedagogů o specifikách práce s dětmi v pěstounské péči. Závěr je zaměřen na vyhodnocení hlavní výzkumné otázky, doporučení pro praxi a brožury pro pedagogy s názvem *Specifika vzdělávání dětí v pěstounské péči*.

1 CÍLE PRÁCE

Cílem mé diplomové práce je zjistit zda pedagogičtí pracovníci znají specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu.

Dílčí cíle zkoumání:

- ✓ realizovat literární rešerši,
- ✓ vyhledat relevantní literaturu,
- ✓ připravit metodiku polostrukturovaného rozhovoru a realizovat výzkum,
- ✓ zpracovat kvalitativní výsledky dat a interpretovat výstupy,
- ✓ vypracovat doporučení pro pedagogy a brožuru pro pedagogy.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Pedagogika

Je důležité objasnit pojmy jako pedagogika, edukace, edukační prostředí a edukační proces. Tyto pojmy jsou pro mou práci klíčové.

Co je pedagogika? Pojem pedagogika má skutečně mnoho definic a výkladů. Podle Průchy (2006) v současné době neexistuje zcela jednotné pojetí pedagogiky a ani shoda ohledně hlavního účelu pedagogiky. Pojetí pedagogiky se liší podle teoretických směrů, jednotlivých autorů a také podle kulturní orientace jednotlivých zemí.

Pedagogika je podle Petráčkové (2005), Švarcové, (2005) a Průchy, Walterové a Mareše (2009) společenská věda, která má za úkol zkoumat podstatu, strukturu a zákonitosti výchovy a vzdělávání. Jako záměrné, cílevědomé a neustálou činnost formující osobnost člověka a to ve všech sférách společenského života. Dále studuje a kriticky hodnotí myšlenkové dědictví z historie, dokumentuje vývoj školství, výchovy a vzdělávání v zahraničí. A spolupracuje s dalšími vědními disciplínami, vytváří nové vývojové trendy pro různé oblasti výchovy a vzdělávání.

Pedagogika jako obecný obor se dále dělí na specificky zaměřené pedagogiky (např. pracovní nebo jazyková pedagogika) a didaktiky oborů s jejich metodikami (např. didaktika somatologie). Pedagogika dále spolupracuje s pedagogickou psychologií a psychologií osobností atp. (Průcha, 2006).

Edukační prostředí a edukační proces

Edukační prostředí je zjednodušeně prostředí, kde probíhají procesy. To tvrdí Průcha, Walterová, Mareš (2009) a Průcha (2006). Tito autoři také poukazují na skutečnost, že edukační procesy jsou takové činnosti lidí, při nichž dochází k učení na straně nějakého subjektu (edukant), kterému je subjektem (edukátor) předávána přímo (např. výklad) nebo zprostředkovaně (např. kniha, učebnice) určitá informace. Cílem edukačního procesu je změna na straně edukanta po skončení edukačního procesu oproti jeho začátku.

Charakter edukačních procesů má přímý vztah k charakteru edukačního prostředí, ve kterém se edukační procesy odehrávají. Pro pedagogiku jsou zajímavé například fyzikální parametry prostředí (osvětlení, prostor, barvy, osvětlení), psychosociální parametry prostředí (vztahy mezi edukanty a edukátory) a druh subjektů, které jsou v onom prostředí přítomny, např.

rodiče, děti, sourozenci, příbuzní, sociální prostředí atd. (Průcha, Walterová, Mares, 2009; Průcha, 2006).

Edukace zahrnuje dva pojmy, a to výchovu a vzdělávání. Výchovu lze charakterizovat jako záměrné působení na osobnost jedince s cílem dosáhnout změn v různých složkách jeho osobnosti. Ve výchově převládá složka eticko-normativní, jde tedy například o výchovu mravní, vlasteneckou, estetickou, citovou, výchově k rodičovství a manželství, výchově k míru, solidaritě apod. (Průcha, Walterová, Mareš, 2009; Průcha, 2006).

Déle Průcha (2006) uvádí že, věda o výchově neobsahuje jen výchovu samotnou ale také vzdělávání. Vzdělávání se zaměřuje na osvojování si poznatků, dovedností a kompetencí. Neformuje hodnoty, ale výhradně jen vědomostí a schopností.

Průcha, Walterová, Mareš (2009) a Průcha (2006) uvádí, že vzdělávání je proces záměrného a organizovaného osvojování poznatků, dovedností, postojů aj., realizovaný prostřednictvím edukačního procesu. Výsledek tohoto procesu by mohl být označen výrazem „znalost“. Výchova i vzdělávání jsou součástí procesu socializace.

2.2 Pěstounské péče

Aristotelův citát říká: „Ti, kteří dobře vychovávají děti, mají být více poctěni než ti, kteří je produkují; neboť ti jim dali jen život, ale tamti jim předali umění dobrého žití.“

Pěstounství neboli pěstounská péče je podle § 958 zákona č. 89/2012 Sb. Občanského zákoníku jednou z forem náhradní rodinné péče v České republice. O svěřením dítěte do pěstounské péče rozhoduje vždy soud. Náhradní rodinnou péčí může soud zvolit, pokud o dítě nemohou pečovat rodiče nebo poručník. Soud rozhoduje vždy na dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě. Zákon § 962 až § 965 Sb. Občanského zákoníku dále říká, že pěstounem může být fyzická osoba nebo manželský pár, který je k této péči o dítě vhodný, poskytuje záruku řádné výchovy dítěte a mají bydliště na území České republiky.

Pěstounská péče dle Sobotkové, Očenáškové (2013) a Zezulové (2012) je formou státem kontrolované náhradní rodinné péče, zabezpečované hmotnou podporou. Obvykle se jedná o děti, o které se jejich rodiče nemohou nebo nechtějí postarat. Zpravidla se jedná o děti s problematickou anamnézou, nejistou až terminální prognózou, děti s různým stupněm postižením, psychicky deprivované nebo s poruchami psychického vývoje, ale i odlišného etnika. Dále se jedná o sourozenecké skupiny, děti starší a nevhodné k adopci. Pěstounská

péče umožňuje život v rodině dětem, které by se z různých důvodů nedostaly do adopce, a hrozilo by jejich umístění do ústavní výchovy. Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a končí nejpozději zletilostí nebo nabytím svéprávnosti dítěte. (§ 970 občanský zákoník)

Náhradní rodina uvádí, že během platnosti pěstounská péče, pěstoun o svěřené dítě osobně pečuje a je zodpovědný za jeho výchovu. Pěstoun má k dítěti jen několik práv, a to zastupovat ho a spravovat jeho záležitosti v běžných věcech. K mimořádným úkonům (např. vyřízení cestovního dokladu) musí požádat o souhlas zákonného zástupce dítěte (biologického rodiče dítěte, opatrovníka) nebo soud.

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu, který o ní rozhoduje na dobu, po kterou trvá překážka bránící biologickým rodičům dítěte v osobní péči. Jedná se o péči, která by měla pomoci dítěti překonat delší životní období, kdy vlastní rodina neplní svou základní úlohu. V pěstounské péči některé děti pobývají několik let, jiné zůstávají až do své zletilosti.

Děti v pěstounské péči zpravidla své biologické rodiče znají nebo jsou o nich alespoň informováni. Jednou z povinností pěstounů je udržovat, rozvíjet a prohlubovat vztah dítěte s jeho biologickými rodiči, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými. Další jejich povinností je umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud nestanoví jinak. (Náhradní rodina)

Dle Náhradní rodiny se jedná o státem podporovanou formu náhradní rodinné péče. Dávky pěstounské péče zajišťují základní hmotné zabezpečení dítěte a zároveň finanční odměnou pro pěstouna zohledňují náročnost pěstounské péče. Pěstounská péče je dále podporovaná nastavením systému odborných služeb pro náhradní rodiny. Pěstouni mají povinnost uzavřít s doprovodnou organizací či úřadem Dohodu o výkonu pěstounské péče. Pěstounská péče vzniká a zaniká výhradně jen rozhodnutím soudu. Pěstounská péče zaniká nejpozději, nabude-li dítě plné svéprávnosti, jinak jeho zletilostí.

Historie právní úpravy pěstounské péče v České republice

Pěstounství, dříve schovanství, bylo od roku 1812 upraveno v § 186 obecného zákoníku občanského. Rodiče mohli své dítě kdykoli svěřit do péče pěstouna, pokud však mělo dojít k omezení práv schovance, museli s pěstounem uzavřít smlouvu, která musela být schválena soudem.

Po roce 1950 pěstounství z československého právního řádu zmizelo a nebylo obsaženo ani v zákoně č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ani v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, v původním znění.

Až roku 1973 se pěstounství vrátilo zákonem č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, který byl později nahrazen zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Základní úpravu pak obsahoval zákon o rodině v § 45a–45d. Pěstounská péče je upravena zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 958–970, a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, § 47.

2.3 Formy pěstounské péče

Od roku 2006, kdy byl uzákoněn nový institut pěstounské péče, který rozlišuje dvě její formy (Sobotková, Očenášková, 2013). Jedná se o pěstounskou péči dlouhodobou a na přechodnou dobu.

Pěstounská péče dlouhodobá (PPD) – U dlouhodobé pěstounské péče jde o koncepci stabilního a dlouhodobého opatření. Pěstounská péče končí oficiálně dosažením zletilosti dítěte. Ve funkčních pěstounských rodinách mají přijaté děti pozici jako biologické dítě pěstounů, proto často v rodině zůstávají do doby, než dostudují nebo získají práci a osamostatní se (Sobotková, Očenášková, 2013).

Pěstounská péče na přechodnou dobu (PPPD) – „Jedná se tedy o dočasnou péči o děti (maximálně 1 rok), u kterých je vysoká pravděpodobnost rychlého trvalého řešení – buď jiné formy náhradní rodinné péče, nebo návratu do původní rodiny. V přechodné pěstounské péči mohou být umístěny i děti, které náhle nemohou zůstat ve své rodině, ale jejich situace neodpovídá osvojení nebo dlouhodobé pěstounské péči.“¹ Dle (MPSV) jde o rodinnou individuální a státem podporovanou formu péče, která by měla být nezletilým dětem poskytována po nezbytně nutnou, relativně krátkou dobu v domácnostech pěstounů nebo i v zařízeních pro výkon pěstounské péče – SOS vesničky. U přechodných pěstounů platí, že „pěstounská rodina je od začátku připravována na brzký odchod dítěte.“²

¹ZEZULOVÁ, D. 2012. *Pěstounská péče a adopce*. 1. vyd. Praha: Portál, 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9., s174.

²ZEZULOVÁ, D. 2012. *Pěstounská péče a adopce*. 1. vyd. Praha: Portál, 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9., s174.

Díky pěstounské péči na přechodnou dobu mají děti, které se ocitnou mimo vlastní rodinu, šanci zcela se vyhnout pobytu v dětských domovech a kojeneckých ústavech (Náhradní rodina). Pěstounská péče na přechodnou dobu je finančně zabezpečena dávkami pěstounské péče. Pěstounské rodině je poskytována odborná pomoc a podpora ze strany doprovázejících organizací nebo oddělení sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů.

Poručnictví – „Jedná se o situaci, kdy se v pěstounské péči ocitne dítě právně volné.“³ Poručnictví je upraveno zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 928–942. Poručnictví vzniká ustanovením soudu v případě, že není žádný rodič, který má ke svému dítěti rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu (rodiče zemřeli, nebo byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, nebo výkon rodičovské zodpovědnosti byl omezen nebo jim byla omezena svéprávnost). Poručník získává vůči dítěti všechny rodičovské povinnosti a práva. Netýká se ho ale vyživovací povinnosti a v rodném listě dítěte stále figurují biologičtí rodiče dítěte (Náhradní rodina).

Svěření do péče jiné osoby – Jedná se o další formou náhradní rodinné péče, která je upravena zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 953–957. Podle Náhradní rodiny se svěření dítěte do péče jiné osoby využívá v případě, kdy se najde v okruhu dítěte někdo z biologické rodiny nebo z osob dítěti blízkých, kdo je prokazatelně schopen se dítěte ujmout. Rozsah práv a povinností pečujících osob vůči dítěti je soudně vymezen. Soud stanoví rodičům dítěte výživné, se kterým mají právo pečující osoby hospodařit v souladu se zájmy a potřebami svěřeného dítěte.

2.4 Dítě v pěstounské péči

Sazenička – je neoficiální termín pěstounů pro děti v pěstounské péči. Toto metaforické označení má symbolizovat sazeničku květiny v novém květináči, o kterou musíme pečovat. Sazenička se musí zalévat, musí mít dostatek světla a tepla, musí mít vhodné okolní podmínky, musíme ji hnojit. Výsledkem je, že z ní vyrostne krásná květina. Totéž v přeneseném smyslu platí i u přijatých dětí. Jestliže přijde dítě do nové rodiny, rovněž potřebuje dostatek péče. Potřebuje naši podporu jako zálivku, naši pozornost jako slunce, naši náruč a lásku jako teplo, domov jako vhodné podmínky, špetku rozmanitosti každého člena náhradní rodiny jako hnojivo. Z takto opečovávaných dětí pak vyrostou silní, samostatní,

³ZEZULOVÁ, D. 2012. *Pěstounská péče a adopce*. 1. vyd. Praha: Portál, 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9., s16.

sebevědomí, zodpovědní a milující mladí lidé. Naše sazenička je naše pěstounská dcerka, která nám dává tolik štěstí a lásky, kolik tak malé dítě dokáže dát.

2.4.1 Příchod dítěte do rodiny

Podle Zezulové (2012) a Pazlarové (2016) zpravidla platí, že čím mladší je přijaté dítě a čím kratší byla jeho ústavní výchova, tím snadněji probíhá přijetí do rodiny a adaptace všech členů na novou situaci. Adaptace na novou situaci je pro dítě velmi složitý a stresující proces. Přijatým dětem chybí část jejich dětství, což se různou intenzitou a formou projevuje v jejich dalším životě. Takovým to projevům se říká deprivace. Deprivace je součástí života každého dítěte, které vyrůstá mimo vlastní rodinný systém a pro naše účely je důležité o nich vědět. Na přijetí nového dítěte se musí připravit i samotná pěstounská rodina. Důležité je nejen vhodné technické a materiální zabezpečení, ale i psychická příprava pěstounů a všech členů rodiny. Je třeba brát v úvahu, že adaptace dítěte v nové rodině může probíhat několik dní, ale i několik let.

Adaptace – Pazlarová (2016) uvádí, že příchod dítěte do nové rodiny bývá často spojen s očekáváním, radostí, plány do budoucna, ale také s nejistotou, strachem a pochybami. Průběh adaptace záleží na mnoha faktorech, například na věku dítěte, jeho zdravotním a psychickém stavu, dosavadních zkušenostech s rodinou, délce ústavní výchovy, složení nové rodiny, ale i schopnostech se navzájem přizpůsobit. Adaptace „má své fáze, některé jsou zákonité, jsou různě dlouhé a rozdílně intenzivní a je dobré o nich vědět.“⁴

Adaptace dítěte vzhledem k jeho věku – V této situaci platí přímá úměra mezi věkem a rychlostí adaptace dítěte. Čím mladší dítě je, tím je snadnější jeho adaptace v nové rodině (Pazlarová, 2016).

Kojenecký věk – V tomto věku se děti adaptují velice rychle a hladce na novou situaci. Adaptaci usnadňuje dodržování rituálů a postupné zavádění změn. V tomto období se doporučuje dodržovat pravidelný denní režim spánku a jídla, doporučuje se používat stejný typ umělé výživy, kosmetiky, pracího prostředku atp.

Batolecký věk – V této fázi vývoje je velice důležité dodržování oblíbených činností. Dítě by mělo být ušetřeno situací, kterých se obává (tma, čerti,...). V tomto věku bývají už známy i zdravotní omezení a znevýhodnění dítěte (alergie, hendikepy, psychická onemocnění).

⁴ ZEZULOVÁ, D. 2012. *Pěstounská péče a adopce*. 1. vyd. Praha: Portál, 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9., s 40.

Stejně jako v předchozí fázi zůstává podstatné pro adaptaci dítěte dodržování rituálů a postupné zavádění změn.

Předškolní a mladší školní věk – Zde je velice důležité myslet na to, že dítě je pod silným vlivem momentálních emocí, které ovlivňují jeho reakce a psychický stav. Děti ještě neumí verbalizovat své emoce, proto je důležité pozorování jejich reakcí na různé podněty.

Školní děti – V tomto věku je žádoucí, aby příchod do nové rodiny byl oboustranným rozhodnutím pěstounů i přijatého dítěte. Pro toto období dítěte je z hlediska jeho vývoje důležité, aby mělo možnost svobodné volby.

Fáze adaptace dítěte dle Zezulové (2012)

1. fáze – poznávání: Převládá nejistota, nedůvěra, obavy a strach. V tomto období se pro eliminaci těchto příznaků doporučuje dodržet tzv. „šestinedělí“. Jedná se o období navazování nových vztahů, získávání důvěry, zavádění postupných změn a zvyklostí.

2. fáze – uvolnění: Typické je závislé chování (24hodinová závislost na pečující osobě) a naopak velice samostatné až odmítavé chování („já to zvládnou sám“). Tato fáze je charakteristická testováním stability nové rodiny. Dítě hledá své místo v rodině, teritorium, hranice výchovy a bezpečí, které mu nová rodina nabízí.

3. fáze – přijetí: Dítě ví, že je v bezpečí a jaká je jeho nová rodina. V této fázi se vytváří citové vazby mezi členy nové rodiny. Dítě se cítí její součástí a má pocit, že může rozhodovat o jejím chodu.

Adaptace – pěstouni – „Na novou situaci se po přijetí dítěte musí adaptovat i pěstouni.“⁵ Pazlarová (2016) dále uvádí, že očekávání, mohou být různá, a to nejen z pozice rodiče, ale i pozice partnerů a rodinných příslušníků. Během období adaptace jsou zvýšené nároky na pěstouny, a to především z hlediska časové náročnosti péče o nově přijaté dítě. Je nutná spolupráce nejen obou partnerů, ale i s doprovodnou organizací. Důležité je využívání respitní péče a umět si také nalézt čas sám pro sebe.

Fáze adaptace pěstounů podle Zezulové (2012)

⁵PAZLAROVÁ, H. (ed.), 2016. *Pěstounská péče manuál pro pomáhající profese*, 1. Vyd. Praha, Portál, 256 s. ISBN 978-80-262-1020-7., s 69.

1. fáze – nadšení: Vše je nádherné, úžasné a skvělé. Období těšení se na nový přírůstek do rodiny. Očekávány jsou pouze pozitivní zážitky. Tato fáze začíná oznámením možnosti přijetí dítěte do péče.

2. fáze – rozčarování: Navazuje na první fázi a je reakcí na chování dítěte, které také prožívá adaptační fázi. Střídají se pocity euforie, radosti a zadostiučinění s pocity bezmoci, neschopnosti, rezignace a citového i tělesného vyčerpání.

3. fáze – smíření: Jde o fázi pochopení, že dítě ani rodiče nejsou dokonalí, a poznání reálných očekávání. Respektování skutečnosti života dítěte před společným soužitím.

2.4.2 S čím dítě do rodiny přichází

„Bohužel na rané trauma, a hlavně dítě s raným traumatem Vás nikdo a nikde nepřipraví. Ani ten nejlepší psycholog na kraji, ani nejlepší školitelé NRP, ani žádný jiný kurz či kniha Vás na to nedokáže připravit. Protože nikdy nevíte, co čekat za reakce od dítěte, co si vlastně prožilo a neprožilo a co si přináší „v batůžku“ už s sebou. Každé dítě v NRP si s sebou nese totiž takový hypotetický batůžek. Batůžek někdy spíš pořádný baťoh všech svých problémů, strachů, úzkostí, nesplněných slibů, nenaplněných přání, moře slz, samoty a odmítnutí, a to vše úhledně zabalené stuhou bez lásky a překryté obrovskou nedůvěrou ve vše a všechny. Na to Vás nikdo nepřipraví.“ (Sazenička)

Rané trauma

„Chyby první výchovy nás provázejí celým životem, proto nejpřednější stráž lidského pokolení je v kolébce,“ řekl Jan Amos Komenský.

„Dítě si potřebuje zažít vztah s primárně blízkou osobou, protože tento vztah je pro dítě vodítkem k pocitu životní jistoty, který je důležitý pro absenci nedůvěřivosti, citového oploštění, úzkostných stavů, duševních onemocnění a obtíží v sociálních kontaktech v životě dítěte. Kontakt mezi dítětem a dospělým musí být intenzivní a emočně vřelý, a to zvláště v období prvního roku života.“⁶

„Deprivace je strádání nedostatkem uspokojení nějaké z důležitých potřeb. Vede k vážnému narušení citového a rozumového vývoje dítěte. Dítě ke zdravému vývoji potřebuje hlavně citovou vřelost a lásku. U dětí se nejčastěji setkáváme s deprivací afektovanou, smyslovou,

⁶*Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti.* 2011. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, ISBN 978-80-7421-039-6, str. 38. Dostupné online.

částečnou, psychickou a deprivaci mateřské péče. Psychickou deprivaci vysvětlujeme jako psychický stav, který vzniká neuspokojením některé ze základních psychických potřeb v dostatečné míře a po dlouhou dobu.“⁷ Prof. Matějček je průkopníkem v teorii rané deprivace a jeho publikace, videa a přednášky jsou do dnešního dne brány jako cenný studijní materiál.

Lagmeier, Matějček (1986); Matějček (2011); Matějček, Kolouchová (2002) tvrdí že, děti v pěstounské péči mají traumata z raného dětství, která souvisí s jejich minulostí, opuštěním vlastními rodiči, nejistotou a nenasyčenou základní potřebou bezpečí. Vágnerová (2012) uvádí že, citová deprivace má vliv na změny v prožívání, uvažování a chování jedince. Její důsledky mohou být co do charakteru a závažnosti značně variabilní. Důležité nejsou pouze genetické dispozice, ale i primární zkušenost či náhradní zdroj citové podpory. Podle Zezulové (2018) lze konstatovat, že jsou to děti se specifickými potřebami. Projevy raného traumatu souvisí s nejistou péčí rodičů, zanedbáním zdravotní péče, hygieny, neuspokojováním základních lidských potřeb, životem v nevhodných podmínkách. Některé děti zažijí týrání, sexuální zneužívání, sociální izolaci, psychickou deprivaci, pocit nechtěného a opuštěného dítěte. U dětí s raným traumatem a deprivací se mohou objevit i neobvyklé projevy.

Některé projevy raného traumatu podle Zezulové (2018)

Projevy raného traumatu se vyskytují v různé škále a intenzitě. Některé děti mají výraznější projevy, jiné žádné projevy nemají. V každé fázi dětského věku se setkáváme s jinými projevy raného traumatu. Pro rané trauma jsou charakteristické odchylky ve vývoji dítěte (opožďení psychomotorického vývoje, problémy s růstem). Většina dětí má problémy s pozorností a uznáváním autorit, ale hlavně s vlastní sebedůvěrou.

Mezi nejčastější projevy raného traumatu patří neschopnost udržet pozornost, výkyvy v aktivitě, nepřiléhavé kontakty s lidmi, stereotypní pohyby, nevyvážené emoce, pocity strachu a úzkosti, nízká sebedůvěra, shromažďování jídla, krádeže, získávání si pozornosti, sebepoškozování, předčasná sexuální vyspělost a vývojové regresy.

Zásady a rady při deprivaci dítěte: dle Zezulové (2012)

⁷LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. 2011. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: KAROLINUM, 400s. ISBN 978-80-246-1983-5., s128.

Deprivačních projevů je celá řada (viz.výše) a existuje několik způsobů, jak se s nimi vyrovnat.

Rituály: Jsou to často se opakující činnosti, které pomáhají dítěti nalézt stabilitu a pocit jistoty. Rituály omezují nežádoucí chování a postupně v dítěti budují pocit jistoty. V každé rodině jsou různé rituály, které napomáhají jejímu chodu. Jedná se například o společné snídani, pravidelné vycházky před obědem, pohádky před spaním či modlitbu.

Miminkování: Jestliže dítěti v raném dětství chybí pocit jistoty a bezpečí, získává tuto jistotu v novém domově. Děti se vrací do rané fáze dětství a mají potřebu odžít si co v předchozí rodině nebo ústavu nemohly. Je to jakási hra na miminko. Dítě se nechá chovat, přebalovat a krmit. Je vhodné tuto „hru“ dětem umožnit a nechat je zažít pocit jistoty od pečující osoby.

Pevné objetí: Je to velice diskutabilní metoda, která má mnoho odpůrců a zastánců. V případě deprimovaných dětí tato metoda ujišťuje děti o tom, že se mohou na pečující osobu spolehnout a že jim nabízí dostatek bezpečí.

Plánování: Společné plánování budoucnosti je velice důležité pro pocit jistoty dítěte. Osvědčily se nejrůznější malované kalendáře, nástěnné rozvrhy nebo jen obyčejné obrázky na lednici. To vše jednoduše dítěti připomene, co hezkého může očekávat.

Úniky z agrese: Jde o to umožnit dítěti jeho agresi uvolnit a postupně ho naučit ovládat ji. Existují různé druhy únikových technik, ale na každé dítě platí něco jiného. Osvědčilo se například trhání novin, bubnování do bubínků, boxování do polštářů.

Tělesný kontakt: Ne všechny děti vyhledávají blízký tělesný kontakt, a proto je důležité nejdříve zjistit, jak to dítě má. Blízký tělesný kontakt většinou dětem nahrazuje chybějící pocit bezpečí. Mezi osvědčené metody patří reflexní a baby masáže, nošení v šátku, mazlení se.

Bublina: Je to časový a místní prostor pro sdílení a pochopení dětských pocitů a problémů. Dítě se tak naučí své pocity připouštět, zpracovat, ventilovat a uvědomí si řešení problémů.

S dětmi s ranou deprivací, které jsou plné svých strachů, nejistoty a beznaděje je velice obtížné spolupracovat, ale i počáteční neúspěchy mohou vést ke zdárnému konci.

Vývojová regrese

Podle Vágnerové (2004) je regrese jedním z nevědomých obranných mechanismů. Je to únik do vývojově nižší úrovně chování, obvykle vyjadřuje odmítnutí samostatnosti a také větší potřebu závislosti na podpoře okolí.

Vývojový regres se může objevit i u nedeprimovaných dětí v extrémních situacích (hospitalizace dítěte, ztráta jednoho z rodičů, ...). U dětí s raným traumatem bývá vývojový regres velice častý, hlubší a nečekaný. Vývojový regres je emoční reakcí dítěte na změnu s tělesnými projevy. Regres přichází buď ihned po přijetí dítěte (dítě, které bylo bez plen, se opakovaně začne pomočovat). Nebo regres přichází až v poslední fázi adaptace dítěte. Tento regres je důsledek předešlého citově chladného prostředí a nedostatečným citovým a sociálním vývojem. Tento druhý typ regrese se může u dětí opakovat v různých podobách a intenzitách (Zezulová, 2012).

Týrání, zanedbávání a zneužívání

Týrání, zanedbávání a zneužívání dětí je neoprávněný zásah do života dítěte dospělými osobami. Ty mohou dítě poškozovat buď s vědomě (týrání a pohlavní zneužívání) anebo nedbalostně (zanedbávání, nedostatečná péči o dítě). Týrání, zanedbávání a zneužívání poškozují tělesný, duševní a sociální status dítěte. Dále se u dětí rozvíjí syndrom týraného dítěte, neboli syndrom CAN (anglicky *Child Abuse and Neglect*), jenž zahrnuje tělesné, duševní nebo sexuální postižení dítěte. Týrání, zanedbávání a zneužívání se často propojuje a velmi často je například tělesné týrání spojeno se zanedbáváním. (Slaný, 2008) Syndrom CAN je závažným problémem společnosti, v některých případech, je velmi těžce prokazatelné, protože někdy i samotné oběti se nechtějí k případu vyjadřovat. A to pokud jde hlavně o psychické týrání. (Bechyňová, 2007)

Týrání a jakékoliv zneužívání dítěte vede vždy k odebrání dítěte z primární rodiny. A bohužel i v dnešní době je týrání a zneužívání velmi častý jev, proto je důležité se o tomto zmínit. Náprava takového jednání není jednoduchá a vyžaduje nemalou časovou, psychickou, materiální a odbornou pomoc především od psychologů, psychiatrů, psychoterapeutů a speciálních pedagogů. Dále se mohou využívat další podpůrné metody, jako jsou homeopatie, Bachovy květové esence, kineziologie, arteterapie, hipoterapie a canisterapie. Zcela zásadní je navázání důvěry, pocitu jistoty a bezpečí, dítě se musí cítit bezpodmínečně přijato a pak pokračovat až do dosažení psychické a tělesné rovnováhy. Bohužel naučené vzorce chování v raném dětství mohou přetrvávat celý život anebo se mohou v krizových situacích znovu objevit. Proto je důležité uvědomit si, že týrané a zneužívané děti se často

stávají terčem agresorů. Často bývají ponižovány a v partnerských vztazích bývají submisivní. Na druhou stranu si týrané a zneužívané děti osvojily jako obranný mechanismus útok, takže mohou být samy agresory. Dále nejružnější projevy zvýšené náklonnosti až svádění jsou také typické pro děti zneužívané, a to především sexuálně (Zezulová, 2012).

Etnická příslušnost

Přijetí dítěte z minoritní společnosti do majoritní rodiny sebou nese mnoho úskalí, a to nejen pro samotné pěstouny, děti žijící v rodině, širší rodinu, ale především pro přijaté dítě. V našich podmínkách je přijetí jiného etnika velice časté. „Počet dětí z minoritních etnik v náhradní péči je v řadě zemí vyšší, než by odpovídalo jejich zastoupení v populaci (např. Kanada, Austrálie, USA, Velká Británie). Např. ve Spojených státech je v péči dvakrát více afroamerických dětí, než odpovídá jejich zastoupení v populaci. V Kanadě tvoří děti aboriginského původu až 40% všech dětí v péči, ačkoliv jejich zastoupení v populaci je asi 5%.“⁸ V České republice tvoří výraznou minoritu romské děti, dále Slováci, Ukrajinci, Vietnamci aj.

Systém sociálně-právní ochrany dětí řeší umístění dětí minoritních etnik dvěma způsoby (Pazlarová, 2016).

1. Umístění u pěstounů stejného etnika: U majoritní rodiny a majoritního dítěte je systém pěstounské péče obvyklý a zcela běžný. Ovšem minoritní rodiny a minoritní dítě je dost vzácná kombinace mezi dlouhodobými nepříbuznými pěstouny. Ve formě příbuzenské pěstounské péče je ovšem po novele zákona z roku 2013 evidentní nárůst mezi minoritními rodinami s minoritními dětmi.

Umístění dítěte do rodiny stejného etnika sebou nese určité výhody, například stejné hodnoty, kulturní původ, stejné tradice a rituály. Tím je jednodušší jeho adaptace, rychleji se rozvíjí pocit sounáležitosti a pocit spříznění. Rychle se také dostaví pocit bezpečí v novém prostředí. To vše vede k omezení pocitu stresu dítěte z přemístění a i okolní společnost vnímá tuto skutečnost jako přijatelnou.

2. Umístění u pěstounů jiného etnika: Umístění minoritního dítěte do majoritní rodiny sebou nese daleko více nároků na dítě i samotné pěstouny.

⁸PAZLAROVÁ, H. (ed.). 2016. *Pěstounská péče manuál pro pomáhající profese*, 1. Vyd. Praha, Portál, 256 s. ISBN 978-80-262-1020-7, s10.

Nároky na pěstouny jsou především v oblasti odborné přípravy, psychických schopností, otevřenosti a jejich obětavosti. Pěstouni musí být připraveni na odlišný vzhled dítěte, musí respektovat jeho původ, kulturu, náboženství, vzdělatelnost, zdravotní a psychický stav. Musí být schopni svůj rodičovský přístup adekvátně měnit vzhledem k potřebám dítěte. V neposlední řadě se musí pěstouni vyrovnat s pohrdáním, nepochopením a odmítáním okolí.

Nároky na dítě po přijetí do rodiny jiného etnika jsou vysoké. Nejdůležitější však zůstává budování identity dítěte, správného obrazu o světě a sobě samém, o svých rolích, o svých blízkých z primární rodiny a nové vztahy v nové rodině. Budování a rozvoj identity dítěte je velice důležitý pro přijetí a pochopení jeho role. Důležité je budovat identitu od raných počátků, jelikož toto může zmírnit bouřlivé období puberty. S tím souvisí i včasné naučení dítěte správně reagovat na vzniklou situaci. Je důležité podporovat a rozvíjet to dobré, co v dítěti je. To vše není vůbec jednoduché, ale má to cenu, i když se to povede jen částečně (Zezulová, 2012).

Dítě s hendikepem

Do nových rodin často přicházejí děti nechtěné, z nekontrolovaného těhotenství a od matek s rizikovým chováním (kouření, konzumace alkoholu a drog). Toto jsou všechno podmínky pro vznik nejrůznějších vývojových poruch a vad (Zezulová, 2012).

1. Pervazivní vývojové poruchy

Mezi tyto poruchy vývoje patří autismus, Reyův syndrom, poruchy autistického spektra, Aspergerův syndrom, atypický autismus a neverbální porucha učení.

2. Tělesná postižení

Nejčastěji do systému pěstounské péče přicházejí děti s chybějícími končetinami, rozštěpovými vadami, děti s různým stupněm ochrnutí a dalšími vrozenými vadami vnitřních orgánů. Po přijetí dítěte je nejdůležitější zvolit správná organizační opatření, technické vybavení a připravit se na zvýšenou lékařskou péči o svěřené dítě.

3. Smyslová postižení

Do systému pěstounské péče nejčastěji přicházejí děti s vadou zraku a sluchu. Většinou se jedná o vady korigovatelné kompenzačními pomůckami, ale není výjimkou ani úplná ztráta zraku či sluchu. Tyto vady s sebou nesou velké finanční zatížení nových rodin.

4. Mentální a kombinované postižení

Z kombinovaných vad se nejčastěji setkáváme s Downovým syndromem a dětskou mozkovou obrnou. Objevuje si i mentální retardace nejrůznějšího stupně. V dřívějších dobách byly tyto děti převážně v ústavní výchově, nyní je tendence umisťovat tyto děti do systému pěstounské péče.

5. Psychiatrické onemocnění a poruchy

Jde převážně o děti rodičů s psychiatrickými diagnózami, které bývají dědičné. Většina těchto onemocnění se začíná manifestovat v období puberty. Je důležité na toto myslet při přijímání dítěte a začít to řešit s odborníky již v raném dětství, kdy je možné mnohé projevy onemocnění eliminovat nebo rozvoj onemocnění ovlivnit.

6. Progredující onemocnění

Přijmout dítě s progresivním onemocněním vyžaduje obrovskou osobní sílu, statečnost a zodpovědnost. Ještě těžší je přijmout dítě s terminálním onemocněním. Dát dítěti domov, i když jenom na chvíli, je nejvíce, co může člověk udělat

7. Neurologické poruchy

Může jít o poruchy trvalé (epilepsie), či dočasné (předčasně narozené děti). Tyto děti opět vyžadují zvýšenou lékařskou péči a dohled pěstounů (Zezulová, 2012).

Biologická rodina dětí v pěstounské péči

Zezulová (2012) říká, že biologická rodina je v životě přijatého dítěte velice důležitá. Důvodů, proč děti nemohou vyrůstat ve své primární rodině, je opravdu mnoho. Pěstouni roli biologických rodičů nemohou zcela nahradit, ale mohou ji převzít a rozvinout. Proto je důležité si uvědomit, že všechny přijaté děti mají nějakou minulost, která je ovlivňuje během celé jejich výchovy. Někdy se můžeme setkat i s touhou dítěte po návratu do původní rodiny. Jedná se většinou o projev strachu z nepřijetí novou rodinou či psychické deprivace.

U většiny dětí vyrůstajících v pěstounské péči se setkáváme s pravidelnými či nepravidelnými kontakty s jejich biologickou rodinou. Ovšem reakce dítěte na tyto kontakty jsou nepředvídatelné. Může se jednat o mírné rozrušené až výrazné psychické a tělesné reakce, které se podaří zvládnout odbornou pomocí za delší časový úsek (Zezulová, 2012).

2.5 Specifika ve výchově dětí v pěstounské péči

U dětí, které zažily ústavní výchovu, se velmi často objevuje nejrůznější výchovná specifika a problémy. Neznamená to, že se to týká všech přijatých dětí. (Zezulová, 2012)

Nejčastější výchovné problémy se kterými se u dětí v pěstounské péči setkáváme, jsou podle Zezulové (2012; 2018):

Neschopnost udržet pozornost: Nevydrží delší dobu v klidu a nedokáží se soustředit na jednu činnost či průběh hry.

Ambivalentní aktivita: Děti mohou být živé, impulsivní až divoké, někdy hyperaktivní, nebo naopak pasivní, lenivé, s laxním přístupem až hypoaktivitou.

Neadekvátní kontakt s jinými lidmi: Děti jsou abnormálně mazlivé, narušují osobní zónu člověka (doslova visí na lidech), s každým jsou okamžitě kamarádi a jsou schopni s kýmkoliv a kdykoliv odejít. Na druhé straně bývají velice ostražití, rezervované, plaché. Mohou dokonce odmítat jakýkoliv tělesný kontakt nebo blízkost.

Stereotypní pohyby: Stejně tak jako u projevů hospitalismu je tento projev prostředkem k uklidnění, zahánění nudy nebo reakcí na zátěž. Nejčastěji jsou tyto projevy patrné u nejmenších dětí, ale mohou se vyskytnout i u dětí starších, a to většinou v souvislosti se spánkem (při a po probuzení, během usínání).

Emoce: Nejvíce patrné jsou problémy s vyjadřováním emocí. Od úplné apatie a neschopnosti vyjádřit své emoce až po afektivní záchvaty vzteku. Je to proto, že děti nezažily v raném dětství odezvu na své potřeby a prožívání a nenaučily se nijak své emoce regulovat.

Jídlo: Přejídání se, syslování jídla a schovávání jídla kdekoliv v domě (v posteli, ve skříni...), kdy zbytky jídla prozradí až hnilobný zápach. Jídlo u dětí funguje jako kompenzační pomůcka, kterou si nahrazují vše, co jim chybělo. Tento nešvar se objevuje na začátku adaptace, ale může přetrvávat i léta.

Strach a úzkost: Od rodičů se vyžaduje velká míra pochopení, empatie a trpělivosti. Nejčastěji se děti bojí tmy (noční hry), vody (absence hygienických návyků, opaření), mužů (špatná zkušenost z rodiny, nepřítomnost mužů v ústavech), broučků z jídla, psů (hlasitý projev) nebo neznámých předmětů. Strach je často ovlivňován negativními zkušenostmi

z primární rodiny nebo nevhodné ústavní výchovy, ale i dětskou představivostí. Úzkost je strach z problémů, které ani nenastanou. Projevem strachu, úzkosti a nervozity bývají často tiky a neurologické projevy (kousání si nehtů, tik očí, lupání prstů, mrkání, tikavé pohyby hlavou).

Zvýšená kontrola: Je to obranná reakce dítěte před situacemi, které zažilo a již nechce zažít. Projevuje se účelovým chováním, lhaním, vymyšlením si a účelovou manipulací. Někdy se může vyskytnout agresivní chování nebo přebírání role agresora v rámci šikany.

Získávání pozornosti: Pokud v minulosti děti pozornost neměly, mají tendenci si ji vynucovat. Pozornost získávají různými způsoby, především provokováním.

Předčasná vyspělost: Jedná se především o problematiku sexualizovaného chování, a lze se s tím setkat již u malých dětí (masturbace, nápodoba kopulačních pohybů a projevy připomínající sexuální život). Toto chování je důsledkem přítomnosti dětí při sexuálních praktikách v primární rodině. Děti ve své podstatě napodobují jen to, co sami viděly, co jim může nahradit pocit uspokojení nebo získání pozornosti.

Braní věcí a krádeže: Toto jsou velice časté projevy. Jedná se o reakci dětí na předchozí nedostatek, nebo potřebu něco vlastnit, popřípadě získat uznání určité skupiny. Tento projev může přetrvávat dlouhé období. V tomto případě děti potřebují soustavnou pomoc.

Sebepoškozování: Je další výrazný projev deprivace, týrání nebo zanedbávání. Jde o to, že tělesná bolest je v některých případech pro tyto děti snesitelnější než bolest psychická. Nejčastější projevy sebepoškozování jsou drápání kůže až do krve, tlučení hlavou o zem nebo předměty, kousání prstu na rukou a nohou, píchání se nejrůznějšími předměty (kružítko, propiska, vidlička) různě po těle, vytrhávání si vlasů a řezání se na předloktí. Pokud se sebepoškozování odhalí, je vždy nutná odborná pomoc.

Útěky a toulání: Děti v náhradní rodinné péči prožívají nejrůznější krize identity, strachy, obavy. Neschopnost řešit problémy v určitém věku řeší touláním nebo útekem. Vždy se musí hledat příčina takového chování. Častá příčina útěku bývá snaha přijatých dětí o návrat k jejich biologické rodině.

Oslovování

Toto je specifické výhradně pro pěstounské rodiny. Jde velice citlivé téma, a to především z pohledu přijatého dítěte a jeho identity. Čím starší dítě je do nové rodiny přijato, tím více si

s sebou přináší návyky, zkušeností a obavy. Problematika oslovování se netýká jen pěstounských rodičů, ale i širší rodiny (Zezulová, 2012).

V pěstounských rodinách se přijaté děti zpravidla mohou samy rozhodnout, jaké oslovení budou pro členy nové rodiny používat. To znamená, zda se budou oslovovat vlastními jmény nebo zda budou používat oslovení mami/tati nebo této/strýčku (Pazlarová, 2016).

Biologické děti pěstounů

Biologické děti pěstounů představují další výrazné specifikum pěstounské péče. Pazlarová (2016) říká že, v případě přijetí dalšího dítěte do rodiny je jeden z rozhodujících faktorů věk dětí v nové rodině. S většími výchovnými problémy se setkávají rodiny, kde jsou děti podobného věku nebo s malým věkovým rozdílem. Nejpřirozenější je, pokud do rodiny přichází dítě/děti jako nejmladší člen rodiny a je tak dodržena hierarchie jednotlivých členů rodiny.

Výchovné problémy se však mohou vyskytnout i v případě přijetí dítěte s ideálním věkovým odstupem. Příchod do nové rodiny je velice stresující období, a to nejen pro přijímané dítě. Stres, obavy a pocity strachu prožívají i vlastní děti pěstounů, sice z jiných důvodů než přijaté děti, ale mohou být stejně intenzivní. Proto je důležité sledovat chování nejen přijatých dětí, ale i vlastních dětí pěstounů.

Společnost

Po příchodu dítěte do rodiny se velice často stane celá rodina terčem nejrůznějších pomluv a nevhodného zájmu. Často se pak rodiny setkávají s nepochopením, pohrdáním, někdy i závistí, a dokonce i udavačstvím. To nejvíce může ublížit právě přijatému dítěti. Dítě už tak má často pohnutou psychiku, strach z neznáma, obavy o budoucnost a trpí deprivací. Pěstouni a jejich biologické děti si s okolní společností také zažijí své. Jsou však i výjimky, kdy se pěstounské rodiny setkávají s porozuměním, chválou, obdivem a slovy díky (Zezulová, 2012; Pazlarová, 2016)

2.6 Vzdělávání dětí v pěstounské péči

Velice často se do nových pěstounských rodin dostávají děti školního nebo předškolního věku (Zezulová, 2012).

Některé děti se podle Pazlarové (2016) do náhradních rodin dostávají v době před nástupem k povinné školní docházce. V těchto případech adaptace probíhá v rodinném prostředí bez okolních vlivů, které mohou její jednotlivé fáze narušit. Je možné i částečně eliminovat projevy deprivace a ukotvit navázání pečujícího vztahu s novými rodiči. U dětí školního věku nelze přerušit školní docházku ani v období první fáze adaptace. Zde je velice důležitá spolupráce s pedagogy, dostatečná informovanost pedagogů o rodinné situaci a psychickém rozpoložení dítěte. Ve školní třídě je potřeba sledovat adaptaci dítěte, jeho začleňování do vrstevnických skupin, projevy případné agrese, nevhodného chování atd. S dětmi školního věku je vhodné dopředu domluvit postup a rozsah sdělení informací spolužákům. Pokud je spolupráce se školským zařízením správně nastavena a funguje, může pomoci i se správnou adaptací dítěte v nové rodině.

Vzdělávání dětí ve školských zařízeních

Pro úspěšné vzdělávání musí být dítě schopno naučit se něčemu novému. Musí se cítit tak bezpečně, aby adekvátně zvládlo pocity bezmoci či frustrace (Dalaney, 2009; Garner, 1983; Geddes, 2006).

Co potřebuje dítě, aby bylo schopno učit se novým věcem:

- Potřebuje mít pocit bezpečí, čímž nemá strach z nových neznámých věcí.
- Musí mít pocit sebevědomí, kterým dokáže čelit případnému neúspěchu.
- Nesmí se bát říci si o pomoc, když si neví rady.
- Musí být schopné soustředěné práce.
- Musí zvládat pocity frustrace, úzkosti nebo zklamání.
- Je si vědomo své neznalosti a nezkušenosti.
- K řešení problémů přistupuje pozitivně.
- Zvládá chvíle, kdy mu není věnována plná pozornost (Dalaney, 2009; Garner, 1983; Geddes, 2006)

Vzdělávání dětí v pěstounské péči

Děti v náhradní rodinné péči pocit bezpečí, frustrace a bezmoci často nezvládají. Jejich chování je určováno nejistým vzorcem citové vazby, který je projevem citové deprivace. Jejich primární vztahové osoby jim nabyly schopny poskytnout psychickou a emocionální blízkost (Dalaney, 2009; Garner, 1983; Geddes, 2006). Autoři dále tvrdí že, z pohledu výuky

bývají často přijaté děti často méně úspěšné, především v úkolech, které jsou spojeny se čtením nebo psaním, protože takové úkoly jim brání udržovat spojení s učitelem a ostatními žáky. Tyto situace mohou vnímat jako ohrožení, nemají pocit kontroly nad situací.

Projevy chování dětí v náhradní rodinné péči ve školním prostředí:

- Vykazují znaky zdánlivého nezájmu vůči osobě učitele.
- Nepřejí si, aby jim někdo pomáhal, nabízenou pomoc odmítají, potlačují svou potřebu podpory.
- Projevují svůj nezájem verbálně i neverbálně.
- Příliš nemluví, nemají rády kreativní úkoly (riskují neúspěch – na ten nejsou připraveny).
- Nejraději pracují samostatně, nejsou připraveny se zapojit do společné práce/ diskuze.
- Nemají rády blízkost učitele, vyhýbají se očnímu kontaktu.
- Mají strach ze svého neúspěchu a svou práci ještě před hodnocením učitele zkritizují, popřípadě zničí.
- Mají rády opakující se úkoly, nové výzvy předem vzdávají
- Nikdy nejsou dost spokojeny se svou prací, mají problém přijmout chválu
- Rády se obklopují různými přístroji jako mobilní telefony, iPody (Dalaney, 2009; Garner, 1983; Geddes, 2006).

Zásady práce s dětmi:

- Klidné a rozvážené řešení problémů bez neuvážených rad.
- Naslouchat a nepřerušovat dítě, zjistit správnost předaných informací.
- Nepoužívat humor, sarkasmus a ironii, mluvit jazykem dítěte.
- V rozhovoru používat otázky začínající „Jak... Jakým způsobem“, otázky „Proč“ jen s uvážením (jsou obviňující).
- Neřešit problémy hned, žádná teatrální gesta.
- Neslibovat, planě neutěšovat, dodržovat sliby.
- Brát ohledy na emoce dítěte, nevsugerovat emoce.
- Nechat dítěti dostatečný časový prostor na rozmyšlení a vyjádření (Zezulová, 2018).

3 PRAKTICKÁ ČÁST

Tato část práce se věnuje samotnému výzkumu a všem jeho fázím, a to od procesu získávání informací přes stanovení výzkumných otázek a cílů, vytipování respondentů, rozbor jednotlivých odpovědí až po vyhodnocení výsledků zkoumání a zpracování doporučení pro praxi pedagogů.

3.1 Metodika vyhledávání literárních zdrojů

V procesu získávání informací, validních dat a relevantních zdrojů literatury jsem využila cílené rešeršní otázky. Při tvorbě rešeršních otázek jsem postupovala systematicky a využila jsem hned několik programů k vyhledávání. Dodržovala jsem zásady práce při tvorbě rešerší.

Cílená rešerše

Formulace mapující rešeršní otázky s primárními hesly zněla: „Pedagogická práce (CO) s dětmi (P) v pěstounské péči (CO).“

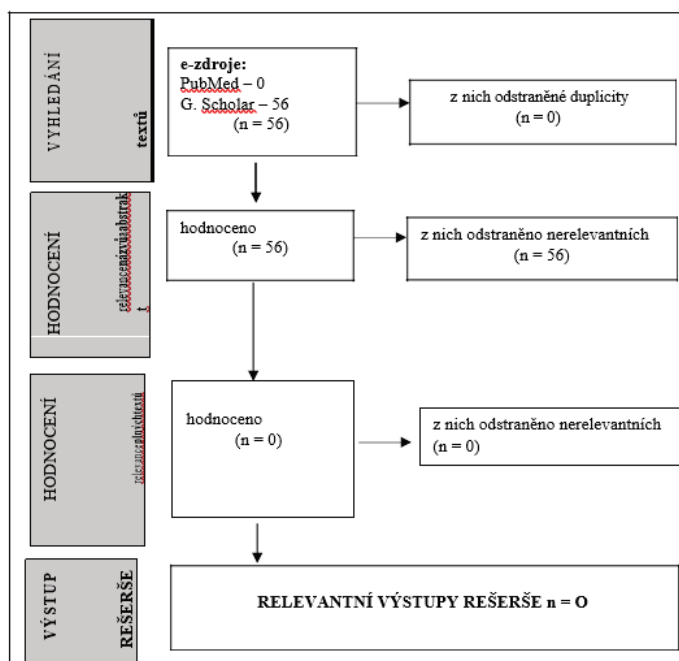
Proběhlo celkem 20 identifikačních vyhledávání. 20 z nich nepřineslo relevantní výsledky i přesto, že zadávaná hesla byla postupně upravována nebo vyřazována.

Rešerše č. 20 byla realizována na podkladě těchto primárních hesel: CO: pedagogická práce, P: děti, CO: pěstounská péče. Primární hesla byla rozšířena o příbuzné a synonymické pojmy: CO: pedagogika OR učitelství OR vzdělávání, P: dítě, CO: pěstounství OR náhradní rodina.

V anglickém jazyce byla primární hesla uplatněna ve znění: CO: child, P: pedagogy, CO: foster care. Rozšířena o příbuzné pojmy a synonyma bylo: CO: kid OR children, P: pedagogy OR teaching OR education, CO: foster family

Vyhledávání bylo realizováno v Google Scholar a PubMed. Datum provedení rešerše byl 24. března 2019. Pro rešerši byla využita tato omezení: bakalářská, magisterská, diplomová, disertační, závěrečná, kvalifikační, absolventská.

Na podkladě uvedené rešeršní strategie bylo vyhledáno 56 literárních zdrojů. Po vyhodnocení jejich relevance vůči rešeršní otázce a jejím komponentám bylo mezi relevantní výstupy zařazeno 0 textů.

Obrázek 1 – Postupový diagram

Další získávání relevantních informací

Cílenou rešerší se mi nepodařilo nalézt relevantní zdroje, které by se zabývaly specifiky vzdělávání dětí v pěstounské péči ve školských zařízeních. Proto byl podán dotaz na příslušné vládní instituce, zda existuje nějaký materiál nebo doporučení na toto téma. Odpověď zněla, že momentálně žádný materiál není. Bylo však také oznámeno, že od roku 2020 by měl být z fondů Evropské unie hrazen a realizován vzdělávací projekt „Specifika péče o děti v náhradní rodinné péči“, který by měl problematiku školství zahrnovat.

3.2 Metodika výzkumu

Metodika výzkumu je způsob, jak systematicky vést výzkum. Jsou to všechny kroky, které výzkumník musí uskutečnit, aby mohl provést svůj výzkum. Tyto jednotlivé části zkoumání na sebe logicky navazují (Reichel, 2009).

„Výzkum je poznávacím procesem, který vychází z nějakého systému poznatků, v jejich intencích prozkoumává skutečnost, aby na základě zjištěného bylo dosavadní poznání pozměněno.“⁹

⁹REICHEL, J. 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, Sociologie. 194s. ISBN 978-80-247-3006-6., s18.

Výsledky ukončeného výzkumu nám mohou dát prostor pro další teoretické otázky, úvahy, možné souvislosti a problémy. Tímto dochází k obohacování teorie a prohlubování metod (Reicher, 2009).

V kvalitativním výzkumu jde o proces hledání souvislostí založených na nejrůznějších metodologických pravidlech zkoumání sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní obraz, analyzuje texty, informuje o názorech účastníků výzkumu, zkoumání se odehrává v přirozených podmínkách. (Reichel, 2009)

Kvalitativní strategie výzkumu byla zvolena proto, aby byla zaručena otevřenost a opravdovost odpovědí na hlavní a dílčí výzkumné otázky. Výzkum se zaměřuje na zhodnocení individuálního vnímání rozdílů ve výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči. Tato výzkumná strategie měla nastínit subjektivní pohled dotazovaných na daný problém a hledat mezi nimi souvislosti.

Podle Švaříčka a Šed'ové (2014) je kvalitativní výzkum „proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hloubkových datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu“.¹⁰ Z tohoto důvodu je pro můj výzkum vhodnější kvalitativní strategie. Metodika mého výzkumu je induktivní, potřebuji nasbírat dostatečné množství dat a až následně pátrat po patrných pravidelnostech v získaných datech a jejich významu (Švaříček, Šed'ová, 2014; Disman, 2000). Z tohoto důvodu Hendl (2005) považuje za jednu z nevýhod kvalitativního výzkumu to, že vnímáme výsledky výzkumu pouze jako soubor subjektivních dojmů a není možné je zobecnit nebo přenést do jiného prostředí. Toto je však vyváжено tím, že kvalitativní výzkum shromažďuje hloubkový popis případů, který zohledňuje kontext situace a nezůstává pouze na povrchu. Mezi přednosti kvalitativního výzkumu naopak Hendl (2005) řadí možnost získat podrobný vhled při zkoumání jedince, skupiny, události atd. Tento typ výzkumu navíc umožňuje studovat procesy, navrhopvat teorie a dobře reagovat na místní podmínky.

¹⁰Švaříček, R., Šed'ová, K. 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 152s. ISBN 978-807367-313-0., s17.

Validita dat

Validita je platnost získaných informací vzhledem ke skutečnosti. Disman (2000) poukazuje na to, že validní měření je takové měření, které měří skutečně to, co jsme zamýšleli měřit. Volná forma otázek a slabá standardizace kvalitativního výzkumu vede podle něj k tomu, že takový výzkum má validitu vysokou, ale poměrně nízkou reliabilitu. Pro zvýšení validity mého výzkumu využívám triangulaci dat, kdy mými respondenty jsou pěstouni a pedagogové, kteří pracují s dětmi v pěstounské péči. Cílem triangulace dat je získání vícero pohledů na zkoumané téma (Silverman, 2005).

Operacionalizace výzkumných otázek

Operacionalizace slouží k tomu, abychom mohli: „definované pojmy převést do zkoumatelné podoby, tj. empiricky zjistitelné, nějakým způsobem měřitelné či tříditelné údaje.“¹¹Tento převod pojmů do měřitelných údajů nazýváme operacionalizace (Reichel, 2009).

Cílem této práce je zjistit znalosti o specifikách pedagogické práce s dětmi v pěstounské péči, zda a jak jsou pedagogové profesně připraveni na práci s dětmi v pěstounské péči, ale i to, jaké mají zkušenosti s touto prací a co by ve své praxi uvítali. Stanovení výzkumných otázek proběhlo dle Reichela. Součástí příloh je tabulka – Operacionalizace výzkumných otázek.

Cílem mé diplomové práce bylo odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, která zní: „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu?“

Hlavní výzkumná otázka (HVO) tedy zní: **Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu?** Tato otázka má zmapovat informovanost pedagogů o tomto tématu, ale i práci pedagogů během výchovně vzdělávacího procesu s dětmi v pěstounské péči.

Dílčí výzkumné otázky (DVO) byly stanoveny tak, aby zjistily povědomí o problematice specifik vzdělávání dětí v pěstounské péči, kde a jaké informace dostali, zda jsou informace dostačující, co jim pomohlo při práci s dětmi v pěstounské péči a co jim naopak chybí. Aby dílčí cíle pomohly zodpovědět hlavní výzkumný cíl, jsou DVO rozděleny do tří dílčích výzkumných otázek podle jednotlivých složek postojů.

¹¹REICHEL, J. 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, Sociologie. 194. ISBN 978-80-247-3006-6., s51.

Složky postojů:

1. Kognitivní = vnímání (zahrnující myšlení, názory, představy, mentální reprezentace týkající se zkoumaného jevu).
2. Emotivní = prožívání (zahrnující pozitivní a negativní emoce ve vztahu k jevu).
3. Konativní = chování (zahrnující sklony k chování nebo jednání ve vztahu k jevu).

DVO1: Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu?

Cílem této otázky je zjistit názor respondentů na systém vzdělávání v oblasti pěstounství. Jelikož základem každého povolání je teoretický základ, je nezbytné zjistit i znalost tohoto tématu. V rozhovorech mě zajímá, kde a jaké informace o pěstounství dostali.

Indikátory: názory a vnímání systému vzdělávání o pěstounství, možnost zamyslet se nad důležitostí tématu.

DVO 2: Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu z emocionálního pohledu?

Druhá výzkumná otázka má za cíl zjistit, jaký mají citový vztah k samotnému vzdělávání, a demonstrovat sílu jejich emocí.

Indikátory: Pozitivní a negativní emoce spojené se specifiky výchovy dětí v pěstounské péči, míra jejich intenzity a srovnání, jak pedagogové a pěstouni prožívají náročnost výchovy s ohledem na dostatečnou informovanost.

DVO 3: „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu a využívají je v praxi?“

Poslední výzkumná otázka je zaměřena na to, jakým způsobem pedagogové pracují s dětmi v pěstounské péči, co jim v praxi chybí a co by uvítali.

Indikátory: zkušenosti a poznatky z praxe, dodržování zásad práce s dětmi v pěstounské péči.

Technika sběru dat

Výzkum byl realizován pomocí polostrukturovaných rozhovorů neboli interview s pěstouny a pedagogy, kteří mají zkušenosti s prací s dětmi v pěstounské péči. Výzkumné otázky byly

zaměřeny na zjišťování informací o vzdělávání dětí v pěstounské péči z pohledu pěstounů a pedagogů. Pěstouni i pedagogové totiž v tomto ohledu zastávají nezastupitelnou pozici a jejich zkušenosti z praxe jsou nenahraditelné. Díky polostrukturovanému rozhovoru a v jeho rámci položeným otevřeným otázkám lze lépe porozumět pohledu respondentů bez omezení výběru otázek, jak tomu je například u dotazníku (Švaříček, Šed'ová, 2014). Pro polostrukturovaný rozhovor je charakteristické, že si výzkumník během něj ověřuje, zda správně pochopil vyznění odpovědi. Výzkumník může také využívat doplňujících otázek. Dané téma je během rozhovoru probíráno do hloubky (Miovský, 2006).

Jednotky zkoumání a zjišťování, výběr zkoumaného vzorku

Výběr vzorku pro můj výzkum byl zvolen záměrně neboli účelově. Jedná se o způsob, kdy jsou účastníci výzkumu vybráni na základě určité společné charakteristiky, jako je například určitá vlastnost, stav nebo věk. Jedná se o jednu z nejrozšířenějších metod výběru u kvalitativního výzkumu (Miovský, 2006).

Výzkum je zaměřen na dvě skupiny. První skupinou jsou pedagogičtí pracovníci (jejich označení je P1, P2, P3), kteří mají zkušenost se vzděláváním dětí v pěstounské péči. Druhou skupinu tvoří dlouhodobí pěstouni (označení je PP1, PP2, PP3), kteří mají do péče svěřené jedno nebo více dětí navštěvující školské zařízení. Celkem bylo osloveno 6 respondentů.

Tabulka č. 1 – Struktura souboru respondentů

Respondenti	Věk	Pohlaví	Délka praxe
P1	60 let	žena	35 let
P2	43 let	žena	13 let
P3	28 let	žena	3 let
PP1	54 let	žena	16 let
PP2	42 let	muž	6 let
PP3	38 let	žena	4 let

Realizace a postup sběru dat

Svůj výzkum jsme prováděla na Základní škole, kde jsem působila jako učitelka na druhém stupni. Vytipovala jsem si 3 kolegyně, o kterých jsem věděla, že mají zkušenosti s dětmi v pěstounské péči, a oslovila je s žádostí o rozhovor. V rámci druhé skupiny jsem oslovila

3 pěstouny a požádala je během víkendového povinného vzdělávání pro pěstouny o spolupráci.

Všichni respondenti s rozhovorem souhlasili. Rozhovory byly uskutečněny v dubnu 2019 v přirozeném prostředí respondentů, což Hedl (2005) i Reichel (2009) vyzdvihují jako pozitivní hledisko pro přesnost výzkumu. Se všemi respondenty se osobně znám, mám s nimi přátelské vztahy a tykám si s nimi. Také toto považuji za přínos, a to z důvodu otevřenosti a opravdovosti odpovědí. Každý rozhovor byl zaznamenán na audio záznam v mobilním telefonu, na což byli všichni respondenti upozorněni a souhlasili s tím. Respondenty jsem na začátku každého rozhovoru seznámila s účelem výzkumu a ujistila je o jeho anonymitě. Rozhovory trvaly 35–45 min. Všechny rozhovory jsem následně přepsala do psané formy a vyhodnotila.

Postup zpracování dat

Získaná data jsem zpracovávala pomocí otevřeného kódování. Otevřené kódování je proces rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace údajů. Je to část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů. V rámci interpretace dat jsou nejdříve v přepsaných rozhovorech vyhledávána témata, ze kterých jsou vytvořeny kategorie a subkategorie. Po vytvoření kategorií a subkategorií bylo zvoleno kódování axiální, kdy se jednotlivé kategorie naopak začínají skládat do celku. Zde jsem se snažila nalézt mezi určitými kategoriemi nejružnější vztahy nebo tyto podobnosti vyvracet (Strauss a Corbin, 1999). Získané poznatky jsem se snažila porovnat a propojit s teoretickou částí práce.

Etické aspekty výzkumu

Podle Hendla (2005) a Miovského (2006) je důležité dbát na etiku výzkumu, která se řídí při provádění výzkumného šetření několika zásadami. Je potřeba provádět výzkum s respondenty na základě jejich informovaného souhlasu, nepoškodit respondenty prováděným výzkumem a sdělovanými informacemi, vytvořit bezpečné prostředí pro respondenty a poučit je o možnosti odmítnout odpovědět včetně jejich práva ukončit výzkum (rozhovor) a zajistit jim anonymitu. V souladu s těmito zásadami jsem na začátku každého rozhovoru každého respondenta požádala o udělení souhlasu s nahrávkou rozhovoru. Anonymitu a soukromí respondentů chráním tím, že nijak nezveřejňuji jejich identitu, v textu je používáno kódové označení – pro pedagogy P1–P3 a pro pěstouny PP1–PP3. Respondenti dostali dostatečný

prostor na zodpovězení otázek. Byli poučeni o možnosti odmítnout odpovědět na položenou otázku, pokud by ji vnímali jako velmi osobní. Důvěrná atmosféra byla zabezpečena tím, že rozhovor probíhal o samotě a na klidném a příjemném místě.

4 VÝSLEDKY A DISKUSE PRÁCE

Interpretace dat je rozdělena do tří kapitol podle tří dílčích výzkumných otázek. Každá z nich je zaměřena na vyhodnocení jedné z dílčích otázek, ve kterých jsou popsány výpovědi respondentů. Při interpretaci se zaměřuji na vyhledávání shod, podobností nebo rozporů v odpovědích jednotlivých interpretů.

DVO 1 má 8 pomocných otázek, DVO 2 má 7 pomocných otázek a DVO 3 má 6 pomocných otázek. Interpretace jednotlivé dílčí otázky je zakončena dílčím závěrem, ze kterého vychází celkový závěr.

4.1 DVO 1

„Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu?“

Zde jsem zjišťovala znalost tématu výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči. V rozhovorech jsem zjišťovala kde a jaké informace o pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči respondenti dostali. Dále jsem zjišťovala názory na systém vzdělávání o pěstounství.

Pomocných otázek je 8 a jsou chronologicky řazeny.

1. Jak dlouho vykonáváte svou praxi? -jen pro P

Tato otázka je zaměřena nejen na délku vykonávané praxe, ale zjišťuje pravděpodobný vývoj ve vzdělávání pedagogů v čase. Tento údaj je důležitý pro dílčí závěr.

Otázka byla vyhodnocena jako nerelevantní pro respondenty PP1-PP3 a je nahrazena otázkou č. 2.

Odpovědi jsou čistě statistické a informují nás o tom, v jaké době pedagogové studovali VŠ. P1 v období komunismu, P2 v porevoluční době a P3 v současnosti. Školství a vzdělávání pedagogů je více či méně ovlivněno dobou.

2. Jaké máte zkušenosti s dětmi v pěstounské péči? (Jak dlouho?)

V odpovědích P1–P3 se shodně objevuje stejný jmenovatel, a to je slovo učit. Dále je z odpovědí respondentů patrné, že se setkali s dětmi v pěstounské péči během posledních 10 let.

Slovy P1: „Dřív to nebylo moc běžné, takže jsem se setkala s prvním dítětem asi před 10 lety...“

Je všeobecně známo, že velké změny v systému péče o ohrožené děti přišly až s novelou zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, který nabyl platnosti 1.1. 2013. Tím začala být problematika pěstounství velice aktuální a rozběhly se náborové akce zaměřené na nové pěstouny. Díky tomu se zvýšil počet dětí v pěstounské péči.

PP1–PP3 v odpovědích shodně obsahují přijetí dítěte nebo sourozenců v období posledních 16 let. Všichni respondenti PP1–PP3 mají zkušenost s přijetím sourozenecké skupiny.

PP1: „...Pak další dvě před skoro 13 lety, to jsou sourozenci kluci J. a D. a bylo jim 7 a 4 roky...“

PP2: „No je to něco přes 6 let co jsme si dovezli sourozence domů. Klukům tenkrát bylo 6 a 3 roky...“

PP3: „Je to skoro 4 roky, co jsme si z kojeňáku přivezli skoro 4letou K. a 1,5 letou I.“

V systému náhradní rodinné péče je umístění sourozeneckých skupin jeden z největších problému. Jedná se především o umístění velkých sourozeneckých skupin, kde jsou tři až pět dětí (slyšela jsme i o skupině 8 sourozenců). V rámci zachování rodinných vazeb se preferuje umístění dětí do jedné rodiny. Bohužel pro tak velké skupiny se hledají zkušení pěstouni velice těžko. Další alternativou bývá rozdělení velké sourozenecké skupiny do dvou spolupracujících pěstounských rodin. Díky tomu jsou dodrženy kontakty mezi dětmi.

3. Kdy jste se dozvěděl/a informace o problematice pěstounství, výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

Tato otázka zjišťuje, v jakém období se respondenti dozvěděli jakékoliv informace o pěstounství. Odpovědi na tyto otázky naznačují i motivaci k získávání samotných informací o pěstounství.

Odpovědi P2 a P3 jsou shodné v místě získávání prvotních informací, a to během studií na VŠ i když s různým obsahem.

P2: „Když, jsem byla na škole (studium na VŠ), tak si pamatuji, že nám během jednoho předmětu, už ani nevím, co to bylo za předmět, říkali něco o pěstunech a dětech v pěstounské péči, ale vlastně nic zajímavého, nebo důležitého nám neřekli. Pamatuji si jen jednu větu – Děti v pěstounské péči jsou problémové děti se špatnými studijními výsledky.....“

Odpověď poukazuje na kvalitu výuky v porevoluční době. Jde o nevědecký a leckdy nepodložený názor generalizaci ze strany pedagoga.

P3: „Na fakultě, asi to byla nějaká speciální pedagogika, nebo co. Pamatuju si, že nám říkala profesorka o psychické deprivaci a že přijaté děti mohou reagovat jinak než ostatní děti. A taky ať si dáваме pozor na témata rodina atd...“

Tato odpověď dokazuje vývoj ve vzdělávání a využívání moderních poznatků ve výuce.

Respondent P1 opověděl: „Po pravdě vlastně ani nevím. Tenkrát nám ve škole (studium na VŠ) nic neříkali, v té době se o takových věcech vlastně ani nikde nemluvalo...“

Její odpověď koresponduje s odpovědí z otázky č. 1 a s režimem, který v té době ovládal veškeré dění u nás v republice.

Dopovědi PP1–PP3 mají společného jmenovatele, a to získávání prvotních informací od přátel. Dalo by se tedy zobecnit, že i prvotní motivace pěstounů je postavena na zkušenostech již aktivních pěstounů. Respondenti se shodli na dalším zdroji informací, a to byl OSPOD (Odbor sociálně právní ochrany dětí) a kurz pro budoucí pěstouny. Kurz musí absolvovat každý náhradní rodič před jeho zařazením do registru čekatelů vhodných stát se pěstouny. U všech tří respondentů pozoruji motivaci k pěstounství, viz níže.

PP1: „... A Tak jsem se rozhodla, že bych mohla pomoci nějakým dětem taky. Své děti jsem už měla skoro dospělé. Jeden měl 19 a už s námi nežil a druhý syn měl 17 a končil školu. Tak jsem do toho šla...“

PP2: „... A tak jsme nejdřív uvažovali (s manželkou) také o přechodce, ale nakonec jsme si řekli, že bychom nedali to předávání dětí a že k tomu jednou možná dospějeme. Ale že teď máme dostatek sil a vezmeme si k našim dvěma dětem (biologické děti pěstounů děvčata v době přijetí kluků 12 a 10 let) ještě nějaké dítě do dlouhodobé pěstounky...“

PP3: „...Protože nemůžeme mít vlastní děti, nějakým jiným způsobem se k dítěti nedostaneme, na adopci by to taky nebylo, tak jsme se rozhodly pro pěstounství...“

Motivace k pěstounství bývá často velice podobná, což se potvrdilo v odpovědích PP1 a PP2. Spojující je myšlenka pomoci dětem bez domova. PP3 motivuje neuspokojená potřeba rodičovství. Z psychologického hlediska to není úplně nejideálnější motiv, ale z lidského hlediska je to přijatelné. Vždyť i oni nabídli svoji náruč a domov potřebným dětem.

4. Jakou formou (kurz, přednáška...) jste se dozvěděl/a informace o problematice pěstounství, výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

Touto otázkou zjišťuji, jakou formou probíhalo vzdělávání na téma pěstounství. Opět je patrné rozdělení na dva typy odpovědí dle profesí respondentů.

Ve skupině pedagogů převládají odpovědi jako četba, přednáška a informace od autorky diplomové práce.

Odpověď P1: „Jé, to už jsem řekla že? Takže od pěstounů a něco jsem si přečetla na internetu. A teď vlastně od tebe, a to jsi mi toho řekla asi nejvíc.“

Ve skupině pěstounů panuje jednoznačná shoda, všichni uvedli jako zdroj informací kurz pro budoucí pěstouny. Dále pak uvádí následné povinné vzdělávání pěstounů formou víkendových vzdělávacích akcí nebo přednášek. Dále pak rozhovory s přáteli, OSPOD a čtení knih.

V odpovědi PP1 je patrný rozdíl ve vzdělávání pěstounů pře novelou zákona.

„Nejvíce jsme si toho vyslechli na kurzu pro budoucí pěstouny. Tenkrát to probíhalo jako 3 víkendové kurzy...“

5. Jaká byla časová náročnost tohoto vzdělávání?

Tato otázka slouží k porovnání náročnosti vzdělávání problematiky pěstounství a demonstraci potřeby dalšího vzdělávání pedagogů (jakoukoliv formou) v aktuálních tématech.

Ve skupině pedagogů se časová náročnost vzdělávání pohybuje v rozmezí 1–7h.

Viz. odpověď P2: „Knížka tak 4h, přednáška 2h, a náš rozhovor asi 1h.“

To je z pohledu aktuálnosti tématu pěstounství v dnešní době, kdy se pedagogové čím dál častěji setkávají s dětmi v pěstounské péči, a to i na malých vesnických školách, absolutně nedostačující.

Skupina pěstounů se ve svých odpovědích shodla na 48hodinném kurzu pro pěstouny a pak následným povinným vzděláváním pěstounů 24h za rok.

Rozsah úvodního kurzu je dán zákonem č. 89/2012 Sb. v rozsahu 48h. pro dlouhodobé pěstouny a adoptivní rodiče a 72h. pro přechodné pěstouny. Dále zákon ukládá povinnost všem pěstounům (bez rozdílu o jakou formu pěstounství jde) vzdělávat se v rozsahu minimálně 24h. ročně.

Odpověď PP1: „Ten kurz před schválením je pro všechny stejný. A pak každý rok 24h.“

Dále lze vyvodit závěr, že pěstouni se oproti pedagogům soustavně a aktivně vzdělávají v nejnovějších trendech ohledně problematiky pěstounství, výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči.

6. Byli z Vašeho pohledu informace dostačující?

Tato otázka zjišťovala názor respondentů na vzdělávání v oblasti pěstounství, výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči.

I zde jsou patrné rozdíly mezi skupinami, ale v každé skupině pak panuje shoda u všech respondentů.

Skupina pedagogů shodně odpověděla, že hodnotí jejich vzdělávání ohledně problematiky pěstounství, výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči jako nedostačující.

Naopak skupina pěstounů se shodla na tom, že informací bylo moc najednou a že se dále vzdělávají v pěstounských tématech, které zrovna potřebují. Viz. odpověď PP3: „No na začátku nám to stačilo, a bylo toho moc najednou. Teď chodíme na vzdělávání s tématem, které zrovna potřebujeme.“

Výhodou každoročního vzdělávání je, že si pěstouni vybírají z celkem velké nabídky vzdělávání od doprovodných organizací, a to na téma, které zrovna řeší nebo potřebují poradit a dovysvětlit určitou problematiku ohledně pěstounství. To dává pěstounům určitou míru volnosti v rozhodování o vzdělávání a také určitou míru postupného rozvoje jejich dovedností, vědomostí a schopností jako pěstouna.

7. Co Vám ve vzdělávání chybělo nebo co byste ocenil/a?

Zde se zaměřuji na vzdělávání z pohledu respondentů a na to, co by ve vzdělávání ocenili a co jim chybělo.

Tato otázka rovněž zjišťuje schopnost sebereflexe a nadhledu nad celou problematikou z celospolečenského hlediska.

Ve skupině pedagogů se shodli respondenti P1 a P2 na nedostačujícím vzdělávání. Odpověď P2: „Když to shrnu, tak úplně všechno. Na VŠ jen pár minut informací o ničem. A je hrozně složité hledat informace za běhu. Když najednou zjistíš, že ani nevíš, jak se k těm dětem máš chovat. Co jim říkat, nebo neříkat. To už je pozdě...“

P1 se pak k otázce staví uzavřeně a vzhledem k jejímu věku, době jejího vzdělávání na VŠ a pravděpodobně už i profesnímu vyhoření je její odpověď z určitého úhlu pohledu i pochopitelná: „...Ale už nic řešit nebudu, však víš, za chvíli jdu do důchodu.“

P2 a P3 se shodli na potřebě získávání dalších informací o vzdělávání dětí v pěstounské péči a ocenili by besedy, přednášky, doporučení nebo metodiku. Z jejich odpovědí je patrný opravdový zájem o věc a skutečná sebereflexe.

Ve skupině pěstounů se PP2 a PP3 shodli na potřebě osvěty u laické veřejnosti.

PP2: „...Ocenili bychom Osvětu jako laickou, pro širokou veřejnost. Dost se setkáváme s předsudky proti pěstounům a pěstounským dětem.“

PP3: „...Ale osvěta pro veřejnost by byla přínosná. Však víš, co si o nás myslí (o pěstounech).“

Bohužel i v dnešní době se pěstouni často setkávají s nejrůznějšími předsudky, polopravdami a závistí ze strany společnosti. Snad každý pěstoun se alespoň jednou setkal s nevraživým pohledem nebo s pomluvami za zády. Smutné je, že to většinou jsou lidé z blízkého okolí pěstounů. I my osobně jsme se s tím setkali. Vyslechli jsme si, že máme tolik dětí (2 biologické a 2 pěstounské), abych nemusela do práce, protože nic jiného neumím. Dozvěděli jsme se také, že máme holky pro peníze, abychom měli na hypotéku. Nebo že jsme divní, protože si bereme úplně cizí děti, ačkoli už máme dvě své. Toto je jen malý příklad toho, s čím se pěstouni setkávají. I zde platí že, o čem nic nevím, je divné.

Respondenti PP2 a PP3 tak ukázali i velkou sebereflexi a velký nadhled nad celou problematikou pěstounství.

8. Vzděláváte se i formou samostudia o problematice pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

Otázka se zaměřuje na samostudium respondentů. Tato otázka byla zařazena záměrně z důvodu neexistence oficiálních doporučení pro pedagogy pro práci s dětmi v pěstounské péči. Otázka zjišťuje míru osobního růstu.

V této otázce došlo ke shodě 5 respondentu, u kterých formou samostudia byla četba knihy. Pouze respondent P1 se samostudiem nevzdělává a říká: „Ne, už ne. Když bych byla mladší, tak bych se třeba přihlásila na nějakou přednášku.“

Je tedy patrné, že čtení odborných knih, článků nebo i blogů je přínosné a jde o vyhledávanou formu samostudia.

Závěr DVO 1

DVO 1 – „Znájí pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu?“

V této otázce jsem pomocí pomocných otázek zjišťovala znalost tématu výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči. V rozhovorech jsem se zajímala o to, kde a jaké informace dostali respondenti o pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči. Dále jsem zjišťovala názory na systém vzdělávání v oblasti pěstounství.

Odpovědi pěstounů a pedagogů se podstatně liší, proto jsem vyhodnocovala odpovědi pomocí kódování v jednotlivých skupinách.

Již během prvního rozhovoru s pěstounem jsem pro tuto skupinu sloučila otázky č. 1 a 2, protože délka praxe a zkušenosti s dětmi v pěstounské péči jsou pro pěstouny totožné otázky.

Odpověď na otázku DV 1 je, že současná příprava a znalosti pedagogů na téma specifika práce s dětmi v pěstounské péči je stále nedostačující. A to i přes to, že je velký rozdíl ve vzdělávání budoucích pedagogů z dob komunismu, z porevoluční doby a současnosti. Je zde patrný posun k vědeckému přístupu a snaha přizpůsobit se aktuálním tématům, které školství trápí.

Odpovědi pěstounů jen dokreslují celou odpověď. I přes tak časově náročná vzdělávání se v tak malé části problematiky vzdělávání dětí (z pohledu pedagoga je vzdělávání dětí v pěstounské péči, jen velmi malá část z celku jako je pedagogika) a opravdu bohaté profesní zkušenosti se musí i nadále povinně školit a neustále se zdokonalovat. Z jejich odpovědí vyšla jednoznačná potřeba vzdělávání a osvěty nejen pro pedagogy, ale i laickou veřejnost.

4.2 DVO 2

„Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu z emocionálního pohledu?“

Druhá výzkumná otázka má za cíl zjistit, jaký mají respondenti citový vztah k samotnému vzdělávání. Otázka dále zjišťuje emoce spojené se specifiky výchovy dětí v pěstounské péči a se pedagogové a pěstouni srovnávají s náročností výchovy s ohledem na dostatečnou informovanost.

K nalezení odpovědi na DVO 2 využívám 7 pomocných otázek, které na sebe logicky navazují.

Vzhledem k HVO jsem upravila rozhovory pro pěstouny a vypustila z nich otázky č. 11, 12 a 13.

9. Je pro Vaši práci/poslání téma vzdělávání dětí v pěstounské péči důležité?

Zde zjišťuji důležitost vzdělávání dětí v pěstounské péči pro respondenty. Z odpovědí se dá rozpoznat i motiv důležitosti vzdělávání dětí v pěstounské péči.

Odpověď P1 by se dala rozšířovat, jako běžný zájem o vzdělávání dětí.

„Samozřejmě, jako vzdělávání každého dítěte.“

P2 a P3 shodně odpověděli, že téma vzdělávání dětí v pěstounské péči je pro ně důležité. A to z důvodu potřeby pochopit chování dětí v pěstounské péči.

P2: „Teď opravdu hodně důležité. Mám s H. velké výchovné problémy, a tak bych ocenila úplně jakoukoliv radu. Doufám, že teď se budoucí učitelé dozvídají něco víc, než jsem se dozvěděla já.“

P3: „Pokud bych se s tím skutečně nesetkala, tak bych řekla, že asi ne. Ale teď si myslím, že by budoucí učitelé i ti nynější měli o dětech v pěstounské péči fakt něco vědět. Je pravda, že

se pěstounství teď dost prosazuje, a i na naší malé základce vlastně máme dva kluky. Takže ano, je to téma, o kterém bychom měli něco vědět.“

Z pohledu pěstounu vzdělávání dětí v pěstounské péči velmi důležité a to je patrné z odpovědí PP1 a PP2. PP3 ještě nemají takové zkušenosti a nechce hodnotit.

PP2: „Horší to bylo s učitelkou, co měla A. (mladší dcera pěstounů), jednou probírali téma rodina nebo tak něco. A děti měli vytvořit rodokmen rodiny a paní učitelka dětem vysvětlovala, že tam patří jen vlastní sourozenci, ne děti nových partnerů rodičů ani děti co mají nově. (klepe si na čelo) A naše A. to hrozně řešila, nejdřív jsme moc nechápali, o co jde a až po několika minutách domlouvání, ať to udělá, z ní vylezlo, že neví jak. Prý tam nesmí napsat nevlastní sourozence, ale ona kluky bere jako vlastní. No už nám svítlo, a tak jsme jí řekli, že jestli je považuje za vlastní, ať je tam napíše stejně jako sebe a sestru. Na rodičáku jsme to s učitelkou řešili, její vysvětlení bylo, že jsou teď rodiny tzv. sešívané a tak jen chtěla, aby tam nebylo moc osob. Na to, že máme kluky v pěstounce, si nevzpomněla a vůbec jí prý nenapadlo, že s tím A. bude mít problém. Vždyť je to jinak, tak chytrá holčička. (sarkastický smích)...“ vyplývá, další specifikum ve vzdělávání dětí v pěstounské péči a to brát ohledy i na biologické děti pěstounů (viz teoretická část str. 22–23).

Z odpovědi PP2 je dále vidět, že vzdělávání dětí formou domácí školy není u pěstounů zas takovou výjimkou.

„...S klukama to už bylo těžké, hlavně s M. Na konec jsme skončili po všech těch peripetiích se školou na domácí škole. Manželka se teď plně věnuje vzdělávání kluků doma a M. udělal ohromný pokrok. A pokud vím, nejsme jediní pěstouni s domškoláky.“

10. Co Vás na tématu pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči nejvíce zajímá?

Zde sleduji zájem o témata pěstounství, výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči.

Odpovědi pedagogů se shodnou na jednom slovu, které je spojuje, a to je – chování.

Vzhledem k tomu, že ve školním prostředí jde o výchovně vzdělávací proces. Je chování stejně tak důležité jako vzdělávání. A aby mohl by pedagog přiléhavě reagovat na chování dítěte, musí vědět co je příčinou takového chování. Zde se opět demonstruje důležitost vzdělávání pedagogů o pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči.

Odpověď P3: „Asi to jak s těma dětma jednat, pochopení proč se tak nebo onak chovají.“

Respondenti PP1, PP2 a PP3 se shodli, že důležité je pro ně zpravidla vzdělávat se na aktuální téma, co řeší. PP1: „To záleží na tom, co právě řeším. Když jsem řešila útěky, tak útěky nebo krádeže. Ted' řeším logopedii a PAS (Porucha autistického spektra) u V.“

11. Je pro Vás vzdělávání dětí v pěstounské péči náročnější než u běžných dětí? – jen pro P

V této otázce zjišťuji u pedagogů jejich názor na náročnost vzdělávání dětí v pěstounské péči.

P1: „Ted' bych řekla, že ano. Je prostě těžší pochopit proč se tak chovají, proč tak zlobí.“

Tato odpověď ukazuje na náročnost práce s dětmi v pěstounské péči a důležitost pochopení příčin chování dětí v pěstounské péči.

P2 naprosto rezignovaně přiznává, že vzdělávání dětí v pěstounské péči je náročnější než u běžných dětí. Jde samozřejmě i o to, že P2 má jen jednu zkušenost se vzděláváním dítěte v pěstounské péči. A to opravdu zkušenost velmi psychicky i fyzicky náročnou. V její třídě jsou složité vztahy mezi dětmi a do toho přišel hodně náročný žák (chlapec v pěstounské péči H.) Nejen že musí být neustále ve střehu a korigovat jeho chování, ale i reakce ostatních dětí a i své vlastní. Je každou přestávku ve své třídě a dohlíží na plynulý průběh přestávky. Protože i během 30 vteřin je H. schopen vymyslet a zorganizovat pořádnou lumpárnu.

Na rozdíl do P2 se P3 vyjadřuje k náročnosti vzdělávání dětí v pěstounské péči již s jistým nadhledem a zkušenostmi s více dětmi v pěstounské péči. A to přesně koresponduje s mírou deprivace dítěte, věkem ve kterém je dítě přijato do nové rodiny a adaptační fází dítěte na nový domov.

P3: „Po zkušenostech jaké mám, bych řekla, že ano. Ale také jsem se setkala s chlapcem, který neměl žádné problémy a byl vlastně jako všechny ostatní děti. Takže bych řekla, že záleží na jednotlivých dětech, na tom čím si prošly, jak dlouho jsou v rodině...“

12. Jak důležité jsou pro Vaši práci informace o dítěti v pěstounské péči? A odkud informace získáváte? - jen pro P

Zde otázka zjišťuje důležitost informací o dítěti pro pedagoga a zdroj těchto informací.

Stejně tak jako v běžném životě je i pro pedagoga vhodné být co nejlépe informován. Pedagog pak může s informacemi pracovat, dále je využívat a je pak schopen lépe pochopit potřeby dítěte. A to platí dvojnásob u dětí v pěstounské péči. Čím více má pedagog informací o dítěti, tím lépe se mu může přizpůsobit a lépe pochopí i jeho projevy chování. A to potvrdili i odpovědi P1, P2 a P3. Jednoznačně panuje shoda v důležitosti informovanosti a možnost s informacemi pracovat.

P3: „Řekla bych, že jsou důležité. Hlavně abychom věděli co očekávat. Pak se spouště situacím můžeme přizpůsobit nebo se jim úplně vyhnout. Myslím tím, takové ty témata o rodině a rodičích...“

Informace získávají pedagogové od pěstounů a zde je velice důležitá úzká spolupráce mezi pěstouny a školou.

P1: „Informace mám od pěstounů, vždy mi řekli, co jsem chtěla. Asi je lepší vždy vědět co nejvíce informací.“

13. Vnímáte nějaký rozdíl ve vzdělávání dětí v pěstounské péči od dětí z běžných rodin? – jen pro P

Zde sleduji rozdíl vnímání pedagogů ve vzdělávání dětí v pěstounské péči od dětí z běžných rodin. Otázka se snaží monitorovat postoj pedagogů ke vzdělávání dětí v pěstounské péči.

Zde se opět odráží jednotlivé zkušenosti pedagogů, ale společným jmenovatelem je že rozdíl ve vzdělávání dětí v pěstounské péči a dětí z běžných rodin je.

P1 připisuje rozdíl především v rovině výchovné. P2 si plně uvědomuje specifika ve vzdělávání dětí v pěstounské péči a P3 poukazuje na osobnostní rozdíly dětí v pěstounské péči.

P3: „U některých ano, u některých ne. Záleží na konkrétním dítěti.“

Dalo by se tedy říci, že respondenti zaujali vstřícný postoj k této otázce a že vnímají rozdíl ve vzdělávání dětí v pěstounské péči od dětí z běžných rodin.

14. Co si myslíte, že je nejdůležitější při vzdělávání dětí v pěstounské péči?

V této otázce se snažím zmapovat důležitost vzdělávání dětí v pěstounské péči a to jak z pohledu pedagogů, tak i z pohledu pěstounů.

V odpovědích P2 a P3 je klíčové slovo pochopení a spolupráce. Dalo by se tady říci, že pro pedagogy je důležité pochopení důvodů chování dítěte v pěstounské péči a spolupráce s pěstouny.

P2: „No, z pohledu učitele určitě co nejvíce vědět o dítěti, čím si prošlo. Pak můžu pochopit jeho reakce. A ještě určitě spolupráce s pěstouny.“

Tyto odpovědi vnímám jako přesné, odpovědné a konstruktivní.

P1 – Z mého pohledu problematice vzdělávání dětí v pěstounské péči nerozumí a ani nemá snahu cokoliv řešit. A na nejrůznější situace reaguje předem naučeným vzorcem. „Podle mě je nejdůležitější rovný přístup ke všem dětem, nedělat mezi nimi rozdíly. A co nejdřív je zapojit do kolektivu.“

Odpovědi pěstounů napovídají, že z pohledu pěstounů je nejdůležitější přístup školy a pedagogů ke vzdělávání dětí v pěstounské péči.

PP1: „Vstřícnost vedení školy a učitelů. Snaha řešit problémy, nebrat pěstounata jako další kus.“

PP3: „Tolerance a snaha pochopit určité souvislosti, které ovlivňují pěstounské děti.“

Dále pak PP2 zmiňuje o problémech na Základní škole, které pravděpodobně pramení z neochoty přizpůsobit se vyšším nárokům dětí v pěstounské péči na vzdělávání. A o snaze pěstounů ochránit pěstounské děti před špatnou zkušeností ze základního školství. A tak u druhého chlapce zvolili variantu domácí školy již od první třídy.

PP2: „Přístup učitelů k pěstounatům, máme hodně špatnou zkušenost se základním školstvím... A P. už do běžné školy nenastoupil, je od začátku v domácí škole.“

15. Jak vnímáte začleňování dětí v pěstounské péči do kolektivu?

Začleňování do kolektivu je velice důležité otázka a pedagogové by si toho u dětí v pěstounské péči měli pozorně všimnout. Protože separace od kolektivu, upoutávání pozornosti, provokování atd...., to všechno mohou být projevy deprivace.

Na problémovém začleňování dětí v pěstounské péči do kolektivu se shodli všichni respondenti.

P3: Vyjadřuje vztah mezi začleňováním dětí v pěstounské péči do kolektivu a deprivacními projevy. „Tak to je taky dost složité. Vnímala jsem to už na praxi, že zařazení do kolektivu je zase individuální. Chlapec byl spíš klidný, takový normální kluk. A v kolektivu oblíbený. Jeho setra byla taky velice oblíbená, nebo spíš obdivovaná za její drzost, za její až přehnané chování. Naproti tomu místní H. je v kolektivu neoblíbený i přes podobné chování jako měla ta holka. Kolektiv naší sedmičky je už tak dost na hraně, a ještě do toho H. a jeho přehnané chování.“

Pokud je vrstevnická skupina méně tolerantní k odlišnému chování, bývá velice často zdrojem nejrůznějších problémů. Děti v pěstounské péči jsou velice často společensky zaostalé (projev deprivace) a upřednostňují své potřeby před potřebami vrstevnické skupiny. To vede k jeho vyloučení ze skupiny. Zde koresponduje odpověď P2: „...A vnímají ho velice špatně a zdá se jim nespravedlivé, že za zlobení není trestán, ale oni ano. Je to hrozně složité a do teď nevím jak ho do kolektivu plnohodnotně začlenit.“

Někdy může mít dítě problémy se začleněním do kolektivu, ale v domácím prostředí se projevuje zcela bez problémů. Zde je opět velice důležitá spolupráce mezi školou a pěstouny.

Souvislost s deprivacními projevy jsou vyjádřené i v odpovědi P1: „Tím, že jsou zlobivější a neustále se snaží upoutávat mou pozornost, tak jim ostatní děti nadávají...“ a P2: „... A hned od začátku na sebe začal dost nevhodně upoutávat pozornost. Byl sprostý, hrubý, pral se, ukazoval sprostěřny (kopulační pohyby), provokoval spolužáky i učitele...“

Mohu tedy také s ohledem na odpověď P1: „... A začlenění do kolektivu je o to horší. Tomu chlapečkovi co ho mám teď, to trvalo od první třídy. A to nastoupil hned od začátku,“ konstatovat, že nepochopení problematiky vzdělávání dětí v pěstounské péči a neschopnost přizpůsobit se jejím specifickým může mít za důsledek i problematické začleňování dětí v pěstounské péči do kolektivu.

Odpovědi pěstounů opět jen dokreslují potíže se začleňováním dětí v pěstounské péči do kolektivu. Všichni respondenti z této skupiny se shodli na tom, že začleňování dětí v pěstounské péči do kolektivu je problém a že nejdůležitější je pro pedagogy pochopení příčin chování dětí v pěstounské péči.

Dále pak, že vstřícný přístup a pochopení umožní dětem v pěstounské péči lepší adaptaci do kolektivu. PP2: „... No je zajímavé, že oba kluci chodí na Skauta a tam jsou naprosto v pohodě. Na schůzkách, výpravách i táborech jsou prý v pohodě. Ze začátku se M.

předváděl, ale velice rychle pochopil, že tam si nemusí na nic hrát. Na tomhle je vidět, že vstřícný přístup, neobviňování a pochopení dokáže moc.“

Vztahy s vrstevníky jsou pro psychický vývoj školního dítěte velice důležité. A jsou schopny dítě ovlivnit daleko více než samotná rodina. Dítě se ve skupině učí poznávat samo sebe a ostatní děti, je to místo sdílení zkušeností a poznatků. Kolektiv je nezastupitelnou součástí ve vzdělávání dětí v pěstounské péči a je schopen poskytnout dítěti i emoční oporu.

Závěr DVO 2

DVO 2: „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu z emocionálního pohledu?“

Druhá výzkumná otázka měla za cíl zjistit, jaký mají respondenti citový vztah k samotnému vzdělávání dětí v pěstounské péči. Dále pak emoce spojené se specifiky výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči, jak pedagogové a pěstouni prožívají náročnost výchovy s ohledu na dostatečnou informovanost a jak vnímají začleňování dětí v pěstounské péči do kolektivu.

Odpověď na otázku DVO2 je, že pedagogičtí pracovníci vnímají proces vzdělávání u dětí pěstounské péči jako náročnější a to především z výchovného hlediska. I přes náročnost vzdělávání dětí v pěstounské péči cítí pedagogové toto vzdělávání jako velmi důležité. Jednoznačně se potvrdilo, že lepší informovanost pedagogů o dítěti a jeho minulosti vede k lepšímu pochopení samotného chování (projevech deprivace) dětí v pěstounské péči. Pedagogové pak mohou lépe reagovat na vzniklou situaci, než úplně vhodnými prostředky předejít (omezení určitých témat, přizpůsobení výkladu tématům, které by mohli u dítěte vyvolat neadekvátní reakci). Dále začleňování dětí v pěstounské péči do kolektivu vzbuzuje velké emoce. Dále mohu konstatovat, že nepochopení problematiky vzdělávání dětí v pěstounské péči a neschopnost přizpůsobit se jejím specifikům může mít za důsledek i problematické začleňování dětí v pěstounské péči do kolektivu. Začleňování do kolektivu je velmi důležité z pohledu psychického vývoje dítěte a proto je velmi důležité aby začleňování do kolektivu pozorovali a úzce spolupracovali s pěstouny.

4.3 DVO 3

Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu a využívají je v praxi?

Poslední výzkumná otázka je zaměřena na to, jakým způsobem pedagogové pracují s dětmi v pěstounské péči, co jim v praxi chybí a co by uvítali. Dále otázky zjišťují zkušenosti a poznatky z praxe a spolupráci s dalšími institucemi při práci s dětmi v pěstounské péči.

Zde využívám 6 pomocných otázek. Otázky č. 17,18 a 20 jsou určeny jen pro skupinu respondentů P1–P3.

16. Jak pracujete s informacemi o dětech v pěstounské péči, které jste získal/a?

Zde zjišťuji práci s informacemi o dítěti, a jak jsou tyto informace využity ve výchovně vzdělávací procesu dětí v pěstounské péči.

Z odpovědi P1 je patrné zaměření se pouze na formální složku této otázky, kdy odpovídá: „Veškeré informace o žákovi jsou zapsané v evidenční kartě. A vše zjistím od pěstounů a z rodného listu dítěte.“

P2 A P3 se shodli na důvěrnosti získaných informací a na jejich důležitosti pochopení projevů chování dětí v pěstounské péči.

P2: „Snažím se velice citlivě uchovat informace o H., ale co nadělám, když on sám všude vykřikuje – Já jsem debil, já jsem z děcáku...“

P3: „Jsou důvěrné a tak o nich s nikým nemluví...“

Dále je patrné, že informace získané od pěstounů se snaží pedagogové využívat hlavně v pochopení chování dětí v pěstounské péči a k pochopení deprivčních projevů.

P2: „... A samozřejmě informace mám od pěstounů. A snažím se je využívat v přístupu k H.“

P3: „... Pomohlo mi vědět, čím si H. prošel, ale stejně s ním nejsem schopná navázat alespoň nějaký vztah. Neustále mě ignoruje, je drzí, provokuje. Ale aspoň už není tak prostý. Informace mám do třídní.“

Druhá skupina se shodla na tom, že práce s informacemi o dítěti v pěstounské péči je velmi důležité a že je využívají ve své práci s dětmi od samého začátku.

PP2: „No s nimi pracujeme vlastně pořád. Neustále nám nějakým chováním připomenou trauma nebo zanedbávání, kterým si prošli...“

PP1: „Jejda, bez toho bych se nehnula. To je alfa a omega naší péče...“

PP3 : „Nikde nic nesmíme říkat, však víš jak to je. Jinak je pro nás hrozně důležité, že jsme se dozvěděli hodně věcí hned od začátku...“

Informace získávají od OSPODu a dále například pak od psychologů a od samotných dětí.

PP2: „... Máme informace ze spisu, od OSPODu, psychologů a něco i od kluků.“

Práce s informacemi o dítěti v pěstounské péči jsou považovány za citlivé a velmi důležité při samotné práci s dětmi.

PP2: „... Neustále nám nějakým chováním připomenou trauma nebo zanedbávání, kterým si prošli...“

Pěstouni se v rámci seznamování se spisem dítěte dozvídají citlivé informace a to nejen o dítěti samotném, ale i o jeho biologické rodině, o jeho zdravotním stavu, dosavadním vývoji a prospívání. Dalo by se říci, že pěstouni jsou velmi dobře informováni, ale setkáváme se i s nedostatečnou informovaností. A to často u dětí, které prošli ústavní výchovou. Kdysi byl trend pěstouny dopředu moc nevystrašit, aby se neodradili od rozhodnutí přijmout dítě do péče. Tyto praktiky a zamlčování určitých informací však vedli k problémům při adaptaci dítěte v rodině. Informace se postupně odkrývali a doplňovali, ale to už je pozdě. Jestliže hned od začátku nejsou známy všechny informace, může to vést k dalšímu poškození dítěte a adaptační fáze se může narušit nebo úplně přerušit. Pak může nastat nepřijetí dítěte do rodiny anebo naopak dítě nepřijme rodinu.

PP3: „... Jinak je pro nás hrozně důležité, že jsme se dozvěděli hodně věcí hned od začátku. Víím, že to tak moc často nebývá. A pěstouni pak musí pátrat po informacích sami...“

17. Jakým způsobem se přizpůsobujete ve své práci ke specifickým vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P

Tato otázka zjišťuje způsob práce s dětmi v pěstounské péči a se specifiky jejich vzdělávání.

Pro tuto otázku jsou důležité nejen pedagogické zkušenosti s výukou běžných dětí, ale především zkušeností se vzděláváním dětí v pěstounské péči. Všichni respondenti, dle odpovědí na otázku č. 1 a 2 tuto podmínku splňují a přes to se zde vyskytlo nepochopení otázky. Mohla bych pouze spekulovat, že se jedná o projev profesního vyhoření. Což je u pomáhajících profesí a u učitelů velice běžné a příznaky syndromu vyhoření se mohou objevovat, velmi záhy po zahájení profesní dráhy a to již po několika měsících praxe. Nebo

zda jde o projev profesní oploštělosti, nezájem o aktuální témata ve školství nebo o neznalost tématu. Zde vyplouvá na povrch další potřeba pedagogů a to vhodným způsobem doplnit jejich vzdělání o problematiku pěstounství, výchovu a vzdělávání dětí v pěstounské péči a specifiky s tím spojenými.

P1: „Jak jsem říkala, nedělám rozdíly mezi dětmi, přizpůsobuji výuku jen dětem s IVP.“

P2 a P3 se shodli na opatrnosti při výkladu některých témat a jisté benevolenci k chování dítěte v pěstounské péči. Toto přesně kopíruje specifika ve vzdělávání dětí v pěstounské péči. Je zde vyjádřen zájem a ochota přizpůsobit určitá témata ve výuce a snaha pochopit odlišnosti v chování dětí v pěstounské péči. Ty bývají následkem rané deprivace, týrání, zanedbávání, zneužívání, nízkým stupněm sociální vyzrálosti a chybějícím pocitem bezpečí a jistoty.

P2: „No omezují některá témata – třeba rodina, domov v občanské výchově. Neříkám, že rodina je matka + otec + děti, ale rodiče + děti. A hlavně mám pro H. větší benevolenci v chování a více komunikuji s pěstouny než s běžnými rodiči.“

P3: „Snažím se najít společnou řeč s H., jsem asi trochu víc benevolentní k jeho chování.“

18. Co se Vám nejvíce osvědčilo při vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P

Tato otázka se zaměřuje na zjištění osobních zkušeností a přístup pedagogů ke vzdělávání dětí v pěstounské péči.

P1 respondent odpověděl: „Nedělat rozdíly.“ Opět bych tuto odpověď hodnotila jako nepochopení otázky a nepochopení celé problematiky ohledně vzdělávání dětí v pěstounské péči. Tím i řešení specifík ve vzdělávání dětí v pěstounské péči nemůže být správně zařazeno do práce pedagoga. A tím může být narušena i celá adaptace v nové rodině.

Dalším důležitým prvkem v přístupu k dětem v pěstounské péči je samotná komunikace s dětmi. I komunikace s těmito dětmi má své zásady a ty jsou popsány v teoretické části na str... Tuto skutečnost popisuje respondent P2: „Komunikace. Říci si proč, jak a co dělá. Nechat ho vysvětlit jeho chování, někdy mi to spíš napíše.“

Odpověď respondenta P3 je opět důkazem, že dodržování zásad komunikace s dětmi v pěstounské péči je velice důležité a efektivní. A tyto zásady komunikace by měli být součástí doporučení pro práci pedagogů s dětmi v pěstounské péči.

P3: „Počítání do deseti. (smích) Ne, fakt jen asi nadhled a nic neřešit zbrkle.“

19. Co byste uvítal/a při vzdělávání dětí v pěstounské péči?

Tato otázka je otázka společná pro obě skupiny a má demonstrovat skutečnou potřebu pro pedagogy při vzdělávání dětí v pěstounské péči.

Respondenti z řad pedagogů ve svých odpovědích vyjádřili potřebu dalšího vzdělávání v problematice pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči. A to formou nějakého školení, přednášky, debaty a pak dále doporučení, manuál nebo brožuru.

P1: „Asi nějaké školení, nebo doporučení...“

P2: „Kurz pro nás učitele, nebo manuál...“

P3: „...Takže nějaké doporučení, brožura, debata...“

Dále je pak z odpovědi P3 viditelný zájem o vzdělávání v problematice pěstounství i pro ostatní žáky školy. „... A to i pro ostatní žáky. Aby věděli, co může pěstounské děti trápit. Třeba by i začlenění do kolektivu bylo pak jednodušší.“

Z odpovědi druhé skupiny lze vyčíst přání vzdělávání pro pedagogy. PP1: „Mám zkušenost a i učitelky mi to řekli. Že o problémech dětí v pěstounce nic neví, nikdo jim nic neřekl, nemají žádný manuál. Takže něco pro učitele.“ Je pravda, že v tuto chvíli vzdělávání pedagogů o tématu pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči nahrazují informace od samotných pěstounů. Ale jsou oni sami dostatečně vzdělání v tomto tématu? Mají pedagogické vzdělání, aby věděli jako formou informace předat? A nebo čistě z lidského hlediska mají pěstouni na toto dostatek sil a času?

PP2: „Ať se učitelé taky vzdělají o pěstounství...“

Z odpovědi PP3: „Aby respektovali učitelé přání nezveřejňovat příjmení dítěte..... No bylo to pro nás těžké, ale přečkaly jsme to...“ je patrná potřeba respektu a porozumění.

Respondent PP2 vyjádřil přání vhodné komunikace „...nebo ať jsou aspoň otevření komunikaci s pěstouny.“

Respekt, porozumění a vhodná komunikace jsou základními potřebami pěstounů a dokreslují tak potřebu dalšího vzdělávání pedagogů o tématu pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči. Protože respektovat přání jiných, porozumění jejich problémům a vhodná komunikace jsou základní kameny civilizované společnosti.

20. Využíváte při vzdělávání dětí v pěstounské péči metodická doporučení? – jen pro P

V této otázce jsem se zaměřila na využívání metodických doporučení při vzdělávání dětí v pěstounské péči.

Všichni respondenti ze skupiny pedagogů se shodli v odpovědi. Že nic nevyužívají, protože neví, že by něco existovalo.

P1: „*Ne, nevím o ničem, že by bylo.*“

Sama jsem tedy pátrala po metodice nebo doporučení pro pedagogy jak pracovat s dětmi v pěstounské péči. A bohužel se mi nepodařilo nic nelézt. Na dotaz na příslušné ministerstvo mi přišla odpověď, že v této době není dostupná žádná metodika na toto téma.

Jelikož jsou metodické pokyny a doporučení ve školství běžně využívané, vidím v tomto základní problém a doufám, že se tato skutečnost podaří brzy napravit. A pedagogové tak budou moci být připraveni na specifika vzdělávání dětí v pěstounské péči ještě před jejich prvním kontaktem. To koresponduje s odpovědí P1 k otázce č. 19: „*Abych věděla, do čeho jdu, než se setkám s dětmi v pěstounské péči...*“

21. Spolupracujete při vzdělávání dětí v pěstounské péči s dalšími institucemi?

Toto je otázka, která zjišťuje spolupráci pedagogů s dalšími institucemi.

Jelikož téma pěstounství přesahuje několik oborů (psychologie, psychiatrie, etopedie, speciální pedagogika, sociálně právní atd...) je nedílnou součástí práce pěstounů spolupráce i s ostatními institucemi.

Pěstouni se v odpovědích shodli na spolupráci s OSPODem, doprovodnou organizací a pak dále s Pedagogicko-psychologickou poradnou, psychologem, logopedem atd...

Odpověď PP2: „...s pedagogicko-psychologickou poradnu, s psycholožkou, s OSPODem a doprovodkou.“

Respondent P2 potvrzuje spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou a školní psycholožkou: „*Ano, navrhla jsem pedagogicko-psychologickou poradnu a sezení se školní psycholožkou...*“. Její tvrzení podporuje odpověď P3: „... Ale vím, že s H. pomáhá školní psycholožka.“

Odpověď P1: „Ne, to bych asi dělala jen, když by měli IVP.“ Opakovaně svědčí o nezájmu o dané téma a o neznalosti tématu o péči o děti v pěstounské péči.

Toto cítím skoro ze všech odpovědí respondenta P1, a příkládám to především vlivu doby, kdy probíhalo její vzdělávání. Doba, která ovlivnila i mnoho dalších oborů.

Závěr DVO 3

DVO 3: Znájí pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu a využívají je v praxi?

Poslední výzkumná otázka byla zaměřena způsob práce pedagogů s dětmi v pěstounské péči, co jim v praxi chybí a co by uvítali. Dále otázky zjišťují zkušenosti a poznatky z praxe a spolupráci s dalšími institucemi při práci s dětmi v pěstounské péči.

Proto cítím během vyhodnocování odpovědí na otázky v rozhovorech velkou potřebu po vzdělávání pedagogů o pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči.

Odpověď na otázku DVO3 je, že pedagogové jen velice málo pracují se specifiky práce s dětmi v pěstounské péči. Řídí se dle svého uvážení a rad pěstounů. Jejich dosavadní práce je pouze na intuitivní rovině a chybí zde metodické vedení. A to nejen pro vzdělávání pedagogů o tématu pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči, ale i vzdělávání žáků ve školských zařízeních a chybí i celospolečenská osvěta.

Cílem diskuse je porovnat výsledky výzkumného šetření s výsledky jiných výzkumníků, kteří již stejný nebo podobný výzkum prováděli. Problematika pěstounství ještě není z pohledu specifík pedagogické práce s dětmi v pěstounské péči prozkoumávanou oblastí. Sněžila jsem se nalézt jakýkoliv alespoň podobný výzkum nebo studijní materiál, ale neúspěšně. A proto jsem se rozhodla v diskusi přímo porovnat mnou vybrané skupiny respondentů. Tedy skupinu pedagogů a pěstounů.

V odpovědích P1-P3 je patrné, že se pedagogové setkali s dětmi v pěstounské péči během posledních 10 let. Jistě, že se děti v pěstounské péči museli vzdělávat i před tím, ale rozhodně ne v takovém počtu jako je to v dnešní době. A byly zkušenosti s vzděláváním dětí v pěstounské péči jen výjimečné.

Pěstounství je oficiálně datováno již od roku 1812, kdy vešel v platnost zákon o slovanství § 186 obecného zákoníku občanského. A již před tím fungovala jakási péče o děti bez domova. A jak víme, děti se povinně musí vzdělávat a to od dob vlády Marie Terezie roku 1774 byly položeny základy školní docházky. Povinnou školní docházku pak uvedl do praxe říšský školský zákon z roku 1869. A tak se museli vzdělávat i děti v pěstounské péči a s tím jim od začátku pomáhali pěstouni.

Zde se dá porovnat léta praxe s dětmi v pěstounské péči. Vím, že i pedagogika má své kořeny již v dobách Sokrata a Platóna a že moderní pedagogiku známe od 19. Století. Ale zabýval se někdy někdo vzděláváním dětí v pěstounské péči jako samostatnou součástí pedagogiky? Nevím, nikdy jsem o tom neslyšela ani nečetla. Ale pro pěstouny je téma pěstounství, výchova vzdělávání dětí v pěstounské péči doslova děním chlebem. A od prvního kontaktu s dítětem až do jeho dospělého života to téma řeší každý den. Takže by se dalo zobecnit tvrzení, že pěstouni mají větší zkušenosti se vzděláváním dětí v pěstounské péči.

Rozhodně nechci porovnávat jaká profese je důležitější, kdo je lepší nebo vzdělanější. Protože obě dvě skupiny jsou mi velice blízké. V celé práci jsme se snažila si držet profesní odstup a nadhled, ale bylo to těžké, když můj život provází obě tyto skupiny. A tak doufám, že se mi to podařilo a budu ráda, pokud doporučení pro praxi pedagogů nebo brožura pomohou alespoň jednomu dítěti v pěstounské péči ve vzdělávání. Doporučení pro praxi jsou součástí této práce v přílohách. Stejně tak jako doporučení pro samostudium. Doporučení pro praxi a doporučení pro samostudiu jsou i součástí brožury pro pedagogy.

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, která zní: „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu?“ Závěr je zaměřen na vyhodnocení hlavní výzkumné otázky, doporučení pro praxi a vytvoření brožury pro pedagogy s názvem *Specifika vzdělávání dětí v pěstounské péči*.

Cílem bylo vyhodnotit znalosti, vnímání a využívání znalosti specifik práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu. Dílčí výzkumné otázky zkoumaly znalost problematiky pedagogů a pěstounů ze tří dimenzí – kognitivní, emocionální a konativní.

Za důležité v kognitivní dimenzi považuji zjištění, že současná příprava a znalosti pedagogů na téma specifika práce s dětmi v pěstounské péči je stále nedostačující. Je tomu tak i přesto, že je velký rozdíl ve vzdělávání budoucích pedagogů z dob komunismu, z porevoluční doby a současnosti. Je zde patrný posun k vědeckosti a snaze přizpůsobit se aktuálním tématům, které školství trápí. Je i patrný vliv na pedagogy z hlediska samostudia a celospolečenského nadhledu.

V emocionální dimenzi vyhodnocuji, že pedagogičtí pracovníci vnímají proces vzdělávání u dětí v pěstounské péči jako náročnější, a to především z výchovného hlediska. I přes náročnost vzdělávání dětí v pěstounské péči chápou pedagogové toto vzdělávání jako velmi důležité. Jednoznačně se potvrdilo, že lepší informovanost pedagogů o dítěti a jeho minulosti vede k lepšímu pochopení samotného chování (projevch deprivace) dětí v pěstounské péči. Pedagogové pak mohou lépe reagovat na vzniklou situaci nebo jí vhodnými prostředky zcela předejít (omezení určitých témat, přizpůsobení výkladu tématům, které by mohli u dítěte vyvolat neadekvátní reakci). Začleňování dětí v pěstounské péči do kolektivu vzbuzuje velké emoce. Mohu konstatovat, že nepochopení problematiky vzdělávání dětí v pěstounské péči a neschopnost přizpůsobit se jejím specifikům může mít za důsledek i problematiku začleňování dětí v pěstounské péči do kolektivu. Začleňování do kolektivu je velmi důležité z pohledu psychického vývoje dítěte, a proto je velmi důležité, aby začleňování do kolektivu pedagogové pozorovali a úzce spolupracovali s pěstouny.

V konativní úrovni jsem se zaměřila na způsob práce pedagogů s dětmi v pěstounské péči a na to, co jim v praxi chybí a co by uvítali. Otázky dále zjišťují zkušenosti a poznatky z praxe

a spolupráci s dalšími institucemi při práci s dětmi v pěstounské péči. Z toho vyplývá, že pedagogové jen velice málo zohledňují specifika práce s dětmi v pěstounské péči. Řídí se dle svého uvážení a rad pěstounů. Jejich dosavadní práce je pouze na intuitivní rovině a chybí zde metodické vedení.

Ve své práci jsem chtěla upozornit na podceňované téma, tj. specifika v práci při vzdělávání dětí v pěstounské péči. Doporučení pro praxi vychází z pravidel komunikace a z potřeb, které vplynuly z výsledků hodnocení rozhovorů.

Brožura je navržena tak, aby pedagogové získali zjednodušený a ucelený pohled na problematiku dětí v pěstounské péči. Aby byli schopni s dětmi komunikovat a alespoň trochu pochopili specifika jejich vzdělávání.

Dále bych navrhla zařazení tématu specifík vzdělávání dětí v pěstounské péči, pěstounství, rané deprivace a specifík výchovy dětí v pěstounské péči do osnov vzdělávání budoucích pedagogů. A to buď jako samostatný seminář nebo jako součást již vyučovaných předmětů. Vhodná forma by byla kromě přednášky beseda s pěstouny, workshop nebo zážitkový seminář.

Během sběru informací k této práci, rozhovorů a opravdu nesnadnému vyhledávání relevantních publikací jsem dospěla k rozhodnutí, že téma specifík pedagogické práce dětmi v pěstounské péči je velmi podceňované téma a zasloužilo by si daleko větší podporu a propagaci, a to především mezi pedagogy. Proto již nyní spolupracuji se dvěma doprovodnými organizacemi a jednou nadací na přípravě projektu, který má za cíl zvýšit povědomí pedagogů o pěstounské péči a o specifících výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči. Cílem bude seznámit pedagogy a studenty pedagogiky a humanitních oborů formou besed a informačních materiálů s danou problematikou. Rovněž aktivně přispívám na internetový blog, který se věnuje náhradní rodinné péči.

SOUHRN

Tato práce je zaměřena na problematiku dětí v pěstounské péči a specifika pedagogické práce s nimi. Teoretická část je zaměřena na problematiku výchovně vzdělávacího procesu u dětí v pěstounské péči a vliv sociálně znevýhodněného prostředí na vzdělávání dítěte. Vysvětluje rozdíly v chování dětí s deprivací, jejich začlenění do kolektivu a témata ve vzdělávání, které jsou pro dítě z pěstounské péče bolestná.

Druhá část této práce je zaměřena na kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkum byl realizován polostrukturovaným rozhovorem a diskuzí s pěstouny, dále pak polostrukturovaným rozhovorem s pedagogy, kteří děti v pěstounské péči vyučují.

Cílem diplomové práce je odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, která zní: „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu?“ Dále se v této práci hodnotila znalost, vnímání a využívání specifík práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu. Dílčí výzkumné otázky zkoumaly znalost problematiky pedagogů a pěstounů ze tří dimenzí – kognitivní, emocionální a konativní.

Závěr je zaměřen nejprve na vyhodnocení hlavní výzkumné otázky a následné vytvoření doporučení pro praxi a brožury pro pedagogy s názvem *Specifika vzdělávání dětí v pěstounské péči*.

Klíčová slova: brožura, deprivace, děti, doporučení, edukace, pěstoun, pěstounské péče, rané trauma, rodina, učitel, výchova, vzdělávání.

SUMMARY

This work is focused on problems of children in foster care and specifics of pedagogical work with them. The theoretical part is focused on the issue of the educational process of children in foster care and the influence of socially disadvantaged environment on the education of the child. It explains the differences in the behavior of children with deprivation, their integration into the collective and education topics that are painful for the foster child.

The second part of this work is focused on qualitative research. The qualitative research was carried out by a semi-structured interview and discussion with foster parents. Furthermore, a semi-structured interview with teachers who teach children in foster care.

The aim of my diploma thesis is to answer the main research question, which is: "Do pedagogical staff know the specifics of working with children in foster care during the educational process?" care during the educational process. Partial research questions examined the knowledge of teachers and foster parents issues from three dimensions. Specifically, cognitive, emotional and conative.

The conclusion is focused first on the evaluation of the main research question and subsequent creation of recommendations for practice and brochures for teachers called - Specifics of education of children in foster care.

Keywords: brochure, deprivation, early trauma, education, family, foster, foster care, children, recommendation, teacher.

REFERENČNÍ SEZNAM

1. § 958 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupný např. na [Zákony pro lidi.cz](http://Zakony.pro)
2. § 962 až § 965 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupný např. na [Zákony pro lidi.cz](http://Zakony.pro)
3. § 970 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupný např. na [Zákony pro lidi.cz](http://Zakony.pro)
4. BARKER, P. 2007. *Základy dětské psychiatrie*. Praha: Triton. 253 s. ISBN 987- 80-7254-955-9.
5. BECHYŇOVÁ, V. 2007. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: IREAS. 229 s. ISBN: 978-80-86684-47-5.
6. BOWLBY, John. 2012. *Odloučení*. Praha: Portál, 400 s. ISBN 978-80-262-0076-5.
7. BOWLBY, John. 2010. *Vazba*. Praha: Portál, 360 s. ISBN 978-80-736-7670-4.
8. BOWLBY, John. 2013. *Ztráta*. Praha: Portál, 536 s. ISBN 978-80-262-0355-1.
9. DALANEY, M. 2009. *Teaching the Unteachable: Practical ideas to give teachers hope and help when behaviour management strategies fail*. London: Word Publishing
10. DISMAN, M. 2000. *Jak se vyrábí sociologická znalost. příručka pro uživatele*. 3 vyd. Praha: Karolinum, 374 s. ISBN 80-246-0139-7.
11. DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., a MATĚJČEK, Z. 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 248 s. ISBN 80-7169-192-5.
12. GARDNER, H. 1983. *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Baccis Books
13. GAVORA, P. 2008. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Praha: Triton. ISBN 978-80-738-7014-0.
14. GEDDES, H. 2006. *Attachment in the Classroom: The links between childrens early experience, emotional well-being and performance in school*. London: Worth Publishing
15. GULOVÁ, L. a R. ŠÍP, ed. 2013. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 245s. ISBN 978-80-247-4368-4.
16. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. 2010. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 800s. ISBN 978-80-7367-686-5.
17. HENDL, J. 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 440s. ISBN 978-80-262-0982-9.
18. <https://www.nahradnirodina.cz/pestounska-pece>

19. JEDLIČKA, Richard. 2015. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada Psyché, 544s. ISBN 978-80-2475-447-5.
20. JÍLEK, Dalibor. 2013. *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte: subprojekt PF 098: Práva dítěte ve školské praxi*. Brno: Česko-britská, 427s. ISBN 978-80-90559-80-6.
21. LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. 2011. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: KAROLINUM, 400s. ISBN 978-80-246-1983-5.
22. LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. 1986. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 365s. bez ISBN
23. MATĚJČEK, Zdeněk. 1999. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 184 s. ISBN 80-7178-304-8.
24. MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J. 2002. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 152s. ISBN: 80-7178-637-3.
25. MATOUŠEK, O., KŘIŠŤAN, A. ed. 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 576s. ISBN 978-80-262-0366-7.
26. MATOUŠEK, Oldřich. 2017. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 208s. ISBN 978-80-262-1242-3.
27. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. 2014. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Portál, 176 s. ISBN 978-80-262-0697-2.
28. Ministerstvo práce a sociálních věcí: Pěstounská péče na přechodnou dobu. Dostupné online.
29. MIOVSKÝ, M. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Psyché, 332s. ISBN 80-247-1362-4.
30. NOVOTNÁ, V. 2016. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2., aktualizované vydání. Praha: Anag, 807s. ISBN 978-80-7554-022-5.
31. PAZLAROVÁ, H. (ed.), 2016. *Pěstounská péče manuál pro pomáhající profese*, 1. Vyd. Praha: Portál, 256 s. ISBN 978-80-262-1020-7.
32. PELIKÁN, J. 2011. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 272s. ISBN 978-80-246-1916-3.
33. PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R. 2012. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada, 188s. ISBN 978-80-247-4317-2.

34. *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti*. 2011. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, ISBN 978-80-7421-039-6. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné online.
35. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. 2009. *J. Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 395s. ISBN 978-80-7367-647-6.
36. PRŮCHA, Jan. 2006. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 271 s. ISBN 80-717-8944-5.
37. REICHEL, Jiří. 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Sociologie, 192s. ISBN 978-80-247-3006-6.
38. SILVERMAN, D. 2005. *Ako robiť kvalitatívny výskum*. Bratislava: IKAR, 327s. ISBN 80-5510-904-4.
39. SLANÝ, Jaroslav. 2008. *Syndrom CAN (syndrom týraného dítěte)*. Ostrava: Ostravská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 155 s. ISBN: 978-80-7368-474-7.
40. SOBOTKOVÁ, I., OČENÁŠKOVÁ, V. 2013. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. 1. vyd. Olomouc: Palackého Univerzita, 197 s. ISBN 978-80-244-3821-4.
41. STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 196s. SCAN. ISBN 80- 85834-60-x.
42. STRIOVÁ, M. 2013. *Děti, které se rodí v srdci*. Praha: Portál, 172s. ISBN 978-80-262-0359-9.
43. ŠULOVÁ, L. 2010. *Raný psychický vývoj dítěte*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 247 s. ISBN 978-80-24618-20-3.
44. Švaříček R., Šed'ová K. 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 152s. ISBN 978-80-21064-80-5.
45. VAGNEROVÁ, M. 2012. *Psychologický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče,o.s., 181 s. ISBN 978-80-87455-14-2.
46. VÁGNEROVÁ, M. 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. yyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Karolinum, 531 s. ISBN 9788024621531.
47. VÁGNEROVÁ, M. 2004. *Základy psychologie*. 1. vyd. V Praze: Karolinum, 356 s. ISBN 80-246-0841-3.
48. VESELÁ, R. 2005. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 283s. ISBN 80-864-3293-9.

49. VIZINOVÁ, D., PREISS, D. 1999. *Psychické trauma a jeho terapie (PTSD)*. Praha: Portál. 200s. ISBN 80-717-8284-X.
50. VYMĚTAL, J. 2004. *Obecná psychoterapie*. Praha: Grada. 340s. ISBN: 978-80-247-0723-5.
51. ZEZULOVÁ, D. 2018. *Integrované pobyty pro děti z pěstounských rodin*. 1. vyd. Litomyšl: H.R.G. spol. s.r.o. 102s. ISBN 978-80-907339-8-5.
52. ZEZULOVÁ, D. 2012. *Pěstounská péče a adopce*. 1. vyd. Praha: Portál, 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

SEZNAM ZKRATEK

NRP – náhradní rodinná péče

PPPD – pěstounské péče na přechodnou dobu

PPD – pěstounská péče dlouhodobá

RT – rané trauma

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí

HVO – hlavní výzkumná otázka

DVO – dílčí výzkumná otázka

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Operacionalizace výzkumných otázek

Příloha 2 – Otázky k rozhovorům

Příloha 3 – Přepis rozhovoru P1

Příloha 4 – Přepis rozhovoru P2

Příloha 5 – Přepis rozhovoru P3

Příloha 6 – Přepis rozhovoru PP1

Příloha 7 – Přepis rozhovoru PP2

Příloha 8 – Přepis rozhovoru PP3

Příloha 9 – Brožura

Příloha 10 – Doporučení pro práci s dětmi v pěstounské péči ve školním prostředí

Příloha 11 – Doporučení pro samostudium

Příloha 12 – Esej Sazenička

Příloha 1 – Operacionalizace výzkumných otázek

Hlavní výzkumná otázka		
„Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu?“		
Dílčí výzkumné otázky	Cíl zjištění	Pomocné otázky
„Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu?“	<p>Cílem této otázky je zjistit názor na systém vzdělávání na téma pěstounství. Jelikož základem každého povolání je teoretický základ, je nezbytné zjistit i znalost tohoto tématu. V rozhovorech mě zajímá jaké, a kde dostali informace o pěstounství.</p> <p>Indikátory: názory a vnímání systému vzdělávání o pěstounství, možnost zamyslet se nad důležitostí tématu.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jak dlouho vykonáváte svou praxi? – jen pro P 2. Jaké máte zkušenosti s dětmi v pěstounské péči? (Jak dlouho?) 3. Kde a kdy jste se dozvěděl/a informace o problematice pěstounství a výchovy dětí v PP? 4. Jakou formou (kurz, přednáška...) jste se dozvěděl/a informace o problematice pěstounství a výchovy dětí v PP? 5. Jaká byla časová náročnost tohoto vzdělávání? 6. Byli z Vašeho pohledu informace dostačující? 7. Co Vám ve vzdělávání chybělo nebo co byste ocenili? 8. Vzděláváte se i formou samostudia o problematice pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v PP?

<p>„Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu z emocionálního pohledu?“</p>	<p>Druhá výzkumná otázka má za cíl zjistit jaký mají citový vztah k samotnému vzdělávání, a demonstrovat sílu jejich emocí.</p> <p>Indikátory: Pozitivní a negativní emoce spojené se specifiky výchovy dětí v pěstounské péči, míra jejich intenzity a srovnání, jak pedagogové a pěstouni prožívají náročnost výchovy s ohledu na dostatečnou informovanost.</p>	<p>9. Je pro Vaši práci/poslání téma vzdělávání dětí v pěstounské péči důležité?</p> <p>10. Co Vás na tématu pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči nejvíce zajímá?</p> <p>11. Je pro Vás vzdělávání dětí v pěstounské péči náročnější než u běžných dětí? -jen pro P</p> <p>12. Jak důležité jsou pro Vaši práci informace o dítěti v pěstounské péči? A odkud informace získáváte? - jen pro P</p> <p>13. Vnímáte nějaký rozdíl ve vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P</p> <p>14. Co si myslíte, že je nejdůležitější při vzdělávání dětí v pěstounské péči?</p> <p>15. Jak vnímáte začleňování dětí v pěstounské péči do kolektivu?</p>
--	--	---

<p>„Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu a využívají je v praxi?“</p>	<p>Poslední výzkumná otázka je zaměřena na to, jakým způsobem pedagogové pracují s dětmi v pěstounské péči, co jim v praxi chybí a co by uvítali.</p> <p>Indikátory: Zkušenosti a poznatky z praxe, dodržování zásad práce s dětmi v pěstounské péči.</p>	<p>16. Jak pracujete s informacemi o dětech v pěstounské péči, které jste získal/a?</p> <p>17. Jakým způsobem přizpůsobujete svoji práci specifickým vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P</p> <p>18. Co se Vám nejvíce osvědčilo při vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P</p> <p>19. Co byste uvítal/a při vzdělávání dětí v pěstounské péči?</p> <p>20. Využíváte při vzdělávání dětí v pěstounské péči metodická doporučení? - jen pro P</p> <p>21. Spolupracujete při vzdělávání dětí v pěstounské péči s dalšími institucemi?</p>
---	---	---

Příloha 2 – Otázky k rozhovorům

DVO 1 „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu?“

1. Jak dlouho vykonáváte svou praxi? – jen pro P
2. Jaké máte zkušenosti s dětmi v pěstounské péči? (Jak dlouho?)
3. Kde a kdy jste se dozvěděl/a informace o problematice pěstounství a výchovy dětí v pěstounské péči?
4. Jakou formou (kurz, přednáška...) jste se dozvěděli informace o problematice pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v PP?
5. Jaká byla časová náročnost tohoto vzdělávání?
6. Byli z Vašeho pohledu informace dostačující?
7. Co Vám ve vzdělávání chybělo nebo co byste ocenili?
8. Vzděláváte se i formou samostudia o problematice pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

DVO 2 „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu z emocionálního pohledu?“

9. Je pro Vaši práci/poslání téma vzdělávání dětí v pěstounské péči důležité?
10. Co Vás na tématu pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči nejvíce zajímá?
11. Je pro Vás vzdělávání dětí v pěstounské péči náročnější než u běžných dětí? -jen pro P
12. Jak důležité jsou pro Vaši práci informace o dítěti v pěstounské péči? A odkud informace získáváte? - jen pro P
13. Vnímáte nějaký rozdíl ve vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P
14. Co si myslíte, že je nejdůležitější při vzdělávání dětí v pěstounské péči?
15. Jak vnímáte začleňování dětí v pěstounské péči do kolektivu?

DVO 3 „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu a využívají je v praxi?“

16. Jak pracujete s informacemi o dětech v pěstounské péči, které jste získal/a?

17. Jakým způsobem přizpůsobujete svoji práci specifikům vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P

18. Co se Vám nejvíce osvědčilo při vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P

19. Co byste uvítal/a při vzdělávání dětí v pěstounské péči?

20. Využíváte při vzdělávání dětí v pěstounské péči metodická doporučení? - jen pro P

21. Spolupracujete při vzdělávání dětí v pěstounské péči s dalšími institucemi?

DVO 1 „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu?“

1. Jak dlouho vykonáváte svou praxi? – jen pro P

„No, to už je dlouho (smích). Učím děti už přes 35let. Dokonce už učím děti dětí, co jsem učila“

2. Jaké máte zkušenosti s dětmi v pěstounské péči? (Jak dlouho?)

„Dřív to nebylo moc běžné, takže jsem se setkala s prvním dítětem asi před 10 lety. Měla jsem ho jako třídní ve třetí a čtvrté třídě. Pak jsem už jen pozorovala a poslouchala od kolegů z druhého stupně, co dělá a jaký je lump. Teď mám druhý rok zase chlapečka ve třídě. Takže kolik to je? 4 roky? Jó 4 roky zkušeností.“

3. Kde a kdy jste se dozvěděl/a informace o problematice pěstounství, výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Popravdě vlastně ani nevím. Tenkrát nám ve škole (studium na VŠ) nic neříkali, v té době se o takových věcech vlastně ani nikde nemluvalo. Takže až mě přišel první žák, tak jsem se něco dozvěděla od pěstounů. Tak jsem si vyslechla, co mi řekli pěstouni. Postupem času jsem si něco přečetla na internetu, ale moc toho nevím.“

4. Jakou formou (kurz, přednáška...) jste se dozvěděl/a informace o problematice pěstounství, výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Jé, to už jsem řekla že? Takže od pěstounů a něco jsem si přečetla na internetu. A teď vlastně od tebe, a to jsi mi toho řekla asi nejvíc.“

5. Jaká byla časová náročnost tohoto vzdělávání?

„Asi tak 1-2 hodiny. Nebo tak nějak, prostě jak ti zabere přečíst pár článků.“

6. Byli z Vašeho pohledu informace dostačující?

„No víš, já si tenkrát myslela, že ano. Že, vím, co potřebuju, a to chování těch kluků, že je ovlivněno jejich etnikem. Až od tebe vím, že to tak není. Takže vlastně odpověď je, že nedostačující.“

7. Co Vám ve vzdělávání chybělo nebo co byste ocenil/a?

„Teď s odstupem času vím, že mi chybělo vlastně vše. Ale už nic řešit nebudu, však víš, za chvíli jdu do důchodu.“

8. Vzděláváte se i formou samostudia o problematice pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Ne, už ne. Když bych byla mladší, tak bych se třeba přihlásila na nějakou přednášku.“

DVO 2 „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu z emocionálního pohledu?“

9. Je pro Vaši práci/poslání téma vzdělávání dětí v pěstounské péči důležité?

„Samozřejmě, jako vzdělávání každého dítěte.“

10. Co Vás na tématu pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči nejvíce zajímá?

„Zrovna teď řeším to zlobení (u chlapce v pěstounské péči) a proč se tak předvádí.“

11. Je pro Vás vzdělávání dětí v pěstounské péči náročnější než u běžných dětí? – jen pro P

„Teď bych řekla, že ano. Je prostě těžší pochopit, proč se tak chovají, proč tak zlobí.“

12. Jak důležité jsou pro Vaši práci informace o dítěti v pěstounské péči? A odkud informace získáváte? – jen pro P

„Informace mám od pěstounů, vždy mi řekli, co jsem chtěla. Asi je lepší vždy vědět co nejvíce informací.“

13. Vnímáte nějaký rozdíl ve vzdělávání dětí v pěstounské péči od dětí z běžných rodin? – jen pro P

„Nevím, jestli ve vzdělávání, ale řekla bych, že to jsou spíš výchovné problémy. A to úplně nejsem schopná ve škole ovlivnit.“

14. Co si myslíte, že je nejdůležitější při vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Podle mě je nejdůležitější rovný přístup ke všem dětem, nedělat mezi nimi rozdíly. A co nejdřív je zapojit do kolektivu.“

15. Jak vnímáte začleňování dětí v pěstounské péči do kolektivu?

„Tím, že jsou zlobivější a neustále se snaží upoutávat mou pozornost, tak jim ostatní děti nadávají. Nebo se poperou. A začlenění do kolektivu je o to horší. Tomu chlapečkovi, co ho mám teď, to trvalo od první třídy. A to nastoupil hned od začátku.“

DVO 3 „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu a využívají je v praxi?“

16. Jak pracujete s informacemi o dětech v pěstounské péči, které jste získal/a?

„Veškeré informace o žákovi jsou zapsané v evidenční kartě. A vše zjistím od pěstounů a z rodného listu dítěte.“

17. Jakým způsobem se přizpůsobujete ve své práci specifikům vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P

„Jak jsem říkala, nedělám rozdíly mezi dětmi, přizpůsobuji výuku jen dětem s IVP.“

18. Co se Vám nejvíce osvědčilo při vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P

„Nedělat rozdíly.“

19. Co byste uvítal/a při vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Asi nějaké školení, nebo doporučení. Ale asi nic není, že?“

20. Využíváte při vzdělávání dětí v pěstounské péči metodická doporučení? – jen pro P

„Ne, nevím o ničem, že by bylo.“

21. Spolupracujete při vzdělávání dětí v pěstounské péči s dalšími institucemi?

„Ne, to bych asi dělala jen, když by měli IVP.“

DVO 1 „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu?“

1. Jak dlouho vykonáváte svou praxi? – jen pro P

„Když do toho nepočítám mateřskou, tak 13 let“

2. Jaké máte zkušenosti s dětmi v pěstounské péči? (Jak dlouho?)

„Popravdě jen asi půl roku, H. přišel v půlce listopadu do mé třídy. A od té doby vlastně řeším více méně pořád jeho. S tím chlapcem, co tady na škole byl před tím, jsem vůbec nepřišla do kontaktu. Jen při suplování a dozrech.“

3. Kde a kdy jste se dozvěděl/a informace o problematice pěstounství, výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Když, jsem byla na škole (studium na VŠ), tak si pamatuji, že nám během jednoho předmětu, už ani nevím, co to bylo za předmět, říkali něco o pěstounech a dětech v pěstounské péči, ale vlastně nic zajímavého, nebo důležitého nám neřekli. Pamatuji si jen jednu větu – Děti v pěstounské péči jsou problémové děti se špatnými studijními výsledky. Hrůza co? (údiv) Ale to už je víc než 20 let. Teď to je asi jinak? No a pak až teď, prostě jsem potřebovala alespoň trochu pochopit to H. chování.“

4. Jakou formou (kurz, přednáška...) jste se dozvěděl/a informace o problematice pěstounství, výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Během přednášky na VŠ a teď od tebe a z té knížky co jsi mi doporučila (ZEZULOVÁ, Dagmar. Pěstounská péče a adopce.). Jo a byla jsem na přednášce o dětské deprivaci.“

5. Jaká byla časová náročnost tohoto vzdělávání?

„Knižka tak 4h., přednáška 4h. a náš rozhovor asi 2 h.“

6. Byli z Vašeho pohledu informace dostačující?

„To, co jsem se dozvěděla na VŠ. je nedostačující, ty jsi mi doslova otevřela oči. A ta kniha mi pomohla pochopit nějaké odlišnosti ve výchově dětí v pěstounské péči. A na přednášce p. psychologka moc hezky vysvětlila co je ta deprivace. Mrzí mě, že jsem spoustu věcí nevěděla hned od začátku. Asi by ten společný začátek s H. byl o poznání klidnější.“

7. Co Vám ve vzdělávání chybělo nebo co byste ocenil/a?

„Když to shrnu, tak úplně všechno. Na VŠ jen pár minut informací o ničem. A je hrozně složité hledat informace za běhu. Když najednou zjistíš, že ani nevíš, jak se k těm dětem máš chovat. Co jim říkat, nebo neříkat. To už je pozdě. Ocenila bych nějaké opravdu přínosné školení o dětech v pěstounské péči, aby nám někdo řekl jak se chovat, co říkat, jak máme pochopit jejich chování. Brala bych i nějaké doporučení nebo manuál. I to by na začátek stačilo.“

8. Vzděláváte se i formou samostudia o problematice pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Četla jsem tu knihu a fakt dobrý“

DVO 2 „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu z emocionálního pohledu?“

9. Je pro Vaši práci/poslání téma vzdělávání dětí v pěstounské péči důležité?

„Teď opravdu hodně důležité. Mám s H. velké výchovné problémy a tak bych ocenila úplně jakoukoliv radu. Doufám, že teď se budoucí učitelé dozvídají něco víc, než jsem se dozvěděla já.“

10. Co Vás na tématu pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči nejvíce zajímá?

„No, asi úplně vše (smích). Né, fakt. Však víš, že jsem z toho hodně vyřízená, a bylo to šílený období. Takže bych asi chtěla vědět úplně všechno.“

11. Je pro Vás vzdělávání dětí v pěstounské péči náročnější než u běžných dětí?-jen pro P

„Ano, po téhle zkušenosti, rozhodně ano.“

12. Jak důležité jsou pro Vaši práci informace o dítěti v pěstounské péči? A odkud informace získáváte? - jen pro P

„Hrozně moc. Moc mi pomohl rozhovor s pěstouny. Když mi vysvětlili, z jakého prostředí H. přišel, co vše měl za sebou. Proč se tak chová. Až pak jsem začala chápat proč je takový. A pak mi pomohl ten rozhovor s tebou. Jak jsme se bavili o těch projevech deprivace.“

**13. Vnímáte nějaký rozdíl ve vzdělávání dětí v pěstounské péči od dětí z běžných rodin?
– jen pro P**

„Ano, obrovský. Teď už vím, že musím počítat i třeba s dalšíma osobama v životě dětí v pěstounské péči. Dřív by mě to ani nenapadlo. Nebo jsou témata, která radši v hodině nevytahuju.“

14. Co si myslíte, že je nejdůležitější při vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„No, z pohledu učitele určitě co nejvíce vědět o dítěti, čím si prošlo. Pak můžu pochopit jeho reakce. A ještě určitě spolupráce s pěstouny.“

15. Jak vnímáte začleňování dětí v pěstounské péči do kolektivu?

„Jak jsem řekla, mám jen jednu zkušenost a to dost drsnou. H. přišel do už tak dost problémového kolektivu v 7. třídě. A hned od začátku na sebe začal dost nevhodně upoutávat pozornost. Byl sprostý, hrubý, pral se, ukazoval sprostěárny (kopulační pohyby), provokoval spolužáky i učitele. Tím vším si spolužáky otočil proti sobě, a do teď nepochopil, že tímto chováním se do kolektivu nezačlení. Nejhorší je, že ho už musím i trestat (doučování, zákaz výletu...), protože ostatní děti nechápu proč se tak chová. A vnímají ho velice špatně a zdá se jim nespravedlivé, že za zlobení není trestám, ale oni ano. Je to hrozně složité a do teď nevím jak ho do kolektivu plnohodnotně začlenit.“

DVO 3 „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu a využívají je v praxi?“

16. Jak pracujete s informacemi o dětech v pěstounské péči, které jste získal/a?

„Snažím se velice citlivě uchovat informace o H., ale co nadělám, když on sám všude vykřikuje – Já jsem debil, já jsem z děcáku. Ostatní děti to nechápu, berou to jako, že když je z děcáku je blbej. A pak se k němu i tak chovají. Nejhorší je, že i rodiče některých dětí jsou toho názoru. Asi by se měli vzdělávat i jiní než jen učitelé, že? A samozřejmě informace mám od pěstounů. A snažím se je využívat ve přístupu k H.“

17. Jakým způsobem se přizpůsobujete ve své práci ke specifickým vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P

„No omezují některá témata – třeba rodina, domov v občanské výchově. Neříkám, že rodina je matka+ otec+ děti, ale rodiče + děti. A hlavně mám pro H. větší benevolenci v chování a více komunikuji s pěstouny než s běžnými rodiči.“

18. Co se Vám nejvíce osvědčilo při vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P

„Komunikace. Říci si proč, jak a co dělá. Nechat ho vysvětlit jeho chování, někdy mi to spíš napíše.“

19. Co byste uvítal/a při vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Kurz pro nás učitele, nebo manuál. Pro děti? Více času na ně.“

20. Využíváte při vzdělávání dětí v pěstounské péči metodická doporučení?- jen pro P

„Ono něco je? To chci!“ Ne, není. „Aha, to je škoda“

21. Spolupracujete při vzdělávání dětí v pěstounské péči s dalšími institucemi?

„Ano, navrhla jsem pedagogicko-psychologickou poradnu a sezení se školnípsycholožkou. Oboje proběhlo. A se školní psycholožkou máme pravidelné sezení, a řekla bych, že máme menší posun k lepšímu.“

DVO 1 „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu?“

1. Jak dlouho vykonáváte svou praxi? – jen pro P

„Tenhle rok je to 3 roky co učím“

2. Jaké máte zkušenosti s dětmi v pěstounské péči? (Jak dlouho?)

„Druhý rok učím angličtinu na prvním stupni ve třídě kde je J. a tenhle rok přišel do sedmičky H. Mám to sčítat? Ne? Takže dva roky.“

3. Kde a kdy jste se dozvěděl/a informace o problematice pěstounství, výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Na fakultě, asi to byla nějaká speciální pedagogika, nebo co. Pamatuju si, že nám říkala profesorka o psychické deprivaci a že přijaté děti mohou reagovat jinak než ostatní děti. A taky ať si dáваме pozor na témata rodina atd. A pak když jsem byla na praxi, tak tam měli sourozence v pěstounské péči. Ta starší byla fakt problémová a její bráška byl celkem v pohodě. Jejich třídní mi říkali, jak to s nima bylo, co mám od nich čekat. A tak nějak mě to dost zajímalo, tak jsem si něco začala zjišťovat o pěstounských dětech.“

4. Jakou formou (kurz, přednáška...) jste se dozvěděl/a informace o problematice pěstounství, výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Tak přednáška na VŠ a pak na té praxi a něco jsem si načetla.“

5. Jaká byla časová náročnost tohoto vzdělávání?

„Nevím, asi tak 5h.“

6. Byli z Vašeho pohledu informace dostačující?

„Asi bych řekla, že ne. Aspoň to co nám říkali na fakultě. Na té praxi jsem nedozvěděla víc informací a tak nějak jsem pochopila, že to děti v pěstounské péči nemají úplně jednoduché.“

7. Co Vám ve vzdělávání chybělo nebo co byste ocenil/a?

„No, já mám ráda aktivní vyučování a workshopy, takže bych ocenila nějaké setkání nebo besedu s pěstouny nebo tak něco. Informace si vyhledá každý, ale jak to funguje ve skutečnosti, nikde nenajdeš. Asi bych pak nebyla tak překvapená na té praxi.“

8. Vzděláváte se i formou samostudia o problematice pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Není to tak dlouho co jsem dočetla jednu knihu, tu Zezulovou. Tak to se taky počítá, co? (smích)“

DVO 2 „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu z emocionálního pohledu?“

9. Je pro Vaši práci/poslání téma vzdělávání dětí v pěstounské péči důležité?

„Pokud bych se s tím skutečně nesetkala, tak bych řekla, že asi ne. Ale teď si myslím, že by budoucí učitelé i ti nynější měli o dětech v pěstounské péči fakt něco vědět. Je pravda, že se pěstounství teď dost prosazuje, a i na naší malé základce vlastně máme dva kluky. Takže ano, je to téma, o kterém bychom měli něco vědět.“

10. Co Vás na tématu pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči nejvíce zajímá?

„Asi to jak s téma dětma jednat, pochopení proč se tak nebo onak chovají.“

11. Je pro Vás vzdělávání dětí v pěstounské péči náročnější než u běžných dětí? - jen pro P

„Po zkušenostech, jaké mám, bych řekla, že ano. Ale také jsem se setkala s chlapcem, který neměl žádné problémy a byl vlastně jako všechny ostatní děti. Takže bych řekla, že záleží na jednotlivých dětech, na tom čím si prošly, jak dlouho jsou v rodině...“

12. Jak důležité jsou pro Vaši práci informace o dítěti v pěstounské péči? A odkud informace získáváte? - jen pro P

„Řekla bych, že jsou důležité. Hlavně abychom věděli co očekávat. Pak se spouště situacím můžeme přizpůsobit nebo se jim úplně vyhnout. Myslím tím, takové ty témata o rodině a rodičích. Já třeba od třídních učitelů a oni nejspíš od pěstounů.“

**13. Vnímáte nějaký rozdíl ve vzdělávání dětí v pěstounské péči od dětí z běžných rodin?
– jen pro P**

„U některých ano, u některých ne. Záleží na konkrétním dítěti.“

14. Co si myslíte, že je nejdůležitější při vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Snažit se pochopit jejich situaci, být trpělivý, více komunikovat a vše konzultovat s pěstouny.“

15. Jak vnímáte začleňování dětí v pěstounské péči do kolektivu?

„Tak to je taky dost složité. Vnímala jsem to už na praxi, že zařazení do kolektivu je zase individuální. Chlapec byl spíš klidný, takový normální kluk. A v kolektivu oblíbený. Jeho setra byla taky velice oblíbená, nebo spíš obdivovaná za její drzost, za její až přehnané chování. Naproti tomu místní H. je v kolektivu neoblíbený i přes podobné chování jako měla ta holka. Kolektiv naší sedmičky je už tak dost na hraně, a ještě do toho H. a jeho přehnané chování.“

DVO 3 „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu a využívají je v praxi?“

16. Jak pracujete s informacemi o dětech v pěstounské péči, které jste získal/a?

„Jsou důvěrné, a tak o nich s nikým nemluvím. Pomohlo mi vědět čím si prošel, ale stejně s ním nejsem schopná navázat alespoň nějaký vztah. Neustále mě ignoruje, je drzí, provokuje. Ale aspoň už není tak sprostý. Informace mám do třídní.“

17. Jakým způsobem se přizpůsobujete ve své práci ke specifickým vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P

„ Snažím se najít společnou řeč s H., jsem asi trochu víc benevolentní k jeho chování.“

18. Co se Vám nejvíce osvědčilo při vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P

„Počítání do deseti. (smích) Ne, fakt jen asi nadhled a nic neřešit zbrkle.“

19. Co byste uvítal/a při vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Abych věděla, do čeho jdu, než se setkám s dětmi v pěstounské péči. Takže nějaké doporučení, brožura, debata. A to i pro ostatní žáky. Aby věděli, co může pěstounské děti trápit. Třeba by i začlenění do kolektivu bylo pak jednodušší.“

20. Využíváte při vzdělávání dětí v pěstounské péči metodická doporučení?- jen pro P

„Nevím, jestli něco je. Myslím, že ani není. Ale bylo by to fajn, na začátku by nás to mohlo navést na tu správnou cestu.“

21. Spolupracujete při vzdělávání dětí v pěstounské péči s dalšími institucemi?

„Ne, já ne. Ale vím, že s H. pomáhá školní psychologka.“

DVO 1 „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu?“

1. Jak dlouho vykonáváte svou praxi? – jen pro P

„.....“

2. Jaké máte zkušenosti s dětmi v pěstounské péči? (Jak dlouho?)

„První dítě jsem přebírala před 16 lety, tehda bylo A. 8 let. Pak další dvě před skoro 13 lety, to jsou sourozenci kluci J. a D. a bylo jim 7 a 4 roky. A naposledy jsem přijímala holčičku V. 2,5 roku a to je 3roky. Takže docela už bohaté zkušenosti. (smích)“

3. Kde a kdy jste se dozvěděl/a informace o problematice pěstounství, výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Vlastně úplně po prve, jsem slyšela něco o pěstounství od mé kamarádky. Ta se stala ze dne na den pěstounkou svých dvou vnoučat. Bylo to tvrdý, ale v děcáku by je nenechala. A Tak jsem se rozhodla, že bych mohla pomoci nějakých dětem taky. Své děti jsem už měla skoro dospělé. Jeden měl 19 a už s námi nežil a druhý syn měl 17 a končil školu. Tak jsem do toho šla. První informace mi řekla paní na sociálce a pak na těch kurzech, kterými jsme museli s manželem projít“

4. Jakou formou (kurz, přednáška...) jste se dozvěděl/a informace o problematice pěstounství, výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Nejvíce jsme si toho vyslechli na kurzu pro budoucí pěstouny. Tenkrát to probíhalo jako 3 víkendové kurzy. Tam se probíralo úplně vše od vývoje dětí, přes psychické problémy dětí, jak probíhají kontakty s biorodinou až po přebírání dětí a právní stránku věci. Bylo to dost náročné. Pořád nám říkali odstrašující příběhy pěstounů. Prostě jsme se nedali a zvládli to. No a pak jak moc dobře víš, jsme povinni se vzdělávat (smích obě), a že to právě děláme co?(smích obě) tyhle víkendovky jsou super, děti na respitu a my se tady vzděláváme a večer pokecáme o všem, co nás trápí. Ale taky jsem dříve chodila na ty jednodenky (jednodenní vzdělávání pěstounů v rozsahu 4–8h) nebo jsem využívala knížky (další možnost povinného vzdělávání je četby doporučených knih a pak úspěšné napsání testu).“

5. Jaká byla časová náročnost tohoto vzdělávání?

„Ten kurz před schválením, je pro všechny stejný. A pak každý rok 24 h.“

6. Byli z Vašeho pohledu informace dostačující?

„Bylo toho tehdy moc, ale stejně si myslím, že to nejdůležitější jsme zjistila až samotnou výchovou dětí a dalším vzděláváním“

7. Co Vám ve vzdělávání chybělo nebo co byste ocenil/a?

„Co mně chybělo? Asi to, co vím dnes. V přípravných kurzech se moc nerozebírá deprivace dětí a jaké má následky. Takže asi toto. Vše kolem deprivace jsem zjišťovala, až jsme řešila chování A. V té době ještě nebyly doprovodky, a tak bylo složitější vyhledávat pomoc nebo informace. Teď je to lepší.“

8. Vzděláváte se i formou samostudia o problematice pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Ale jo, pokaždé když najdu nějakou knihu o pěstounství, tak si ji ráda přečtu, nebo čtu ten blog co píše ta pěstounka. Víš, který myslím, že? (Ano, vím).“

DVO 2: „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu z emocionálního pohledu?“

9. Je pro Vaši práci/poslání téma vzdělávání dětí v pěstounské péči důležité?

„To si piš, že je. S A. to byl doslova očistec. (školní docházka) A kluci? No nějak to zvládáme, ale je díky vstřícného řediteli a super třídní. Tak se kluci nějak drží. V. chodí do školky, a tak školu budeme vybírat právě podle přístupu učitelů.“

10. Co Vás na tématu pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči nejvíce zajímá?

„To záleží na tom, co právě řeším. Když jsem řešila útky, tak útky nebo krádeže. Teď řeším logopedii a PAS (Porucha autistického spektra) u V.“

11. Je pro Vás vzdělávání dětí v pěstounské péči náročnější než u běžných dětí?-jen pro P

„.....“

12. Jak důležité jsou pro Váš práci informace o dítěti v pěstounské péči? A odkud informace získáváte? - jen pro P

„.....“

13. Vnímáte nějaký rozdíl ve vzdělávání dětí v pěstounské péči od dětí z běžných rodin? – jen pro P

„.....“

14. Co si myslíte, že je nejdůležitější při vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Vstřícnost vedení školy a učitelů. Snaha řešit problémy, nebrat pěstounata jako další kus.“

15. Jak vnímáte začleňování dětí v pěstounské péči do kolektivu?

„A. měla obrovské problémy s jakýmkoliv kolektivem. Vždy vyhledával i spíš ty špatné kamarády a prošla si fakt těžkým obdobím. Ale teď je v pohodě, má už svou rodinu a pochopila, že parta není všechno. Teď je spíš samotářská a užívá si malého. S rukama to bylo ze začátku taky dost tvrdý. Ale pak přestoupili na jinou školu a tam se to zlepšilo. Našli si kamarády, a tak nějak zapadli. Na ušáku už věděli, co chtějí. Jasně že občas udělali nějakou lumpárnu, ale už to bylo nic šíleného, aby mi je vozila policie jako A. “

DVO 3: „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu a využívají je v praxi?“

16. Jak pracujete s informacemi o dětech v pěstounské péči, které jste získal/a?

„Jejda, bez toho bych se nehnula. To je alfa a omega naší péče. A od koho? No něco OSPOD, něco lékařské zprávy, něco od psychologa, něco od dětí. “

17. Jakým způsobem se přizpůsobujete ve své práci ke specifickým vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P

„.....“

18. Co se Vám nejvíce osvědčilo při vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P

„.....“

19. Co byste uvítal/a při vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Mám zkušenost, a i učitelky mi to řekli. Že o problémech dětí v pěstounce nic neví, nikdo jim nic neřekl, nemají žádný manuál. Takže něco pro učitele.“

20. Využíváte při vzdělávání dětí v pěstounské péči metodická doporučení?- jen pro P

„.....“

21. Spolupracujete při vzdělávání dětí v pěstounské péči s dalšími institucemi?

„Ježiš, no jasně. S psychologkou, logopedkou, s doprovodkou a OSPODem a taky se mně do toho jednou pletla biorodina.“

DVO 1 „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu?“

1. Jak dlouho vykonáváte svou praxi? – jen pro P

„.....“

2. Jaké máte zkušenosti s dětmi v pěstounské péči? (Jak dlouho?)

„No je to něco přes 6 let, co jsme si dovezli sourozence domů. Klukům tenkrát bylo 6 a 3 roky. Byli to takové vystrašená, malá zvířátka (smích) Měli toho za sebou dost: zanedbávání, dětský domov a kojenecký ústav. A do toho naše super biorodina (biologická rodina dětí). No a vlastně vše, co k tomu patří. Fajn bylo, že M. (starší chlapec) dostal odklad a mohla ještě zůstat ve školce, kam začal chodit i P. (mladší chlapec) Bylo to pro kluky výhodnější.“

3. Kde a kdy jste se dozvěděl/a informace o problematice pěstounství, výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Jedna naše známá je přechodná pěstounka. Byla to jedna z prvních přechodek, když to začalo. A tak jsme nejdřív uvažovali (s manželkou) také o přechodce, ale nakonec jsme si řekli, že bychom nedali to předávání dětí a že k tomu jednou možná dospějeme. Ale že teď máme dostatek sil a vezmeme si k našim dvěma dětem (biologické děti pěstounů děvčata v době přijetí kluků 12 a 10 let) ještě nějaké dítě do dlouhodobé pěstounky. Pak už to šlo rychle, žádost, školení, schválení a velice rychle nám nabídli kluky. To byl rok 2013. Nejvíce jsme se dozvěděli na školení pro pěstouny a adoptivní rodiče.“

4. Jakou formou (kurz, přednáška...) jste se dozvěděl/a informace o problematice pěstounství, výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Takže na úvodním kurzu, od psychologičky během prověřování, od té známé přechodky.“

5. Jaká byla časová náročnost tohoto vzdělávání?

„No 48h ten kurz, 6h s psychologičkou, pár večerů s přechodkou, a pak to povinný školení, 24h za rok.“

6. Byli z Vašeho pohledu informace dostačující?

„No, něčeho bylo moc a něčeho bylo málo. Potom, co jsme si dovezli kluky, jsme si říkali, jak málo toho víme o jejich křehké dušičce.“

7. Co Vám ve vzdělávání chybělo nebo co byste ocenil/a?

„Chybělo nám více té dětské psychologie, jako něco o deprivaci. Ocenili bychom osvětu laickou i pro širokou veřejnost. Dost se setkáváme s předsudky proti pěstounům a pěstounským dětem.“

8. Vzděláváte se i formou samostudia o problematice pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„No, já trochu méně, ale A. (manželka) čte hodně. Pořád má u postele nějakou knížku o pěstounství, psychologii nebo výchově a mě dává číst ty nejdůležitější pasáže. Dělá mi takový před výběr. (smích)“

DVO 2: „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu z emocionálního pohledu?“

9. Je pro Vaši práci/poslání téma vzdělávání dětí v pěstounské péči důležité?

„Ano stejně asi tak jako pro každého pěstouna. Vždyť všechny naše děti (pěstounské i biologické děti pěstounů) chodí do školy. Ze začátku jsme to řešili vzhledem k našim holkám, ale ony byly úžasné a vše tak rychle pochopily. Horší to bylo s učitelkou, co měla A. (mladší dcera pěstounů), jednou probírali téma rodina nebo tak něco. A děti měly vytvořit rodokmen rodiny a paní učitelka dětem vysvětlovala, že tam patří jen vlastní sourozenci, ne děti nových partnerů rodičů ani děti, co mají nově (klepe si na čelo). A naše A. to hrozně řešila, nejdřív jsme moc nechápali, o co jde a až po několika minutách domlouvání, ať to udělá, z ní vylezlo, že neví jak. Prý tam nesmí napsat nevlastní sourozence, ale ona kluky bere jako vlastní. No už nám svitlo, a tak jsme jí řekli, že jestli je považuje za vlastní, ať je tam napíše stejně jako sebe a sestru. Na rodičáku jsme to s učitelkou řešili, její vysvětlení bylo, že jsou teď rodiny tzv. sešíváné, a tak jen chtěla, aby tam nebylo moc osob. Na to, že máme kluky v pěstounce si nevzpomněla a vůbec jí prý nenapadlo, že s tím A. bude mít problém. Vždyť je to jinak, tak chytrá holčička (sarkastický smích). S klukama to už bylo těžké, hlavně s M. Nakonec jsme skončili po všech těch peripetiích se školou na domácí škole. Manželka se

teď plně věnuje vzdělávání kluků doma a M. udělal ohromný pokrok. A pokud vím nejsme jediní pěstouni s domškoláky.“

10. Co Vás na tématu pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči nejvíce zajímá?

„Pořád do kola řešíme tu domácí školu, takže teď určitě toto. Jinak se snažíme držet krok, a stíhat všechny novinky okolo pěstounství, a hlavně právních věcí. “

11. Je pro Vás vzdělávání dětí v pěstounské péči náročnější než u běžných dětí? -jen pro P

„.....“

12. Jak důležité jsou pro Vaši práci informace o dítěti v pěstounské péči? A odkud informace získáváte? - jen pro P

„.....“

13. Vnímáte nějaký rozdíl ve vzdělávání dětí v pěstounské péči od dětí z běžných rodin? – jen pro P

„.....“

14. Co si myslíte, že je nejdůležitější při vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Přístup učitelů k pěstounatům, máme hodně špatnou zkušenost se základním školstvím. Nemůžeme si vybírat základku, protože máme v dosahu jen jednu a tam ten přístup byl šílený. Jinak bych musel kluky vozit každý den do 20 km vzdáleného města, a to s mojí prací nešlo skloubit. Manželka nemá řidičák, a tak jsme se rozhodli pro domácí školu. A hlavně má manželka dost času na kluky. A konečně to nese i ovoce (smích). M. se výrazně zlepšil, a to i v chování. A P. už do běžné školy nenastoupil, je od začátku v domácí škole.“

15. Jak vnímáte začleňování dětí v pěstounské péči do kolektivu?

„Právě kolektiv a neochota vedení řešit problémy v kolektivu nás dohnaly k domácí škole. M. se velmi špatně začleňoval, a tak začal stupňovat i své chování. Nakonec to vyústilo až v šikanu proti M., nikdo to neřešil, nikdo nevěřil, že to tak bylo. Vyslechli jsme si, že je zlej, nevychovanej, nezvladatelný tak co chceme. No je zajímavé, že oba kluci chodí na Skauta a tam jsou naprosto v pohodě. Na schůzkách, výpravách i táborech jsou prý v pohodě. Ze

začátku se M. předváděl, ale velice rychle pochopil, že tam si nemusí na nic hrát. Na tomhle je vidět, že vstřícný přístup, neobviňování a pochopení dokáží moc. “

DVO 3: „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu a využívají je v praxi?“

16. Jak pracujete s informacemi o dětech v pěstounské péči, které jste získal/a?

„No s nimi pracujeme vlastně pořád. Neustále nám nějakým chováním připomenou trauma nebo zanedbávání, kterým si prošli. Máme informace ze spisu, od OSPODu, psychologů a něco i od kluků.“

17. Jakým způsobem se přizpůsobujete ve své práci ke specifikům vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P

„.....“

18. Co se Vám nejvíce osvědčilo při vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P

„.....“

19. Co byste uvítal/a při vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Ať se učitelé taky vzdělají o pěstounství nebo ať jsou aspoň otevření komunikaci s pěstouny.“

20. Využíváte při vzdělávání dětí v pěstounské péči metodická doporučení? - jen pro P

„.....“

21. Spolupracujete při vzdělávání dětí v pěstounské péči s dalšími institucemi?

„Vlastně se školou, která nám umožnila domácí vzdělávání, s pedagogicko-psychologickou poradnu, s psychologičkou, s OSPODem a doprovodkou.“

DVO 1: „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu?“

1. Jak dlouho vykonáváte svou praxi? – jen pro P

„.....“

2. Jaké máte zkušenosti s dětmi v pěstounské péči? (Jak dlouho?)

„Je to skoro 4 roky co jsme si z kojenáku přivezli skoro 4letou K. a 1,5letou I.“

3. Kde a kdy jste se dozvěděl/a informace o problematice pěstounství, výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Vlastně to už je skoro 10 let. Protože nemůžeme mít vlastní děti, nějakým jiným způsobem se k dítěti nedostaneme, na adopci by to taky nebylo, tak jsme se rozhodli pro pěstounství (J. žije v partnerství s přítelkyní). Jenže nejdřív jsme od toho byly zrazovány, a po letech jsme se k té myšlence vrátily. Pro nás byla největší překážka právní stránka věci. Ale nakonec nám pomohla jedna paní z doprovodky a ta je teď naše klíčenko (klíčová pracovnice doprovázející organizace). Holky mám v péči já, ale prověřováním jsme procházely obě. Takže nejvíc jsme si vyslechly na kurzu při prověřování, a to bude 5 let.“

4. Jakou formou (kurz, přednáška...) jste se dozvěděl/a informace o problematice pěstounství, výchovy a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Nejdřív na OSPODu a pak na kurzu pro budoucí pěstouny. Hele my byly tenkrát tak nadšené z toho, že se to vůbec děje, že nám to všechno přišlo úplně super (smích).“

5. Jaká byla časová náročnost tohoto vzdělávání?

„48h kurz, a pak jsme byly na přednášce, ta byla asi na 3 h.“

6. Byli z Vašeho pohledu informace dostačující?

„No, na začátku nám to stačilo a bylo toho moc najednou. Teď chodíme na vzdělávání s tématem, které zrovna potřebujeme.“

7. Co Vám ve vzdělávání chybělo nebo co byste ocenil/a?

„My byly tak rádi, že tam jsme, že jsme to neřešily. A vzhledem k tomu, že jsme holky dostali velice rychle, tak jsme se s nějakými velkými problémy zatím nesetkaly. Ale osvěta pro veřejnost by byla přínosná. Však víš, co si o nás myslí (o pěstounech)“.

8. Vzděláváte se i formou samostudia o problematice pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Ano, rády si přečteme nějaký pěkný článek, knihu nebo blog o pěstounství. A třeba ten první rok, co jsme měly holky. Jsme nestíhaly vzdělávání, a tak jsme četly knížky. “

DVO 2: „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu z emocionálního pohledu?“

9. Je pro Vaši práci/poslání téma vzdělávání dětí v pěstounské péči důležité?

„To je, K. je ve druhé třídě. Tak zatím sháníme informace, posloucháme zkušenosti, načítáme knížky atd...“

10. Co Vás na tématu pěstounství, výchově a vzdělávání dětí v pěstounské péči nejvíce zajímá?

„Asi úplně vše, čím více se dozvídám, tím víc toho chci vědět. Je toho tolik a já jsme vděčná za to, jaké holky máme. A když slyším, čím si ostatní pěstouni prochází a co vše zažili, tak mají můj obrovský respekt a úctu.“

11. Je pro Vás vzdělávání dětí v pěstounské péči náročnější než u běžných dětí? -jen pro P

„.....“

12. Jak důležité jsou pro Vaši práci informace o dítěti v pěstounské péči? A odkud informace získáváte? - jen pro P

„.....“

13. Vnímáte nějaký rozdíl ve vzdělávání dětí v pěstounské péči od dětí z běžných rodin? – jen pro P

„.....“

14. Co si myslíte, že je nejdůležitější při vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Tolerance a snaha pochopit určité souvislosti, které ovlivňují pěstounské děti.“

15. Jak vnímáte začleňování dětí v pěstounské péči do kolektivu?

„S K. byl ze začátku problém ve školce, byla spíš odtazžitá, nezapojovala se do hry s dětma, byla samotářská. Trvalo to skoro celý školní rok, než se to změnilo. Ale to vše bylo projev ústavní deprivace a až se k nám připoutala, začala navazovat vztahy i s vrstevníky. I. je jiná, přišla k nám v batolecím věku, a tak i připoutání proběhlo klidněji. A tím začala navazovat vztahy bez problémů.“

DVO 3: „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu a využívají je v praxi?“

16. Jak pracujete s informacemi o dětech v pěstounské péči, které jste získal/a?

„Nikde nic nesmíme říkat, však víš, jak to je. Jinak je pro nás hrozně důležité, že jsme se dozvěděli hodně věcí hned od začátku. Víím, že to tak moc často nebývá. A pěstouni pak musí pátrat po informacích sami. Nám dal informace OSPOD a pak sociální pracovnice v kojeňáku.“

17. Jakým způsobem se přizpůsobujete ve své práci ke specifikům vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P

„.....“

18. Co se Vám nejvíce osvědčilo při vzdělávání dětí v pěstounské péči? – jen pro P

„.....“

19. Co byste uvítal/a při vzdělávání dětí v pěstounské péči?

„Aby respektovali učitelé přání nezveřejňovat příjmení dítěte. V době kdy K. chodila do školky jsem měla podanou zbavovačku, poručnictví a změnu příjmení (návrh k soudu na zbavení rodičovské odpovědnosti, ustanovení poručníka a souhlas s možností žádat na matrice změnu příjmení) a K. špatně nesla, když jí oslovovali jiným příjmením než naším (před třemi lety J. uzavřela registrované partnerství s přítelkyní, používají stejné příjmení). No bylo to pro nás těžké, ale přečkaly jsme to a K. i I. teď mají naše příjmení. Ulehčilo nám to spoustu nedorozumění.“

20. Využíváte při vzdělávání dětí v pěstounské péči metodická doporučení? - jen pro P

„.....“

21. Spolupracujete při vzdělávání dětí v pěstounské péči s dalšími institucemi?

„S OSPODem a doprovodem.“

BROŽURA PRO PEDAGOGY

Specifika vzdělávání dětí v pěstounské péči

Vypracovala: Bc. Vendula Komárková

Pěstounská péče je formou státem kontrolované náhradní rodinné péče, zabezpečované z jeho strany hmotnou podporou. Zpravidla se jedná o děti, jejichž rodiče se o ně nemohou nebo nechtějí postarat nebo o děti s rizikovou anamnézou, nejistou prognózou, děti s různými postiženími, psychicky deprivované, s poruchami psychického vývoje, odlišného etnika, sourozenecké skupiny a děti starší nevhodné k adopci. Pěstounská péče umožňuje život v rodině dětem, které by se z různých důvodů nedostali do adopce a hrozilo by jejich setrvání v ústavní péči. Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a končí nejpozději zletilostí nebo nabytím svéprávnosti dítěte.

Rozeznáváme 4 typy péče: pěstounská péče dlouhodobá, přechodná pěstounské péče (dočasné řešení max. na 1 rok), poručnická péče, svěření do péče jiné osoby (většinou rodinný příslušník dítěte).

Po příchodu do nové rodiny prochází děti adaptací, která má několik fází: 1. fáze – poznávání, 2. fáze – uvolnění, 3. fáze – přijetí.

V této situaci platí přímá úměra mezi věkem a rychlostí adaptace dítěte. Čím mladší dítě je, tím je snadnější jeho adaptace po přijetí do nové rodiny. Adaptace u dítěte respektuje zákonitosti vývoje dítěte.

S čím dítě do rodiny přichází:

Rané trauma neboli raná deprivace dětí v pěstounské péči jsou získaná traumata z raného dětství, jejichž specifika souvisí s jejich minulostí, opuštěním vlastními rodiči, nejistotou a nenasyčenou základní potřebou bezpečí. Jsou to děti se specifickými potřebami. Projevy raného traumatu souvisí s nejistou péčí rodičů, zanedbáním zdravotní péče, hygieny, neuspokojováním základních lidských potřeb, životem v nevhodných podmínkách. Některé děti zažijí týrání, sexuální zneužívání, sociální izolaci, psychickou deprivaci, pozici nechtěného a opuštěného dítěte.

Projevy raného traumatu se vyskytují v různé škále a intenzitě. Některé děti mají výraznější projevy, jiné žádné projevy nemají. V každém dětském věku se setkáváme s jinými projevy raného traumatu. Pro rané trauma jsou charakteristické odchylky ve vývoji dítěte (opoždění psychomotorického vývoje, problémy s růstem). Většina dětí má problémy s pozorností a uznáváním autorit, ale jeden z největších problémů je nízká sebedůvěra.

Nejčastější projevy raného traumatu jsou například neschopnost udržet pozornost, výkyvy v aktivitě, nepřiléhavé kontakty s lidmi, stereotypní pohyby, nevyvážené emoce, pocity strachu a úzkosti, nízká sebedůvěra, shromažďování jídla, krádeže, získávání si pozornosti, sebepoškozování, předčasná sexuální vyspělost a vývojové regresy.

Biologická rodina dětí v pěstounské péči – je důležité si uvědomit, že všechny přijaté děti mají nějakou minulost, která během celé výchovy ovlivňuje. Někdy se můžeme setkat i s touhou dítěte po návratu do původní rodiny. Jedná se většinou o projev strachu z nepřijetí od nové rodiny či psychické deprivace.

U většiny dětí vyrůstajících v pěstounské péči se setkáváme s kontakty s jejich biologickou rodinou. Kontakty mohou být pravidelné nebo nepravidelné. Ovšem reakce dítěte na tyto kontakty jsou nepředvídatelné. Mohou se pohybovat v rámci mírného rozrušení a rychlé eliminace až po výrazné psychické a tělesné reakce, které se podaří zvládnout odbornou pomocí za delší časový úsek. Někdy mohou být kontakty pro dítě tak stresující a devastující, že je pokračování v kontaktech nevhodné. I toto ovlivňuje prospívání dětí v pěstounské rodině.

SPECIFIKA VE VÝCHOVĚ U DĚTÍ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI

Nejčastější výchovné problémy, se kterými se u dětí v pěstounské péči setkáváme jsou:

Neschopnost udržet pozornost: Nevydrží delší doby v klidu, nedokáží se soustředit na jednu činnost či průběh hry.

Ambivalentní aktivita: Děti mohou být živé, impulsivní až divoké, někdy hyperaktivní, nebo naopak pasivní, lenivý, s laxním přístupem až hypoaktivita.

Neadekvátní kontakt s jinými lidmi: Děti jsou abnormálně mazlivé, narušují osobní zónu člověka (doslova visí na lidech), s každým jsou okamžitě kamarádi a jsou schopni s kýmkoliv a kdykoliv odejít. Na druhé straně bývají velice ostražití, rezervovaní, plaší a mohou až odmítat úplně jakýkoliv tělesný kontakt nebo blízkost.

Stereotypní pohyby: Stejně tak jako u projevů hospitalismu je tento projev způsobem uklidnění, uspávání, zahánění nudy nebo reakcí na zátěž. Nejčastěji jsou tyto projevy patrné u nejmenších dětí, ale mohou se vyskytnout i u daleko starších dětí, a to většinou v souvislosti se spánkem (při a po probuzení, během usínání).

Emoce: Nejvíce patrné jsou problémy s vyjadřováním emocí. Od úplné apatie a neschopnosti vyjádřit své emoce až po afektivní záchvaty vzteku. Protože děti nezažily v raném dětství odezvu na své potřeby a prožívání a nenaučili se nijak své emoce regulovat.

Jídlo: Přejídání se, syslování jídla a schovávání jídla kdekoli v domě (v posteli, ve skříni atp.), kdy pozůstatky jídla prozradí až hnilobný zápach. Jídlo u dětí funguje jako kompenzační pomůcka, kdy si jím nahrazují vše, co jim chybělo. Jídlo má pro ně uklidňující

účinek. Tento nešvar se objevuje na začátku adaptace, ale může přetrvávat i léta.

Strach a úzkost: Je obrovská zátěž na psychiku dítěte. Od rodičů vyžaduje obrovskou míru pochopení, empatie a trpělivosti. Nejčastěji se děti bojí tmy (ne noční hry), vody (absence hygienických návyků, opaření), mužů (špatná zkušenost z rodiny, nepřítomnost mužů v ústavech), broučků z jídla, psů (hlasitý projev) či cizích předmětů. Strach je často ovlivňován negativními zkušenostmi z primární rodiny nebo nevhodné ústavní výchovy, ale i dětskou představivostí. Úzkost je strach tzv. z ničeho a z problémů, které ani nenastanou. Projevem strachu úzkosti a nervozity bývají často tiky a neurologické projevy (kousání si nehtů, tik očí, lupání prstů, mrkání, tikavé pohyby hlavou).

Zvýšená kontrola: Je to obranná reakce dítěte na věci, které zažilo a již nechce zažít. Projevuje se účelovým chováním, lhaním, vymyšlením si a účelovou manipulací. Někdy se může vyskytnout až agresivní chování, nebo přebírání role agresora u šikany.

Získávání pozornosti: Pokud v minulosti děti pozornost neměly, mají tendenci si ji vynucovat. Pozornost získávají různými způsoby, často provokáváním.

Předčasná vyspělost: A to především v oblasti sexualizovaného chování, se kterým se lze setkat již u malých dětí (Masturbace, nápodoba kopulačních pohybů a projevy připomínající sexuální život). A to v důsledku přítomnosti dětí při sexuálních praktikách v primární rodině. Děti ve své podstatě napodobují jen to, co sami viděli, co jim může nahradit pocit uspokojení, nebo získání pozornosti.

Braní věcí a krádeže: Toto jsou projevy velice časté a je to reakce dětí na předchozí nedostatek, nebo naplnit potřebu něco vlastnit, popřípadě získat uznání určité skupiny. Tento projev může přetrvávat dlouhé období a děti potřebují soustavnou pomoc.

Sebepoškozování: Je další výrazný projev deprivace, týrání nebo zanedbávání. Jde o to že tělesná bolest je některých případech pro tyto děti snesitelnější než bolest psychická. Nejčastější projevy sebepoškozování jsou drápání kůže až do krve, tlučení hlavou o zem nebo předměty, kousání prstu na ruku a nohu, píchání se nejrůznějšími předměty (kružítko, propiska, vidlička) různě po těle, vytrhávání si vlasů a řezání se na předloktí. Pokud se sebepoškozování odhalí, je vždy nutná odborná pomoc.

Útěky a toulání: Děti v náhradní rodinné péči nejrůznější krize identity, strachy, obavy a neschopnost řešit problémy v určitém věku řeší touláním nebo útekem. Zde se musí přijít na příčinu toulání nebo útěku. Častá příčina útěku bývá i snaha přijatých dětí o návrat k jejich biologické rodině.

Oslovování: Toto je specifické výhradně pro pěstounské rodiny. Jde velice citlivé téma a to především z pohledu přijatého dítěte a jeho přijetím identity. Čím starší dítě je do nové rodiny přijato, tím více si dítě sebou přináší návyků, zkušeností a obav. A jelikož je pro některé přijaté děti velice bolestné slyšet „To je maminka?, To je teta?“ a to z jakéhokoliv důvodu. Měli bychom toto specifikum v oslovování v pěstounských rodinách ctít a jako první si zjistit jak to v rodině mají. Zda teta nebo maminka.

Biologické děti pěstounů: Další specifikum pěstounské péče, vlastní děti pěstounů. Příchod do nové rodiny je velice stresující období, a to nejen pro přijímané dítě. Stres, obavy a pocity strachu prožívají i vlastní děti pěstounů, sice z jiných důvodů než přijaté děti, ale mohou být stejně

intenzivní. Proto je důležité sledovat chování nejen přijatých dětí, ale i vlastních dětí pěstounů.

VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI

Velice často se do nových pěstounských rodin dostávají děti školního nebo předškolního věku, a proto je velice důležitá spolupráce školských zařízení, pěstounu, doprovodných organizací a popřípadě OSPOD. Vstřícnost a pochopení školských zařízení náročnosti situace, je po příchodu dítěte do nové rodiny je v procesu adaptace velice klíčová. Nejdůležitější je tedy vzájemná komunikace mezi vedením školy, učitelem a pěstouny.

U dětí školního věku nelze přerušit školní docházku i v období první fáze adaptace. Zde je velice důležitá spolupráce s pedagogy, dostatečná informovanost pedagogů o rodinné situaci a psychickém rozpoložení dítěte. Ve školní třídě je potřeba sledovat adaptaci dítěte, jeho začleňování do vrstevnických skupin, projevy případné agrese, nevhodného chování atd. S dětmi školního věku je vhodné dopředu domluvit postup a rozsah sdělení informací spolužákům. Pokud je spolupráce se školským zařízením správně nastavena a funguje, může pomoci i se správnou adaptací dítěte v nové rodině.

Děti v náhradní rodinné péči pocit bezpečí, frustrace a bezmoci často nezvládají. Jejich chování je určováno nejistým vzorcem citové vazby, který je projevem citové deprivace. Jejich primární vztahové osoby jim nabyli schopny poskytnout psychickou a emocionální blízkost.

Z pohledu výuky bývají často přijaté děti často méně úspěšné, především v úkolech, které jsou spojeny se čtením nebo psaním, protože takové úkoly jim brání udržovat spojení s učitelem a ostatními žáky. Tyto situace mohou vnímat jako ohrožení, nemají pocit kontroly nad situací.

Projevy chování dětí v náhradní rodinné péči ve školním prostředí:

- vykazují znaky zdánlivého nezájmu vůči osobě učitele
- nepřejí si, aby jim někdo pomáhal, nabízenou pomoc odmítají, potlačují svou potřebu podpory
- projevují svůj nezájem verbálně i neverbálně
- příliš nemluví, nemají rády kreativní úkoly (riskují neúspěch – na ten nejsou připraveny)
- nejraději pracují samostatně, nejsou připraveny se zapojit do společné práce/ diskuze
- nemají rády blízkost učitele, vyhýbají se očnímu kontaktu
- mají strach ze svého neúspěchu a svou práci ještě před hodnocením učitele zkritizují, popřípadě zničí.
- mají rády opakující se úkoly, nové výzvy předem vzdávají
- nikdy nejsou dost spokojeny se svou prací, mají problém přijmout chválu
- rády se obklopují různými přístroji (mobilní telefony, iPody)

Doporučení pro práci s dětmi v pěstounské péči ve školním prostředí:

- klidné a rozvážené řešení problémů bez neuvážených rad, řešení problémů nemusíme nalézt hned, žádná teatrální gesta
- naslouchat a nepřerušovat dítě, zjistit správnost předaných informací
- nepoužívat humor, sarkasmus a ironii, mluvit jazykem dítěte

- používání otázek „Jak“, otázky „Proč“ s uvážením (jsou obviňující)
- neslibovat, planě neutěšovat, důsledně dodržovat sliby
- brát ohledy na emoce dítěte, nevsugerovat emoce, nebagatelizovat
- nechat dítěti dostatečný časový prostor na rozmyšlení a vyjádření
- vyhnout se citlivým tématům (rodina, rodiče...), nebo upravit jejich výklad tak, aby to dítě nevnímalo jako útok proti němu
- dbát na správné oslovování příslušníků nové rodiny (teta, maminka...)
- oslovovat dítě, tak jak si přeje být oslovováno, pozor na příjmení (nutno zjistit jaké příjmení používá dítě, zda neprochází obdobím změny příjmení – příjmení pěstounů)
- myslet i na biologické děti pěstounů (často tyto děti vnímají přijaté děti jako své vlastní sourozence a je jim nepříjemné o nich mluvit jako o nevlastních sourozencích nebo cizích dětech)
- zjistit co nejvíce informací o dítěti = lepší pochopení jeho projevů chování

Trocha zamyšlení na konec.

Sazenička – Takový neoficiální termín pěstounů pro děti v pěstounské péči. Tak jako ve skutečnosti, když přesadíme sazeničku květiny do nového květináče a musíme o ni pečovat. Musí se zalévat, musí mít dostatek světla a tepla, musí mít vhodné okolní podmínky, hnojit se a pak nám z ní vyroste krásná květina. Tak to vše platí i u přijatých dětí. Jestliže přijde dítě do nové rodiny, také potřebuje dostatek péče. Potřebuje naši podporu jako zálivku, naši pozornost jako slunce, naši náruč a lásku jako teplo, domov jako vhodné podmínky, špetku rozmanitosti každého náhradní rodiny jako hnojivo. A pak nám z nich vyrostou silní, samostatní,

sebevědomí, zodpovědní a milující mladí lidé. Naše sazenička je naše pěstounská dcerka, která nám dává tolik štěstí a lásky kolik jen tak malé dítě dokáže dát.

Batůžek – Bohužel na rané trauma, a hlavně dítě s raným traumatem Vás nikdo a nikde nepřipraví. Ani ten nejlepší psycholog na kraji, ani nejlepší školitelé NRP, ani žádný jiný kurz či kniha Vás na to nedokáže připravit. Protože nikdy nevíte, co čekat za reakce od dítěte, co si vlastně prožilo a neprožilo a co si přináší „v batůžku“ už s sebou. Každé dítě v NRP si s sebou nese totiž takový hypotetický batůžek. Batůžek někdy spíš pořádný baťoh všech svých problémů, strachů, úzkostí, nesplněných slibů, nenaplněných přání, moře slz, samoty a odmítnutí, a to vše úhledně zabalené stuhou bez lásky a překryté obrovskou nedůvěrou ve vše a všechny. Na to Vás nikdo nepřipraví.

Výchova – je dle mého názoru cesta. Cesta, na které jsou rodiče jen průvodci svých dětí. Na začátku té cesty mají rodiče děti pevně v náručí a jak děti rostou, tak se pomalu to pevné sevření uvolňuje, pak se už jen děti drží za roce, za jeden prst až se úplně pustí. A to je ten cíl cesty, vychovat samostatné, zodpovědné, nesobecké a láskyplné bytosti. Stejně tak jako cesty na mapě, tak i ty cesty výchovné mohou být různě klikaté a různě dlouhé. A co když je ta výchovná cesta moc klikatá? Nebo se dokonce přeruší? Co když se změní průvodce? Co když je cesta plná výmolů, které se tvoří jako následek opuštění, strachu, raného traumatu, týrání nebo zanedbávání? Jak moc se změní cíl cesty? Výchova dětí v pěstounské péči je právě o ty výmoly, zákruty, přerušení, a hlavně změnu průvodce složitější. Neustále musíme mít, a to nejen jako rodiče, ale i jako pedagogové na mysli, že si děti v pěstounské péči na své cestě nesou batoh plný svých strachů, obav a nejistoty. A do toho se každou chvíli ukáže nějaký výmol nebo pořádná zákruta.

Doporučení pro samostudium: Níže uvedený seznam knih a internetových odkazů považuji za základní studijní materiál k problematice pěstounství.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.

<http://hledamerodice.cz/>

<https://www.youtube.com/watch?reload=9&v=iLjHAP9Cho4>

<https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10408111009-cesky-zurnal/215562262600004-v-nejlepsim-zajmu-ditete>

Příloha 10 – Doporučení pro práci s dětmi v pěstounské péči ve školním prostředí

- klidné a rozvážené řešení problémů bez neuvážených rad, řešení problémů nemusíme nalézt hned, žádná teatrální gesta,
- naslouchat a nepřerušovat dítě, zjistit správnost předaných informací,
- nepoužívat humor, sarkasmus a ironii, mluvit jazykem dítěte,
- používání otázek „Jak“, otázky „Proč“ s uvážením (jsou obviňující),
- neslibovat, planě neutěšovat, důsledně dodržovat sliby,
- brát ohledy na emoce dítěte, nevsugerovat emoce, nebagatelizovat,
- nechat dítěti dostatečný časový prostor na rozmyšlení a vyjádření,
- vyhnout se citlivým tématům (rodina, rodiče...), nebo upravit jejich výklad tak, aby to dítě nevnímalo jako útok proti němu,
- dbát na správné oslovování příslušníků nové rodiny (teta, maminka...),
- oslovovat dítě, tak jak si přeje být oslovováno, pozor na příjmení (nutno zjistit, jaké příjmení používá dítě, zda neprochází obdobím změny příjmení – příjmení pěstounů),
- myslet i na biologické děti pěstounů (často tyto děti vnímají přijaté děti jako své vlastní sourozence a je jim nepříjemné o nich mluvit jako o nevlastních sourozencích nebo cizích dětech),
- zjisti co nejvíce informací o dítěti = lepší pochopení jeho projevů chování.

Příloha 11 – Doporučení pro samostudium

Níže uvedený seznam knih a internetových odkazů považuji za základní studijní materiál k problematice pěstounství.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.

<http://hledamerodice.cz/>

<https://www.youtube.com/watch?reload=9&v=iLjHAP9Cho4>

<https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10408111009-cesky-zurnal/215562262600004-v-nejlepsim-zajmu-ditete>

SAZENIČKA

Co je náhradní rodinná péče (NRP) z pohledů obyčejných lidí? A jak jí pochopit? Na tuto problematiku lze nahlížet z více úhlů – právního, psychologického, sociálního, kulturního ale i antropologického. Proč je stále více jak 8000 dětí v ústavní péči a kde jsou ti náhradní rodiče a kdo jsou? Proč to dělají? Co z toho mají? Asi by se dalo vymyslet opravdu mnoho způsobů dělení tohoto tématu a každé by mělo své místo a důležitost. Já bych se v této práci chtěla věnovat psychologické problematice rané deprivace u dětí v NRP z pohledu náhradního rodiče.

„Deprivace je strádání nedostatkem uspokojení nějaké z důležitých potřeb. Vede k vážnému narušení citového a rozumového vývoje dítěte. Dítě ke zdravému vývoji potřebuje hlavně citovou vřelost a lásku. U dětí se nejčastěji setkáváme s deprivací afektovanou, smyslovou, částečnou, psychickou a deprivací mateřské péče. Psychickou deprivaci vysvětlujeme jako psychický stav, který vzniká neuspokojením některé ze základních psychických potřeb v dostatečné míře a po dlouhou dobu.“ Toto jsou slova pro mne dosud nepřekonaného, ve své době inovátorského, a hlavně lidsky uznávaného prof. Zdeňka Matějčka. Prof. Matějček je průkopníkem v teorii rané deprivace a jeho publikace, videa a přednášky jsou do dnešního dne brány jako cenný studijní materiál. Opravdu mě moc mrzí, že jsem neměla tu čest se s ním setkat osobně a podat mu ruku.

Téma RT (RT – raná deprivace/traumatu, déle v textu již jen RT) je momentálně opravdu hodně debatováno a šířeno mezi laickou veřejností. Ohledně něj se již hodně napsalo, namluvilo, zkoumalo, oponovalo a neuznávalo. Ale řekl skutečně někdo, jaké to je prožívat s dítětem toto trauma? Řekl už někdo, kolik slz, odříkání, slz a probdělých nocí náhradní rodiče obětují při snaze zvládnout toto trauma?

Musím se přiznat, že jsem přečetla velké množství knih, článků a diskuzí. Zúčastnila jsem se nepočítaně přednášek a besed na téma raného traumatu, ale nikdy a nikde jsem se nedozvěděla, jak těžké je doprovázení dítěte v traumatu pro NR (NR-náhradní rodiče, dále v textu již pouze NR). Jak těžké je v určitých situacích si zachovat zdravý rozum. Jak těžké je povznést se nad předsudky okolí a někdy i těch nejbližších. Jak těžké je držet si odstup od

biologické rodiny dítěte. Jak těžké je sazeničky nemilovat a neprát se za ně jako lvice. Jak těžké je vyrovnat se sama se sebou. Jak těžké je o tom mluvit...

Bohužel na RT, a hlavně dítě s RT Vás nikdo a nikde nepřipraví. Ani ten nejlepší psycholog na kraji, ani nejlepší školitelé NRP, ani žádný jiný kurz či kniha Vás na to nedokáže připravit. Protože nikdy nevíte, co čekat za reakce od dítěte, co si vlastně prožilo a neprožilo a co si přináší „v batůžku“ už s sebou. Každé dítě v NRP si s sebou nese totiž takový hypotetický batůžek. Batůžek někdy spíš pořádný baťoh všech svých problémů, strachů, úzkostí, nesplněných slibů, nenaplněných přání, moře slz, samoty a odmítnutí, a to vše úhledně zabalené stuhou bez lásky a překryté obrovskou nedůvěrou ve vše a všechny. Na to Vás nikdo nepřipraví. To je jedna část proč to ve skutečnosti nejde. Ta druhá je daleko bolestnější a nepochopitelnější. Protože přeci v České republice je plně funkční a na vysoké úrovni péče o ohrožené děti. A ústavní péče je tak erudovaná, moderní a bezchybná, že děti nepoškozuje. Ano takto se to bohužel prezentuje a školí a neustále Vás o tom všichni ujišťují. Děti si prý nesou traumata z biologických rodin, pak už se s dětmi pracuje a už je nic nepoškozuje ani ústavní péče. NĚ, TO NĚ chce se mi vstát a křičet do všech světových stran. Tohle není pravda.

Tohle je pravda jen pro určité lidi, kteří to tak chtějí poslouchat a hodí se jim to. A teď jsem si i sama sobě odpověděla otázku „Proč nás na RT a na dítě s RT nikdo nepřipravil?“

Proto jsem se rozhodla a myslím si, že už je i vhodný čas říci „Jaké to je, být náhradní rodič a vychovávat dítě s raným traumatem“. Jak hrozně těžké je udělat jen ten první krok stát se NR. Proč jsme NR? Co z toho máme? Co nám NRP dala a co vzala? V co tiše doufáme? Co si v koutku duše přejeme? Jaké to bylo převzít si dítě RT a nevědět o tom? Co je sazenička?...

První krok – To samotné rozhodnutí stát se NR pro nás nebylo až tak složité, jak si někdo může myslet. A nestojí to ani moc času. Stačí, pokud jsou dva lidé v souladu a mají stejný náhled na svět a hned je rozhodování jednodušší. Ale v případě NRP je důležitý 100% soulad, protože v případě jakýchkoliv problémů, starostí, vyčerpání a frustrace by se vše okamžitě obrátilo proti oběma. Nastaly by výčitky, hádky a obviňování. A to si NR při tom obrovském vypětí nemohou dovolit. Stačí opravdu jen maličká pochybnost jednoho z NR a ze spokojené a fungující rodiny by se staly trosky jejich snů. Proto je tak důležité říci si společně „Jdeme do toho“. Ač samotné rozhodnutí pro nás nebylo nijak složité, co následovalo, nás zatížilo všechny – nás jako rodiče i naše syny. Protože zastávám názor, že děti jsou plnohodnotnou částí rodiny ve smyslu rozhodovací a schvalovací. Naši kluci byli u našeho rozhodování od

začátku. Mohli si říct svůj názor na to, zda přijmeme dítě do rodiny a koho vlastně chceme. Hned od začátku nám bylo jasné, že nás čeká náročné období. Období odborného posuzování, školení NRP, hodnocení nás a celého rodinného systému, zda jsme schopni přijmout a vychovávat další dítě. CO? Jako, že nejsem schopná se postarat o další dítě? Takže, když bych si porodila dalších deset dětí, tak se nikdo neptá na to, na co nás rok zkoumali. Máš dostatek financí pro rodinu? Máš dostatečný prostor pro výchovu dětí? Bude mít přijaté dítě svůj pokoj? Jsi 100% zdravá? Máš práci? Jak tě hodnotí zaměstnavatel? Jak jsou hodnocené tvoje děti ve škole? Jaké máš zázemí? Má ti kdo pomáhat, když budeš nemocná? Budeš se dále vzdělávat? Bylo to tak těžké ustát už jen ten samotný proces schvalování, ale vždy nás držela nad vodou naše myšlenka, náš cíl. Za kterým jsme po nesmírně klikaté a hrbolaté cestě s vypětím všech psychických a fyzických sil kráčeli ruku v ruce. Byli jsme plni optimismu, očekávání, a hrdí na to, že jsme to zvládli. Jsme tam, jsme v registru žadatelů o NRP. A náš cíl se pomalu začínal stávat skutečností. Sen o velké rodině mohl začít, a my netrpělivě očekávali zvonění „kouzelného telefonu“.

Proč jsme NR – Náhradními rodiči jsme se stali z mnoha důvodů. Jedním z nich byla skutečnost, že další dítě už mít nemůžeme, a tolik jsme si ho přáli. To je náš sen, sen o velké rodině, který by jinak nebyl naplněn. A teď jsem si naprosto jistá, že by nás to jednou dostihlo a krutě potrestalo nesplnit si ten sen. Tak po spoustě slz, vnitřního ujišťování se, že jsem pořád plnohodnotná žena a smířením se s vlastními obavami. A tak jsem došla k názoru, že mateřství není jen o tom porodit dítě. Ale, že mateřství je ta láska, péče, starost, radost, strach, ten pocit jen někoho mít, pocit dávat ze sebe to nejlepší těm, kteří to potřebují. Mateřství a mateřskou lásku nelze ohraničit biologickou příbuzností, mateřskou lásku nelze určovat jmény. Mateřská láska je pro mne dimenze nekonečna přesahující obvyklé zvyky, názory, předsudky a soudy. A najednou tu máme i další důvod proč být NR. Schopnost dávat mateřskou lásku všem dětem v domě bez rozdílu jak, kým, kdy a kde byli počaty. A snad nejuspokojivější důvod, pro naše ega, pro naši seberealizaci je dát volné místo v našich srdcích a domově někomu, kdo si jak, komu a kde se narodí, nemůže vybrat. Dát možnost vyrůstat ve funkční, milující rodině, a ne v citově sterilním prostředí ústavní výchovy.

Dát někomu šanci na „normální“ život. Dát možnost nového startu do života, i když ten první nebyl zrovna moc hezký. A tím jsme zodpověděla i otázku co z toho máme. Máme z toho blažený pocit seberealizace, pocit splněného snu a vnitřní pocit, že to tak má být.

Že to, co děláme je správné a dobré i když bychom tak pomohli jen jedinému dítěti, má to smysl. A vím, že až jednou budu bilancovat nad svým životem. Budu schopná v klidu si říci: „Můj život měl smysl“.

Co nám NRP dala a co vzala. V co tiše doufáme. Co si v koutku duše přejeme, na to se nedá odpovědět samostatně. Protože se jednotlivé odpovědi prolínají a jedna vysvětluje druhou a naopak. NRP nám určitě dala opravdu velký rozhled v sociální problematice a politice našeho státu. Také nám dala dostatek vědomostí a dovedností, které bychom asi jinak nikdy nezískali. Vzala nám náš volný čas, soukromí a pocit klidu. Protože pokud už jednou jste pěstoun, tak se k vám do domu obrazně nastěhuje i sociální pracovnice z OSPOD, klíčová pracovnice doprovázející organizace, soudní úřednice a úřednice z úřadu práce. Tito všichni Vás mohou kontrolovat a opravdu kontrolují, takže 13 návštěv za rok, 13 různých zpráv a do toho 24 hodin povinného školení. Opravdu volného času už moc nezůstává. Dala nám dceru, po které jsme tak moc toužili. Mou nenarozenou dceru, pro kterou jsem tolik trpěla, pro kterou jsme vyplakala tolik slz. A NRP nám ji dala v podobě vyplašené, malé holčičky. NRP nám, ale i hodně vzala. Vzala nám naše prvotní nadšení, sundala nám ty růžové brýle spleené ze lží a polopravd. Vzala nám iluze o nezištné pomoci dětem v nouzi. Pošlapala, skopala a doslova zdecimovala naše představy o funkčnosti systému v ČR. Dále jsme poznali spoustu dobrých lidí, kteří se NRP zabývají. A jsem ráda, že některé mohu nazývat přátelé. Na druhou stranu ti, kteří se jako přátelé tvářili, už v okruhu přátel nemáme. Asi nejhorší bylo nepochopení jednoho člena širší rodiny. Ten nezám, ta arogance, s jakou odmítala se jen podívat na fotku naší budoucí dcery. To nás asi zasáhlo nejvíce. A proto naše největší přání je, aby se naše dcerka těšila ze stejné přízně jako ostatní děti v rodině, aby i ona mohla požívat všechny výhody a výsady dítěte vyrůstající v rodině. A doufáme, že se nám podaří jí nahradit vše o co přišla, a že se nám podaří z ní vychovat samostatnou, sebevědomou, zodpovědnou a milující mladou ženu.

Jaké to bylo převzít si dítě s RT a nevědět o tom. Na „kouzelný telefon“ jsme nečekali moc dlouho, možná až abnormálně krátkou dobu. A vše šlo tak rychle, tak neuvěřitelně jednoduše a rychle. Jen nám sem tam něco zapomněli říci. Možná zapomněli, možná to byl úmysl? To už teď nikdo nezjistí. Důležité je, že to pro nás byla obrovská zkušenost a ponaučení do

budoucná. Ponaučení v tom, že spolehnout se můžeme jen jeden na druhého. Přeskočím vyprávění o papírování, cestování přes celou republiku, o soudu a o nezbytných úkonech. Protože to sice je důležitou součástí naší cesty za snem, ale zas tak moc to teď neovlivňuje nás a přijetí naší dcery. Jaké to je stát před obrovskými dveřmi a čekat až se otevrou? Kam pak půjdeme? Kdy už jí uvidíme? Tohle byly otázky, které se mi honily hlavou, když jsme poprvé stáli před dveřmi Kojeneckého ústavu. Ten neklid, strach, očekávání a nervozita mě okamžitě celou pohltila. Nevěděla jsem co dělat, co říkat, jak já byla vyděšená. Ještě že mě držel za ruku manžel, jinak bych asi ve své panice někam zalezla do kouta a čekala bych, až někdo přijde a řekne „Tady jí máte, čistá, zdravá, vše vyřízeno a je vaše“. A tak jsme ruku v ruce kráčeli, tím obrovským, několikapatrovým, dětským pláčem prosyceným kolosem. Chtělo se mi plakat, tak jak tam plakalo spousta dětí. Zmocnil se mě záchvat maminkovské fobie z plačících dětí a měla jsem pocit, že je musím okamžitě všechny utiшит, okamžitě k nim přiskočit a vzít je do náruče, a říct jim „Už je dobře, maminka je tady“.

Ale ten pocit jsem tam měla asi jediná, protože nikdo k těm dětem nešel a nepohládl je, nikdo je nepřišel utiшит, nikdo je nevzal do náruče. V tu chvíli jsme si je chtěla všechny vzít domů, jen ať už tam tak nepláčou. Je mi hrozně úzko jen při té vzpomínce na ten pláč, na vzorně seřazená postýlky, na prázdné chodby, na ty dětské oči, které prosí alespoň o úsměv. To bolí, moc to bolí...

Měla jsem dvě patra na to se s tím vším uvnitř poprat, rozškatulkovat a zavřít do šuplíku a zahodit klíč. Jinak bych to tam nezvládla. A na konci chodby v jedné z buněk (buňka – dva pokojíčky, které slouží jako domov pro 6–8 dětí podobného věku, jeden jako herna, koupelna a jídelna dohromady a druhý s postýlkami na spaní, 1 setra na 12hodinové směny) na nás čekala naše budoucí dcera. Poznala jsem jí na první pohled, snad to byl instinkt, snad předurčení, ale hned jsem věděla, že je to ona. Stála v rohu a vypadala jak vystrašené, právě z hnízda vypadlé ptáčátko. Ani mě v tu chvíli nenapadlo, že toto už je projev RT. Ale bylo to tak. A od doby, kdy jsem si jí poprvé vzala do náruče, mi bylo jasné, že tohle je ta moje oplakávaná holčička a že mi jí život přinesl až teď, až ve chvíli, kdy jsem si sama naplno uvědomovala, co je skutečné mateřství.

Naše cesta domů byla klidná a my se už nemohli dočkat, až budeme konečně všichni spolu doma. Jen jsem ještě netušila, co nás, a hlavně mě v následujících 6 měsících čeká. Jak já byla bláhová a naivní. Malá byla dle zpráv zcela v pořádku, byla drobná, ale v pořádku, pominuli opáření na nožičce, kterou měla asi 4 dny. A já pak chodila obden další dva týdny s malou

na převazy. První večer jsme se s ní všichni rozloučili, já jí dala lahev s mlékem a nic. Ona nic nepila, nic nejedla, vůbec nic. Nechtěla jsem to řešit, je to první den, potřebuje troch času. Chlácholila jsem se. A v noci to začalo, obrovský křik, pláč, afekt, přestávala dýchat, modrala. Jediná možnost, jak jsem byla schopná jí utiшит, byla pozice opičky (držela se mě silně ručičkami kolem krku, nožičkami co nejsilněji mě objímala kolem hrudníku, hlavičku měla zabořenou na mém krku a já jí objímala a hladila) a to i pokud náhodou usnula. A v této pozici a já v polosedě trávila každičkou noc první 2 měsíce, pokud jsem chtěla alespoň pár minut spát. Její odmítání nejhůře odnesl manžel, ten se nesměl přiblížit na 3 metry k nám, nesměl promluvit natož se jí jen dotknout, jinak spustila ten svůj afekt. Tohle byl dopad ústavní výchovy, kde jsou samé ženy. Ona neznala muže, bála se mužského hlasu. A abych tu situaci odlehčila, žertoval jsem s manželem a říkal mu „No, jo, táto už i ty malé ženy ví, že muži jsou úplně jiná stvoření, jako z jiného světa.“ A při tom vím, jak moc jí chtěl vzít do náruče, jak moc jí chtěl pochovat, jak moc jí chtěl pohladit tu naši vysněnou holčičku. A tak 3 týdny z dostatečné vzdálenosti a mlčky kolem nás chodil, a dal malé dostatek času na adaptaci. A jednou v podvečer, jsem šla s malou v náručí kolem manžela a ona nečekaně natáhla ručičku a chytila ho za rukáv. Oba jsme se na sebe podívali a věděli, že už může promluvit a pohladit jí po ručičce. A tak jsme poprvé slyšeli, jak táta promluvil na svoji holčičku.

A zase nejí, nepije, nespí, jen pláče a rezolutně odmítá kohokoliv jiného. Jen po klucích kouká a ti se jí mohou dotknout, pokud je u mě. Po několika dnech neúspěšných pokusů cokoliv co jsme jí připravila nebo koupila k jídlu, po 5 druhích mléka, po 8 hodinách spánku za posledních 5 dní, a totální mé vyčerpanosti, sedím schoulená v koupelně a pláču s hlavou zaraženou do ručníku, tak aby to nikdo neslyšel. A pláču místo toho abych šla spát, když se mi podařilo malou odložit z opičí pozice na polštář, už jinak ani nemůžu. Jsem totálně vyčerpaná, psychicky rozložená, se sebedůvěrou na bodu mrazu. Ten pocit absolutního selhání, neschopnosti a pochyby o sobě samé. To vše vás dovede k naprosto iracionálnímu uvažování.

V tu chvíli jsem byla přesvědčena o tom, že jsme ta nejhorší matka na světě, protože nejsem schopná nakrmit ani vlastní dítě, nejsem schopná ho utiшит, nejsem schopná mu pomoci. Já vlastně ani nejsem matka!

V tuto chvíli potřebujete pomocnou ruku a já jí měla. Měla jsem manžela, který se na nic neptal a jen mě držel v náručí. A tím se mi vrátil ten můj optimismus, a probrala se i ta moje nezdolná a nevzdávající se povaha. Prostě jsem se oklepala a šla dál. Protože momentálně tady byl někdo jiný, kdo potřeboval moji pozornost, lásku a náruč. Někdo, kdo si přinesl pořádný baťoh problémů v podobě RT. Pomalu jsem si začala zjišťovat něco více o problémech dětí přijatých z ústavní výchovy. A najednou se mi to začalo rozjasňovat, najednou jsem pochopila, že máme doma dítě s RT, jen jsem ještě netušila, s jak moc rozvinutým RT to dítě máme. Tady jsem se poprvé setkala s tvorbou Prof. Matějčička a říkala si, jak hrozné to muselo být v dětských domovech a kojeneckých ústavech. Když deprivace z nepřítomnosti pečující osoby tak poškozovala ty děti. A jak je fajn, že v dnešní době se tomu už tak neděje. Že přeci už máme ten úžasný systém péče o dítě a děti se v ústavech mají lépe než před 40ti, 50ti lety. A ve své nevědomosti jsem se domnívala, že vše čím jsme si s malou prošli už bylo to RT. Myslela jsem si, že strach z kohokoliv a čehokoliv je RT. Myslela jsem si, že odmítání manžela je pouze následek feminizace personálu. Myslela jsem si, že když už konečně začala jíst, spát, hrát si a komunikovat, že máme vyhráno. Myslela jsem si, že to nejhorší máme už za sebou, že jsme to za ty dva měsíce zvládli. Ale neměli jsme to za sebou, to nejhorší nás teprve čekalo a to hned 3 krát za sebou během dalších 3 měsíců v podobě závažných vývojových regresů. Ano až teď, jsme se dostali do akutní fáze RT. Až teď, je patrná deprivace. Až teď, když k nám navázala prvotní vztah a začala nám důvěřovat. Až teď, kdy jsem se po prve po dvou měsících mohla volně nadechnout. Chtělo to tenkrát pořádně hluboký nádech na pořádný sprint, co nás čekal.

Bylo krásné ráno, kluci už byli ve škole a školce a já si užívala nebývalého klidu u ranní kávy. Ale říkám si, jen pro jistotu se na ní zajdu podívat, když tak dlouho dneska spí, ani nevolá, ani nepláče. A to překvapení, v postýlce leží holčička a na první pohled je v pořádku, ale proč neposkakuje v postýlce? Proč mě nevíτά? Ani ručičky po mě nenatahuje? A tak si všímám těch jejích očí. Jsou jiné! Jsou prázdné, jako by hleděla skrz mě. Mluvím na ní, nehýbe se. Lechtám ji, nereaguje. Začínám nervóznět. Chytám ji za ručičku a klapu s ní, volám a křičím její jméno, a nic. Šílím! Jsme šílená strachy co se děje, v rychlosti jí vyndávám z postýlky. Je jak hadrová panenka, stále do kola křičím její jméno. Ona stále mě jen tak nepřítomně sleduje. Zmobilizuju poslední zbytky rozumu a přemyslím, co to může být? Meningitída, Obrna, CMP, jiná nemoc CNS, infekce, FAS, něco vrozeného? Může to být všechno a vlastně i nic. A tak jí jedním rychlým hmatem svlékám overal a kontroluji vše, co lze prohlednout. Nic nevidím. Tak zkusím neurologické vyšetření poklepem a zachované dětské reflexy, a hele

reflexy v pořádku. Škrťám z pomyslného seznamu vše ohledně CNS. Měřím teplotu, kontrolovuji plenku. Škrťám infekce. Tak ještě sluch, a bolestivé podněty. Škrťám celý seznam. Co to je? Pomalu mi dochází, že nejde o nic fyzického, ale že se to bude týkat psychiky. Už jsem klidnější, pomalu jí oblékám a při tom jí pozoruji, jak netečně leží jako by bez vůle žít. Třeba jí probere jídlo. Za těch pár týdnů jsme udělali obrovský pokrok v jídle a na to jsme hrdá. Zjistila jsem, že mléko chce pít jen před usnutím večer a pak těsně nad ránem. Přes den popíjí vodu z hrnečku, a jí ze lžičky a to už i kousky. Je to pro nás obrovský posun od doby co jedla/pila vše jen z lahve. Ve svých 10 měsících neuměla pozřít sebemenší kousek, a ani netušila, že jídlo se dá jíst svýma vlastníma ručičkama. No byl to boj.

A na to jak ráda papala, si to ráno nevzala ze lžičky vůbec nic, odmítala otevřít pusinku, odmítala sedět. Byla jak měsíční miminko. A tak se z naší roční pohybově dost nadané holčičky na čas stalo měsíční miminko. Tak jsme tu „hru“ hráli s ní.

Nosili jsme jí vleže na rukou, jídlo dostával do lahve, koupali jsme jí jako miminko, zavinovali jsme jí do zavinovačky, hodně jsme jí mazlili a mluvili na ní a trpělivě čekali dva týdny, až se z ní zase přes noc stala naše usměvavá holčička. To vše se ještě dvakrát zopakovalo. S různými obměnami chování, někdy více plakala, někdy celý den nevydala ani hlásku.

U druhého regresu u ní přetrvala obliba v jídle, a tak se nám několikrát za den přeměňovala z miminka na papající holčičku a obráceně. U třetího regresu vyžadovala neustálé chování vleže na rukou a houpání do stran. A pokud byli v dohledu bráškové tak si s nimi chvílku pohrála a pak pokračovala v miminkování. Miminkování je náš rodinný název pro vývojový regres. Naši synové by nepochopili co je vývojový regres a tak jsme jim vysvětlila, že si malá hraje na miminko, protože v kojeneckém ústavu jí neměl kdo pochovat a ono jí to moc chybí, a proto jí chováme jako malé miminko. A to vše byl jen začátek a střípek z toho, co vše jsme si s RT prožili a nadále prožíváme. Ať už to jsou noční děsy, neustálé bezdůvodné výlevy vzteku, abnormální strach při jakékoliv změně režimu, cucání palečku u ručičky při nejistotě, preference samoty atd. A vím, že nás ještě obrovský kus cesty čeká. A jsme na to připravení dát RT červenou a bránit naši malou před vším zlem.

Co je sazenička- Takový neoficiální termín pěstounů pro děti v RDP. Tak jako ve skutečnosti když přesadíme sazeničku květiny do nového květináče a musíme o ni pečovat. Musí se zalévat, musí mít dostatek světla a tepla, musí mít vhodné okolní podmínky, hnojit se a pak nám z ní vyroste krásná květina. Tak to vše platí i u dětí v NRP. Jestliže, přijde dítě do

nové rodiny také potřebuje dostatek péče. Potřebuje naši podporu jako zálivku, naší pozornost jako slunce, naši náruč a lásku jako teplo, domov jako vhodné podmínky, špetku rozmanitosti každého NR jako hnojivo. A pak nám z nich vyrostou silní, samostatní, sebevědomí, zodpovědní a milující mladí lidé. Naše sazeňka je naše pěstounská dcerka, která nám dává tolik štěstí a lásky kolik jen tříleté dítě dokáže dát.

V této práci jsem se snažila popsat psychologickou problematiku rané deprivace u dětí v NRP z pohledu náhradního rodiče. Musím se přiznat, že psát toto téma pro mne bylo těžké, ale zároveň jsem ráda, že jsme to udělala. A doufám, že to bude pro někoho i přínosné, přečíst si skutečný a hlavně aktuální příběh. Snad se alespoň jeden člověk zastaví a zapřemýšlí nad důležitostmi včasného umístění dětí do NRP.

Vše co nám NRP vzala, pořád převládá ve své síle nad tím, co nám dala. Dala nám lásku naší dcery a ta je nenahraditelná. A proto s čistým srdcem zde píšu, že bych NRP šla znovu i když bych věděla o tom všem, co nás čeká. A tak trochu ve skrytu duše doufám, že ty lži a polopravdy, které nás doprovázely celou naší cestou. Jsou vlastně milosrdné lži z obav o naše psychické a tělesné zdraví, abychom se pod tíhou a krutostí pravdy nezhroutili jak domeček z karet. Chci si zachovat poslední střípek víry v náš systém péče o ohrožené děti, a proto, jako věčný životní optimista a člověk, co nikdy nic nevzdá, říkám „Vše zlé je pro něco dobré“.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Vendula Komárková
Katedra:	KATEDRA ANTROPOLOGIE A ZDRAVOVĚDY
Vedoucí práce:	RNDr. Kristýna Tománková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	SPECIFIKA PRÁCE PEDAGOGA S DĚTMI V PĚSTOUNSKÉ PÉČI
Název v angličtině:	Teacher specific work with children in foster care
Anotace práce:	<p>Tato práce je zaměřena na problematiku dětí v pěstounské péči a specifika pedagogické práce s nimi. Teoretická část je zaměřena na problematiku výchovně vzdělávacího procesu u dětí v pěstounské péči a vliv sociálně znevýhodněného prostředí na vzdělávání dítěte. Vysvětluje rozdíly v chování dětí s deprivací, jejich začlenění do kolektivu a témata ve vzdělávání, které jsou pro dítě z pěstounské péče bolestná. Druhá část této práce je zaměřena na kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkum byl realizován polostrukturovaným rozhovorem a diskuzí s pěstouny. Dále pak polostrukturovaným rozhovorem s pedagogy, kteří děti v pěstounské péči vyučují.</p> <p>Cílem mé diplomové práce je odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, která zní: „Znají pedagogičtí pracovníci specifika práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu?“ Dále se v této práci hodnotila znalost, vnímání a využívání znalosti specifík práce s dětmi v pěstounské péči během výchovně vzdělávacího procesu. Dílčí výzkumné otázky zkoumaly znalost problematiky P a PP ze tří dimenzí. Konkrétně</p>

	<p>kognitivní, emocionální a konativní.</p> <p>Závěr je zaměřen nejprve na vyhodnocení hlavní výzkumné otázky a následné vytvoření doporučení pro praxi a brožury pro pedagogy s názvem - Specifika vzdělávání dětí v pěstounské péči.</p>
<p>Klíčová slova:</p>	<p>brožura, deprivace, děti, doporučení, edukace, pěstoun, pěstounské péče, rané trauma, rodina, učitel, výchova, vzdělávání</p>
<p>Anotace v angličtině:</p>	<p>This work is focused on problems of children in foster care and specifics of pedagogical work with them. The theoretical part is focused on the issue of the educational process of children in foster care and the influence of socially disadvantaged environment on the education of the child. It explains the differences in the behavior of children with deprivation, their integration into the collective and education topics that are painful for the foster child. The second part of this work is focused on qualitative research. The qualitative research was carried out by a semi-structured interview and discussion with foster parents. Furthermore, a semi-structured interview with teachers who teach children in foster care.</p> <p>The aim of my diploma thesis is to answer the main research question, which is: "Do pedagogical staff know the specifics of working with children in foster care during the educational process?" care during the educational process. Partial research questions examined the knowledge of P and PP issues from three dimensions. Specifically, cognitive, emotional and conative.</p> <p>The conclusion is focused first on the evaluation of the main research question and subsequent creation of recommendations for practice and brochures for teachers</p>

	called - Specifics of education of children in foster care.
Klíčová slova v angličtině:	brochure, deprivation, early trauma, education, family, foster, foster care, children, recommendation, teacher.
Přílohy vázané v práci:	Příloha 1 – Operacionalizace výzkumných otázek Příloha 2 – Otázky k rozhovorům Příloha 3 – Přepis rozhovoru P1 Příloha 3 – Přepis rozhovoru P1 Příloha 4 – Přepis rozhovoru P2 Příloha 5 – Přepis rozhovoru P3 Příloha 6 – Přepis rozhovoru PP1 Příloha 7 – Přepis rozhovoru PP2 Příloha 8 – Přepis rozhovoru PP3 Příloha 9 – Brožura Příloha 10 – Doporučení pro práci s dětmi v pěstounské péči ve školním prostředí Příloha 11 – Doporučení pro samostudium Příloha 12 – Esej Sazenička
Rozsah práce:	112 stran
Jazyk práce:	Český jazyk